

Eläkeläisten toimeentulo- kokemukset vuonna 2020 ja muutos vuodesta 2017

Liisa-Maria Palomäki, Kati Ahonen, Ilari Ilmakunnas,
Susan Kuivalainen ja Anu Polvinen

Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 05/2021

Eläkeläisten toimeentulo- kokemukset vuonna 2020 ja muutos vuodesta 2017

Liisa-Maria Palomäki, Kati Ahonen, Ilari Ilmakunnas,
Susan Kuivalainen ja Anu Polvinen

Eläketurvakeskus

00065 ELÄKETURVAKESKUS

Puhelin: 029 411 20

Sähköposti: etunimi.sukunimi@etk.fi

Pensionsskyddscentralen

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Telefon: 029 411 20

E-post: förnamn.efternamn@etk.fi

Finnish Centre for Pensions

FI-00065 ELÄKETURVAKESKUS, FINLAND

Phone: +358 29 411 20

E-mail: firstname.surname@etk.fi

Helsinki 2021

ISBN 978-951-691-340-0 (PDF)

ISSN 1798-7482 (verkkojulkaisu)

Tiivistelmä

Tutkimuksessa tarkastellaan eläkeläisten toimeentulokokemuksia vuosina 2020 ja 2017. Tutkimuksen aineistona ovat Eläketurvakeskuksen 55–85-vuotiaille eläkkeensaajille toteuttamat kyselytutkimukset. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuottaa ajantasainen kuva eläkeläisten toimeentulokokemuksista sekä arvioida näissä tapahtuneita muutoksia vuosien 2020 ja 2017 välillä.

Vuonna 2020 suurin osa eläkeläisistä koki toimeentulonsa jossain määrin helpoksi

Tulosten mukaan suurin osa eläkeläisistä ei koe vaikeuksia toimeentulonsaan. Kaksi kolmesta (67,4 %) koki tavanomaisten menojen kattamisen helpoksi. Kahdella kolmesta (66,4 %) eläkeläisistä ei ollut myöskään vaikeuksia kattaa mitään välttämättömäksi katsottavista menoista. Kolmelle neljästä (73,7 %) jäi rahaa välttämättömyysmenojen jälkeen. Kolme neljästä (74,3 %) ilmoitti myös, että he pystyisivät suoriutumaan tuloillaan yllättävästä noin 1 200 euron laskusta. Sama osuus arvioi taloudellisen tyytyväisyytensä joko keskinkertaiseksi tai korkeaksi.

Noin kymmenellä prosentilla toimeentulo vaikeaa, vajaalla viidellä prosentilla suuria vaikeuksia

Jonkinasteisia toimeentulovaikeuksia koki noin joka kolmas eläkeläinen. Noin 10 prosentilla eläkeläisistä oli vaikeampia toimeentulo-ongelmia. Vaikeuksia tai suuria vaikeuksia tavanomaisten menojen kattamisessa oli 11,2 prosentilla eläkeläisistä. Kahdeksalla prosentilla eläkeläisistä oli myös vaikeaa tai erittäin vaikeaa kahden tai useamman välttämättömyysmenon kattamisessa. Tyypillisin välttämättömyysmeno, jossa vastaajilla oli vaikeuksia, on terveydenhoitomenot. 8,5 prosenttia ilmoitti, että heidän on erittäin vaikeaa tai vaikeaa kattaa näitä menoja.

Neljä prosenttia vastaajista koki suuria vaikeuksia tavanomaisten menojen kattamisessa. Edeltäneen vuoden aikana 3,8 prosenttia eläkeläisistä oli joutunut karsimaan usein terveydenhoitomenoista. Muutama prosentti eläkeläisistä oli joutunut turvautumaan taloudelliseen apuun läheisiltä

(5,4 %), muuhun avustukseen, kuten kirkon tai järjestöjen apuun (2,3 %), toimeentulotukeen (2,0 %) tai pikavippeihin (1,6 %) selviytyäkseen välttämättömyysmenoista.

Pienempi osa eläkeläistä koki toimeentulovaikeuksia vuonna 2020 kuin vuonna 2017

Jokaisen tutkimuksessa mukana olleen kysymyksen perusteella eläkeläisten toimeentulo-ongelmat olivat vuonna 2020 harvinaisempia kuin vuonna 2017. Noin kolmannes eläkeläisistä koki tavanomaisissa menoissa jonkinasteisia vaikeuksia vuonna 2020, vuonna 2017 miltei puolet. Aiempaa useammalle jäi lisäksi rahaa välttämättömien menojen jälkeen. Myös eläkeläisten kokema taloudellinen tyytyväisyys oli korkeampi vuonna 2020 kuin vuonna 2017.

Toimeentulovaikeudet eivät ole vähentyneet tasaisesti, vaan väheneminen näkyy selkeimmin lieviä vaikeuksia kokeneiden kohdalla. Lievät toimeentulovaikeudet olivat vuonna 2020 selvästi harvinaisempia kuin vuonna 2017. Sen sijaan suurien toimeentulovaikeuksien yleisyydessä ei tapahtunut muutosta, vaan näitä kokevien osuus pysyi ennallaan vuoteen 2017 verrattuna. Suuria toimeentulovaikeuksia ovat esimerkiksi toimeentulotukeen tai muihin avustuksiin turvautuminen.

Toimeentulovaikeudet kohdistuvat tiettyihin ryhmiin

Tulokset piirtävät yhdenmukaisen kuvan toimeentulovaikeuksia kokevista ryhmistä. Terveytensä huonoksi kokevilla, vuokralla asuvilla, pienempituloisilla ja alle 65-vuotiailla, joista suuri osa on työkyvyttömyyseläkkeellä, oli muita useammin toimeentulovaikeuksia kaikilla tutkimuksessa käsitellyillä kysymyksillä tarkasteltuna. Usean kysymyksen kohdalla näillä ryhmillä oli kaikkiin eläkeläisiin nähden noin kaksi kertaa yleisemmin vaikeuksia. Myös yksinasuvilla oli jonkin verran keskimääräistä useammin toimeentulovaikeuksia.

Vastaavasti yli 75-vuotiailla, keskimääräistä korkeampituloisilla, terveytensä hyväksi kokevilla ja omistusasunnossa asuvilla toimeentulo-ongelmat olivat muita selvästi harvinaisempia.

Toimeentulo-ongelmat vähenivät useimmissa väestöryhmissä vuoteen 2017 nähden, mutta etenkin näin tapahtui 75 vuotta täyttäneillä ja erityisesti 80–85-vuotiailla. He kokivat myös nuorempia harvemmin toimeentulonsa heikentyneen edeltäneen viiden vuoden aikana.

Summary

This study examines pensioners' perceptions of their economic welfare in 2020 and 2017. The study is based on questionnaire surveys conducted by the Finnish Centre for Pensions among 55–85-year-old pensioners. The aim of this study is to present an up-to-date overview of pensioners' perceptions of economic welfare and to evaluate the changes that have occurred in them between 2017 and 2020.

In 2020, most pensioners perceived it somewhat easy to make ends meet

According to the results of this study, most pensioners do not experience difficulties making ends meet. Two out of three (67.4%) found it easy to cover everyday expenses. In addition, two out of three (66.4%) did not find it difficult to pay for necessities. Three out of four (73.7%) had money left over after paying for necessities. Three out of four (74.3%) stated that their income would allow them to cover an unexpected cost of around 1,200 euros. The same proportion assessed their level of financial satisfaction as average or high.

Around ten per cent reported some financial strain, slightly less than five per cent reported great financial strain

Around every third pensioner reported some degree of financial strain. Around 10 per cent reported more serious economic difficulties. 11.1 per cent reported that they have difficulties or great difficulties covering everyday expenses. In addition, 8 per cent of the pensioners said they had difficulties meeting two or more necessary expenses. The most typical necessity the respondents struggled with was health care expenses. Of the respondents, 8.5 per cent reported that they find it very difficult or difficult to cover health care expenses.

Four per cent found it very difficult to cover everyday expenses. In 2020, 3.8 per cent of the pensioners were often forced to cut back on health care expenses. To cover necessities, some pensioners had to rely on financial assistance from their next-of-kin (5.4%), other assistance from a church or various organisations (2.3%), income support (2.0%) or instant cash loans (1.6%) to cover for necessities.

A smaller share of pensioners experienced financial strain in 2020 than in 2017

Based on each question in the survey, pensioners experienced financial strain less often in 2020 than in 2017. Around one third of the respondents experienced some difficulty with everyday expenses in 2020. In 2017, the same was true for nearly half. In addition, an increasing share of pensioners had some money left over after paying for their necessities. Pensioners' level of financial satisfaction was also higher in 2020 than in 2017.

The difficulties in making ends meet have not decreased evenly among pensioners; the decrease is more clearly visible among those who reported some difficulties in making ends meet. Slight perceived difficulties were clearly less common in 2020 compared to in 2017. There was no change in the frequency of pensioners experiencing more serious financial difficulties; their share was on the same level in both years under review. Relying on income support or other assistance speaks of more serious financial difficulties.

Difficulties making ends meet more frequent for certain groups

The results of our study outline a consistent view of the groups that experience financial strain. Based on all questions in the survey, those in poor perceived health, those who live in rented housing, those with a low income and those who are under 65 years (a large part of whom are on a disability pension) reported financial difficulties more often than others. These groups struggled with making ends meet around twice as often as other pensioners in regards to several of the survey questions. Also those living alone struggled with making ends meet slightly more often than on average.

Correspondingly, those over 75, those with a higher-than-average income, those in good perceived health and those living in owner-occupied houses reported clearly less often than others of financial strain.

Economic difficulties decreased in most population groups compared to in 2017 in the age groups over 75 years, particularly in the age group 80–85 years. Less often than the younger age groups, they also reported that their situation had weakened in the previous five years.

Sisältö

1 Johdanto	11
2 Aineisto	15
2.1 Vastausasteet ja painojen muodostaminen	17
2.2 Tutkimusaineistot taustatekijöiden mukaan	19
2.3 Analyysimenetelmät	21
3 Tulokset	22
3.1 Yleiskuva eläkeläisten toimeentulokokemuksista	22
3.1.1 Tyytyväisyys kotitalouden taloudelliseen tilanteeseen	23
3.1.2 Tavanomaisten menojen kattaminen	26
3.2 Toimeentulovaikeudet ja kulutus	29
3.2.1 Kotitalouden maksuvara	29
3.2.2 Rahan jääminen välttämättömien menojen jälkeen	31
3.2.3 Vaikeudet eri välttämättömyysmenojen kattamisessa	33
3.2.4 Kulutuksesta luopuminen taloudellisista syistä	37
3.3 Välttämättömien menojen kattamistavat ja taloudellinen apu	41
3.3.1 Tavat välttämättömistä menoista selviytymiseen	41
3.3.2 Taloudellisen avun saaminen ja antaminen lapsilta ja lapsenlapsilta	46
3.4 Toimeentulon muutos ja tulevaisuudennäkymät	51
4 Yhteenveto ja pohdinta	56
4.1 Keskeiset tulokset	56
4.2 Pohdintaa	61
Lähteet	63
Liitteet	67
Liite 1. Kuviaita	67
Liite 2. Kyselylomakkeet	71

1 Johdanto

Eläkeläisten taloudellinen hyvinvointi on tärkeä ilmiö niin yhteiskunnallisella tasolla kuin yksilöiden näkökulmasta. Eläkeläisten toimeentulon taso ja sen jakautuminen ilmentävät, miten eläkejärjestelmä onnistuu tavoitteissaan turvata kohtuullinen toimeentulo ja ehkäistä eläkkeensaajien köyhyyttä. Riittämättömän toimeentulon vakavuus korostuu eläkeläisillä, sillä heillä on ikänsä tai alentuneen työkykynsä vuoksi usein heikot mahdollisuudet parantaa toimeentuloaan. Riittävä vanhuudenturva ja eläkeläisköyhyyden vähentäminen ovat laajasti hyväksyttyjä tavoitteita. Väestön ikääntymisen myötä eläkeläisten toimeentulosta on tullut ja tulee entistäkin tärkeämpi aihe. Eläkkeensaajia oli Suomessa vuonna 2020 jo liki 1,6 miljoonaa ja aikuisväestöstä joka kolmas saa eläkettä. Tulevina vuosikymmeninä eläkkeensaajien määrä kasvaa edelleen. Eläkeläisten toimeentuloa koskevalle tutkimustiedolle on siten lisääntyvää tarvetta niin yhteiskunnallisissa keskusteluissa kuin eläke- ja muun sosiaaliturvankin kehittämisessä ja päätöksenteossa. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, minkälaiseksi eläkkeensaajat kokevat toimeentulonsa vuonna 2020 ja miten nämä kokemukset ovat kehittyneet vuodesta 2017.

Perinteisesti toimeentuloa on tarkasteltu tulojen (käyttävissä olevien tulojen/rahatulojen) tai kulutuksen kautta. Viime vuosina näiden objektiivisten tapojen rinnalle on nostettu myös ihmisten omat arviot ja kokemukset toimeentulosta. Subjektiivinen kokemus kattaa yksilön arvion tuloista, menoista ja preferensseistä sekä näiden suhteesta ja antavat ainutlaatuisia tietoa ihmisten kokemasta taloudellisesta hyvinvoinnista. Kyselytutkimuksien vahvuutena on monipuolisen tiedon saaminen sellaisista asioista, joista ei ole saatavilla tietoa rekisteriaineistoista. Kyselytutkimuksien etuna on usein myös havaintojen verrattain suuri määrä, jolloin tulokset ovat paremmin yleistettävissä koko ryhmään toisin kuin esimerkiksi pieneen joukkoon rajautuvissa laadullisissa haastatteluissa.

Eläkeläisten toimeentulon arvioimisessa tarvitaan monipuolista tutkimusta myös siksi, että toimeentulo on moniulotteinen ilmiö. Kohtuulliselle toimeentulolle ja riittävälle (tai riittämättömälle) eläketurvalle ei ole yleisesti hyväksyttyä määritelmää tai yksiselitteistä tutkimustapaa. Jos toimeentuloa tutkitaan vain yhdenlaisella tavalla, kuva toimeentulosta olisi rajallinen ja moni merkityksellinen asia voisi jäädä huomiotta. Erilaisten me-

netelmien kautta voidaan tuottaa mahdollisimman kattava kuva toimeentulon tasosta ja jakautumisesta ja näihin liittyvistä kysymyksistä. Aihetta on tärkeä tutkia monipuolisesti myös siksi, että eri tavat tuottavat hieman erilaisen kuvan toimeentulosta ja toimeentulo-ongelmien yleisyydestä ja paikantumisesta.

Eläkeläiset ovat suuri ja moninainen joukko, johon kuuluu sekä heikosti toimeentulevia, keskituloisia että hyvin toimeentulevia. Aiemmista tutkimuksista on piirtynyt jokseenkin samankaltainen kuva heikoimmin toimeentulevista eläkeläisryhmistä. Heikko terveys, yksinasuminen, vuokra-asuminen sekä kansaneläkejärjestelmän eläkkeiden saaminen ovat tyypillisiä piirteitä heikoimmassa taloudellisessa tilanteessa oleville eläkeläisille. Pienituloisuus on ollut yleisintä iäkkäimmillä eläkeläisillä, joista enemmistö on naisia, sekä nuorimmilla, työkyvyttömyyseläkettä saavilla eläkeläisillä (ks. esim. Rantala & Riihelä 2017). Toimeentulokokemuksia tutkittaessa iäkkäämmät, yli 75-vuotiaat, eivät ole kuitenkaan eronneet muista vanhuuseläkkeensaajista suuremmilla toimeentulovaikeuksilla. Työkyvyttömyyseläkkeensaajilla on sen sijaan ollut vanhuuseläkeläisiä huomattavasti useammin toimeentulovaikeuksia, etenkin niillä, jotka ovat täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajia. (Ahonen ym. 2018.)

Eläkeläisten toimeentulon tasoa ja kehitystä on tutkittu viime vuosina enenevässä määrin (ks. koonteja aiempien tutkimusten tuloksista mm. Ahonen ym. 2018; Ilmakunnas & Ilmakunnas 2019; Kuivalainen & Ylikännö 2020). Tutkimuksien ja tilastojen pohjalta tiedetään, että eläkkeiden keskimääräinen taso ja eläkeläisten keskimääräiset käytettävissä olevat (raha)tulot ovat nousseet parin viime vuosikymmenen aikana ja tulot suhteessa palkansaajien keskituloihin ovat säilyneet melko vakaana (ks. esim. Kuivalainen ym. 2017). Eläkeläisten pienituloisuuden yleisyys on nykyään suunnilleen samaa tasoa kuin koko väestön, mutta pienituloisuuden pitkäkestoisuus on iäkkäimmillä yleisempää. Lisäksi köyhyysvaje – eli kuinka paljon kotitalouden tulot keskimäärin jäävät pienituloisuusrajan alle – on pienempi eläkeläisillä kuin koko väestöllä. Vakavia toimeentulo-ongelmia eläkkeensaajilla on vähemmän kuin muilla, esimerkiksi toimeentulotuen saanti (Kuivalainen & Ylikännö 2020) ja aineellinen puute ovat eläkeikäisillä työikäisiä harvinaisempaa (Ilmakunnas & Mäkinen 2021). Etenkin pienituloisuutta ja eläkeläisten suhteellista tuloasemaa arvioitaessa on tärkeää huomioida taloussuhdanteiden merkitys. Korkean työllisyyden ja talouskasvun aikana eläkeikäisten tuloasema suhteessa työssäkäyviin hieman heikkenee ansiotulojen noustessa ja vastaavasti laskusuhdanteissa eläkeikäisten asema paranee. (Ilmakunnas 2021.)

Uusimmat tutkimukset osoittavat edelleen, että eläkettä edeltävillä tuloilla ja työmarkkina-asemalla on keskeinen merkitys eläkeaikaiselle toimeentulolle ja toimeentulovaikeuksille. Työuran aikaiset tapahtumat heijastuvat myös eläkeikaan, esimerkiksi työkyvyttömyyseläketaustaisilla on muita useammin toimeentulovaikeuksia vanhuuseläkeiässä (Polvinen ym. 2020). Myös lapsuuden aikaiset toimeentulovaikeudet heijastuvat myöhemmän iän toimeentulovaikeuksiin (Kuitto ym. 2021). Tiedetään myös, että moni pienituloinen eläkeläinen on ollut pienituloinen myös ennen eläkeikää (Rantala 2020). Toimeentulokokemuksiin vaikuttavat taloudellisten resursien ohella myös vertailut omaan aiempaan ja muiden eläkeläisten tilanteisiin (ks. Palomäki 2019).

Tutkimukset eläkeläisten toimeentulokokemuksista ovat kuitenkin yhä vähäisiä. Eläketurvakeskus toteutti syksyllä 2017 laajan toimeentulokyselyn 55–85-vuotiaille eläkkeensaajille. Tämä oli ensimmäinen kerta Suomessa, kun näin suurelta eläkeläisjoukolta kysyttiin toimeentulokokemuksia. Tutkimuksen perusjoukko kattoi yli 80 prosenttia kaikista Manner-Suomessa asuvista eläkkeensaajista ja edusti näin varsin kattavasti eläkettä saavaa väestöä. Edustavuutta paransi poikkeuksellisen korkea, 73 prosentin vastausaste. Kyselytutkimus oli poikkeuksellinen myös siitä syystä, että se ulottui 85-vuotiaisiin asti. Väestörakenteen muuttuessa ja ikääntyessä on entistä tärkeämpää, että tutkimukset kattavat myös väestön vanhempia ikäryhmiä (Jylhä 2020).

Tutkimuksen perusraportista ilmeni, että noin puolet eläkeläisistä koki jonkinasteisia toimeentulovaikeuksia. Pienituloisilla ja terveytensä heikoksi kokevilla vaikeuksia oli muita useammin. (Ahonen ym. 2018.) Toimeentulo-ongelmien yleisyys oli tutkimuksessa laajempaa kuin mitä oli aiemmin havaittu hyvinvointi- ja toimeentulokyselyjen perusteella. Yksiselitteistä tekijää heikoimmille toimeentulokokemuksille ei voitu paikantaa (emt., 51–53). Jossain määrin aiemmasta tiedosta poikkeavat tulokset voivat johtua esimerkiksi kyselyn toteutustavasta tai sen ajankohdasta. Eläkeläisten toimeentulokysymykset olivat vuonna 2017 paljon esillä julkisuudessa työeläkeindeksiä koskeneen kansalaisaloitteen myötä. Kyselystä julkaistu toinen tutkimus (Ahonen ym. 2019) tarkensi kuvaa eläkeläisten toimeentulokokemuksista. Matalat tulot ja heikompi koettu terveys olivat johdonmukaisesti yhteydessä heikompaan koettuun taloudelliseen hyvinvointiin. Näiden tekijöiden lisäksi esiin nousi myös muita tekijöitä, kuten asuinkuntatyyppi ja omistusasuminen, joilla on merkitystä koetulle toimeentulolle. Vuoden 2017 kyselytutkimus vahvisti kuvaa eläkeläisten toimeentulon moninaisuudesta.

Eläketurvakeskus toteutti eläkkeensaajien toimeentulokyselyn uudelleen syksyllä 2020. Käsillä olevassa tutkimuksessa tarkastellaan eläkeläisten toimeentulokokemuksia vuonna 2020 ja verrataan vuoden 2020 tilannetta vuoteen 2017. Tavoite on tuottaa ajantasainen kuva eläkeläisten toimeentulokokemuksista. Vuoden 2020 kyselyn kysymykset olivat pitkälti samat kuin edellisellä kerralla. (Liite 2. Kyselylomakkeet vuosilta 2020 ja 2017.) Vastausaktiivisuus oli molemmissa kyselyissä poikkeuksellisen korkea, ja käsillä oleva aineisto tarjoaa siten harvinaisen hyvät mahdollisuudet tutkia eläkeläisten toimeentulokokemuksia.

Raportissa eläkeläisten koettua toimeentuloa tarkastellaan useasta eri näkökulmasta. Ensimmäisessä osassa kuvataan yleisemmällä tasolla koetun toimeentulon tasoa (tyytyväisyys taloudelliseen tilanteeseen ja tavanomaisten menojen kattamisen helppous/vaikeus). Toisessa osassa keskitytään tarkemmin toimeentulovaikeuksiin (rahan jäämiseen välttämättömien menojen jälkeen, yllättävistä menoista selviämiseen, eri välttämättömyysmenojen kattamisen helppouteen/vaikeuteen sekä taloudellisista syistä kulutuksesta luopumiseen). Kolmannessa osassa raportoidaan, mitä tapoja eläkeläiset ovat käyttäneet selviytyäkseen välttämättömistä menoista. Tällaisia ovat muun muassa säästöjen käyttö, lainan ottaminen tai toimeentulotuen hakeminen. Osiossa raportoidaan myös taloudellisen avun antamisesta ja saamisesta lapsilta ja/tai lapsenlapsilta. Neljännessä ja viimeisessä osassa tarkastellaan puolestaan koettua toimeentulon muutosta sekä näkymiä toimeentulosta tulevaisuudessa. Näiden moninaisten kysymyksien avulla tutkitaan sekä eläkeläisten koetun toimeentulon tasoa vuonna 2020 ja siinä tapahtunutta kehitystä vuoteen 2017 verrattuna että väestöryhmien välisiä eroja ja eri ryhmien välillä tapahtunutta ajallista kehitystä.

2 Aineisto

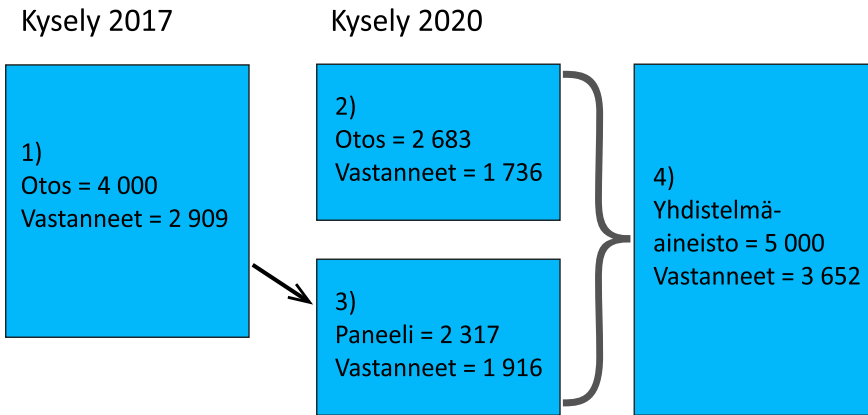
Tutkimusaineistona on toistettu poikkileikkausaineisto, joka koostuu vuosina 2017 ja 2020 eläkkeensaajille toteutetuista kyselyistä. Vuoden 2017 aineisto on kerätty postikyselynä syys–lokakuussa ja vuoden 2020 aineisto syys–marraskuussa. Vuoden 2017 aineiston kohderyhmänä olivat työkyvyttömyys- ja vanhuuseläkkeensaajat, jotka olivat vuoden 2016 lopussa 55–85-vuotiaita. Vuoden 2017 aineiston otoskoko oli 4 000 henkilöä. Vuoden 2020 kyselyssä mukana olivat henkilöt, jotka vuoden 2017 kyselyssä ilmoittivat halukkuutensa olla mukana myös seuraavalla tutkimuskierroksella (2 317 henkilöä) sekä 2 683 satunnaisotannalla valittua henkilöä, jotka vuoden 2019 lopussa olivat 55–85-vuotiaita ja joko työkyvyttömyys- tai vanhuuseläkkeellä. Näin ollen vuosien 2017 ja 2020 aineistot käsittävät käytännössä neljä erillistä aineistoa: 1) vuoden 2017 aineisto 2) vain uusista vastaajista koostuva vuoden 2020 aineisto, 3) paneeliaineisto, johon kuuluvat henkilöt, jotka ovat vastanneet molempien vuosien kyselyihin sekä 4) vuoden 2020 yhdistelmäaineisto, joka sisältää kaikki vuoden 2020 kyselyyn vastanneet eli sekä uudet vastaajat että paneelivastaajat (ks. kuvio 2.1).

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan vuoden 2017 kyselyyn vastanneita ($n=2\,909$) sekä niitä, jotka vastasivat kyselyyn ensimmäistä kertaa vuonna 2020 ($n=1\,736$). Paneeliaineisto, eli henkilöt, jotka vastasivat sekä vuoden 2017 että vuoden 2020 kyselyihin, on jätetty vuoden 2020 tarkasteluista pois, koska he vinouttavat vastanneiden joukkoa jonkin verran¹. Tutkimuksessa käytettävät aineistot ovat keskenään vertailukelpoisia, sillä ne perustuvat samalla tavalla toteutettuihin satunnaisotantoihin.

1 Paneelivastaajat ovat muun muassa hieman perusjoukkoa ikääntyneempiä ja nuorimmilla vanhuuseläkkeensaajilla on perusjoukkoa yleisemmin työkyvyttömyyseläketausta.

Kuvio 2.1.

Eläkeläisten toimeentulo ja taloudellinen hyvinvointi -aineistot vuosina 2017 ja 2020

Vuoden 2017 ja 2020 kyselyt sisälsivät osittain samoja kysymyksiä. Näitä olivat muun muassa kysymykset toimeentulosta, tulojen käyttämisestä ja niiden riittävydestä sekä taloudellisen avun antamisesta ja saamisesta. Osa vuoden 2017 kysymyksistä jätettiin pois ja saadun palautteen perusteella vuoden 2020 kyselyyn lisättiin kysymyksiä muun muassa varallisuudesta ja veloista ja kiinnostuksesta eläkkeellä työskentelyyn. Vuosien 2017 ja 2020 kyselylomakkeet ovat liitteessä 2. Molempiin kyselyihin on liitetty tietoja Tilastokeskuksen ja Eläketurvakeskuksen rekistereistä.

Vuoden 2020 kyselyn perusjoukon muodostavat vuosina 1935–1964 syntyneet vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeensaajat, joiden äidinkieli on suomi tai ruotsi ja joilla on Manner-Suomessa voimassa oleva kotimainen lähiosoite. Eläkkeensaaja määriteltiin siten, että hän oli henkilö, joka sai työ- tai kansaneläkettä omaeläkkeenä 31.12.2019. Omaeläke oli joko vanhuuseläke, maatalouden erityiseläke tai työkyvyttömyyseläke (täysi työkyvyttömyyseläke tai osatyökyvyttömyyseläke). Osittaista vanhuuseläkettä ja osa-aikaeläkettä saavat rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle. Vuoden 2020 perusjoukkoon kuului 1 205 124 henkilöä. Tämä oli 77 prosenttia kaikista Suomessa asuvista eläkkeensaajista.

Sekä vuoden 2017 että vuoden 2020 otannassa käytettiin ositettua otantaa eläkelajin suhteen siten, että otantaan valittiin vanhuuseläkkeensaajia 75 prosenttia ja työkyvyttömyyseläkkeensaajia 25 prosenttia, josta täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajia oli 40 prosenttia ja osatyökyvyttömyyseläkkeen saajia oli 60 prosenttia.

2.1 Vastausasteet ja painojen muodostaminen

Vuoden 2020 kyselyn postitus käynnistyi 1.9.2020 ja tiedonkeruu päättyi 25.11.2020. Kyselyssä toteutettiin yksi uusintakierros viikolla 41. Lisäkierroksia ei toteutettu, koska vastausaste oli jo ensimmäisenkin kierroksen jälkeen verrattain korkea.

Vuoden 2020 kyselyyn vastasi kaikkiaan 3 652 henkilöä. Vastausasteesta muodostui varsin korkea, 73 prosenttia, joka oli sama kuin vuoden 2017 kyselyssä. Niillä, jotka vastasivat sekä vuoden 2017 että vuoden 2020 kyselyyn, oli korkeampi vastausaste (83 %) kuin niillä, jotka vastasivat pelkästään vuoden 2020 kyselyyn (65 %). Tässä tutkimuksessa käytetyn aineiston vastausasteet sukupuolen, iän, siviilisäädyn, eläkkeen suuruuden ja eläkelajin mukaan on esitetty taulukossa 2.1. Vuoden 2017 kyselyn toteutus ja siinä olevat kysymykset on kuvattu tarkemmin vuoden 2017 raportissa (Ahonen ym. 2018).

Taulukosta 2.1 nähdään, että sekä vuoden 2017 että vuoden 2020 aineistossa vastausasteet vaihtelivat taustatietojen mukaan. Nuorimmat ja vanhimmat, työkyvyttömyyseläkkeensaajat, naimattomat, eronneet ja lesket, kuten myös pienituloisimmat ja vähemmän koulutetut eläkkeensaajat vastasivat kyselyihin muita eläkkeensaajia harvemmin.

Sekä vuoden 2017 että vuoden 2020 aineistoissa on eroja vastausasteissa erilaisten taustatekijöiden mukaan, eikä vastauskato näin ollen ole satunnaista. Vastauskadosta johtuvaa vinoumaa on pyritty huomioimaan laskemalla aineistoon analyysipainot. Erilliset painot muodostettiin vuoden 2017 kyselylle, pelkästään vuoden 2020 kyselyyn vastanneille, paneeliaineistolle sekä yhdistelmäaineistolle, jossa mukana olivat kaikki vuoden 2020 kyselyyn vastanneet. Tässä tutkimuksessa käytetään kahta ensimmäistä painoa eli vuosien 2017² ja 2020 kyselyille muodostettuja painoja.

2 Koska painot on laskettu aiemmissa raporteissa (Ahonen ym. 2018; Ahonen ym. 2019) eri menetelmää käyttäen kuin tässä raportissa, saattavat aiemmissa raporteissa esitetyt vuotta 2017 koskevat luvut hieman poiketa tämän tutkimuksen luvuista.

Taulukko 2.1.

Eläkkeensaajien toimeentulo ja taloudellinen hyvinvointi -kyselyiden vastausasteet vastaajien rekistereihin perustuvien taustatietojen mukaan, %

	2017	2020
Sukupuoli	(*)	(n.s.)
Mies	70,7	63,4
Nainen	74,3	65,8
Ikä	(***)	(*)
55–59	62,7	57,9
60–64	69,4	63,3
65–69	76,3	64,9
70–74	78,3	69,7
75–79	75,6	65,5
80–85	68,4	61,6
Eläkelaji (2016/2019)	(***)	(***)
Täysi työkyvyttömyyseläke	59,3	53,4
Osatyökyvyttömyyseläke	69,7	63,3
Vanhuuseläke	75,1	66,4
Äidinkieli	(n.s.)	(n.s.)
Ruotsi	73,3	69,1
Suomi	72,7	64,5
Siviilisääty	(***)	(***)
Naimaton	61,6	54,5
Avio-/avoliitto, rekisteröity parisuhde	75,9	67,6
Eronnut	69,1	63,0
Leski	69,3	60,5
Kokonaiseläkkeen määrä kvintiilit	(***)	(***)
1 (alin)	66,5	57,9
2	69,0	64,4
3	72,5	63,2
4	76,3	67,8
5 (ylin)	79,4	70,1
Koulutusaste (2015)	(***)	(**)
Perusaste	67,1	61,0
Keskiaste	73,5	64,6
Korkea-aste	80,1	69,2
Kaikki	72,7	64,7
Vastanneet (n)	2 909	1 736
Otos	4 000	2 683

Erojen tilastollinen merkitsevyys χ^2 -testin p-arvojen mukaan:

n.s. ei merkitsevä, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Analyysipainot muodostettiin siten, että ensin jokaisen otosyksikön peruspainoa korjattiin logistiseen regressiomallinnukseen perustuvalla teoreettisella vastaustodennäköisyydellä. Malliin valittiin parhaiten vastaustodennäköisyyttä selittäviä rekisterimuuttujia ja näiden interaktioita. Näitä muuttujia olivat muun muassa tulot, parisuhde ja koulutus. Mallit toteutettiin niin, että niissä oli mukana aina sukupuoli, ikä ja eläkelaji. Analyysipainot on laskettu siten, että niiden summa vastaa aina vastaajien lukumäärää ja painojen keskiarvo on yksi. Lisäksi painot on skaalattu siten, että vastaajat edustavat otantavuoden eläkeläisten perusjoukkoa sukupuolen, iän ja eläkelajin suhteen. Painojen muodostamisen toteutti Tilastokeskus.

2.2 Tutkimusaineistot taustatekijöiden mukaan

Taulukossa 2.2 on esitetty vuosien 2017 ja 2020 painottamattomat sekä painokertoimilla korjatut jakaumat eräiden taustatietojen mukaan. Analyysipainoilla on korjattu vastauskadosta johtuvaa vinoumaa. Esimerkiksi pienituloisten tiedetään vastaavan kyselyihin muita harvemmin (ks. taulukko 2.1). Näin ollen pienituloiset saavat aineistossa hiukan muita suuremman analyysipainon. Tämän lisäksi painokertoimet korjaavat eläkelajin mukaisen ositetun otannan vastaamaan eläkeläisten todellista eläkelajijakaumaa. Sekä vuoden 2017 että vuoden 2020 otantoihin otettiin hieman suurempi osuus työkyvyttömyyseläkkeensaajia kuin mitä heitä on eläkeläisten joukossa. Näin ollen painottamattomassa aineistossa on nuorempia ja työkyvyttömyyseläkkeensaajia enemmän kuin eläkeläisväestössä keskimäärin. Kotitalouden tulot on laskettu kulutusyksikköä kohden jakamalla kotitalouden tulot kotitalouden henkilöiden määrän neliöjuurella. Tulot on tämän jälkeen luokiteltu kolmeen ryhmään (ks. Ahonen ym. 2018). Tutkimukseen osallistuneet vastasivat hyvin tässä tutkimuksessa käsiteltäviin kysymyksiin, ja siten aineiston sisäinen kato jäi pieneksi.

Taulukko 2.2.

Painottamattomat ja painokertoimilla korjatut vastaajien jakaumat eräiden taustatietojen mukaan*

	2017				2020			
	Painottamaton		Painotettu		Painottamaton		Painotettu	
	%	n	%	n	%	n	%	n
Sukupuoli								
Mies	43,0	1 250	46,1	1 342	44,9	780	46,2	802
Nainen	57,0	1 659	53,9	1 567	55,0	955	53,8	934
Kaikki	100,0	2 909	100,0	2 909	100,0	1 736	100,0	1 736
Ikä								
55–64	24,8	720	12,7	369	24,6	427	10,8	188
65–69	25,5	742	28,8	837	21,3	369	26,3	456
70–74	22,4	652	26,5	772	26,0	452	28,8	500
75–79	15,2	443	17,7	515	16,2	281	18,8	326
80–85	12,1	352	14,3	416	11,9	207	15,4	267
Kaikki	100,0	2 909	100,0	2 909	100,0	1 736	100,0	1 736
Eläkelaji (2016/2019)								
Täysi työkyvyttömyyseläke	8,1	237	8,4	244	7,7	133	7,0	121
Osatyökyvyttömyyseläke	14,4	418	1,4	41	14,6	254	1,3	23
Vanhuuseläke	77,5	2 254	90,2	2 625	77,7	1 349	91,7	1 592
Kaikki	100,0	2 909	100	2 909	100,0	1 736	100,0	1 736
Kotitalouden koko								
Yksi	32,6	938	35,8	1 026	34,7	600	38,6	666
Kaksi tai useampi	67,4	1 935	64,2	1 842	65,3	1 127	61,4	1 059
Kaikki	100,0	2 873	100,0	2 868	100,0	1 727	100,0	1 726
Kotitalouden tulot €/kk								
Alle 1 500	34,8	979	38,4	1 078	29,6	501	32,5	548
1 500–1 999	35,8	1 009	34,8	978	36,9	625	36,9	623
2 000–	29,4	829	26,8	751	33,5	567	30,6	515
Kaikki	100,0	2 817	100,0	2 807	100,0	1 693	100,0	1 686
Asumismuoto**								
Omistus	77,3	2 183	76,1	2 143	78,0	1 329	76,7	1 303
Vuokra	14,1	398	14,7	413	14,7	251	15,2	258
Muu	8,6	244	9,2	259	7,2	123	8,1	138
Kaikki	100,0	2 825	100,0	2 815	100,0	1 703	100,0	1 699
Kokemus terveydestä								
Hyvä / melko hyvä	40,8	1 172	42,8	1 229	42,6	736	45,2	780
Kohtalainen	42,0	1 207	40,9	1 175	41,5	717	40,6	700
Huono / melko huono	17,2	495	16,3	469	15,8	273	14,1	244
Kaikki	100,0	2 874	100,0	2 873	100,0	1 726	100,0	1 725

* Tiedot sukupuolesta, iästä ja eläkelajista perustuvat rekisteritietoihin. Muut taustatiedot perustuvat lomaketietoihin.

** Asumista on kysytty hieman eri tavoin vuosien 2017 ja 2020 kyselyissä. Vuoden 2017 kyselyssä omistusasujiksi määriteltiin omassa asunnossa asuvat ja puolison omistusasunnossa asuvat luokiteltiin ryhmään muut. Vuoden 2020 kyselyssä omistusasujiksi määriteltiin omassa tai puolison omistusasunnossa asuvat.

2.3 Analyysimenetelmät

Tutkimuksessa tarkastellaan prosenttiosuuksia sekä keskiarvoja. Prosenttiosuuksille esitetään 95 prosentin luottamusvälit. Luottamusvälit kuvaavat otosaineistosta laskettuun estimaattiin liittyvää luotettavuutta. Esitetyt luottamusvälit kuvaavat sitä, että tutkimusta toistettaessa 95 prosenttia luottamusväleistä sisältää oikean arvon. Tutkimuksessa myös arvioidaan muutosten tai erojen tilastollista merkitsevyyttä (p -arvo $< 0,05$). P -arvo kuvaa todennäköisyyttä sille, että havaitaan vähintään niin suuri ero tai muutos, jos eroa tai muutosta ei ryhmien tai vuosien välillä olisikaan. Prosenttiosuuksien muutoksia vuosien 2017 ja 2020 välillä tutkittiin testamalla, eroavatko estimoidut prosenttiosuudet tilastollisesti merkitsevästi toisistaan. Taloudellisen tyytyväisyyden osalta testattiin, eroaako vuoden 2017 keskiarvo vuoden 2020 keskiarvosta tilastollisesti merkitsevästi. Eroja eläkeläisryhmien välillä tutkitaan khiin neliötestin (χ^2 -testi) avulla. Tämä testi mittaa kategoristen muuttujien riippumattomuutta toisistaan. Sekä luottamusvälien että tilastollisten testien laskennassa huomioitiin otanta-asetelma.

3 Tulokset

Eläkeläisten toimeentulokokemuksia tarkastellaan tutkimuksessa neljästä näkökulmasta. Ensimmäisessä alaluvussa luodaan yleiskuva eläkeläisten taloudellisesta tilanteeseen, miten tyytyväisiä siihen ollaan ja miten tavanomaisista menoista suoriudutaan. Toisessa alaluvussa tarkastellaan toimeentulovaikeuksien ilmenemistä. Vaikeudet havaitaan maksuvaran puuttumisena ja ongelmina erilaisista välttämättömyysmenoista suoriutumisessa. Näiden lisäksi selvitetään, millaisesta kulutuksesta eläkeläiset ovat joutuneet luopumaan taloudellisten syiden vuoksi. Kolmannessa alaluvussa tarkastellaan tapoja, joihin eläkeläiset ovat turvautuneet kohdattaessaan ongelmia välttämättömyysmenojen kattamisessa. Näihin lukeutuvat muun muassa säästäminen ja taloudellinen apu eri tahoilta. Neljännessä alaluvussa tarkastellaan kokemuksia toimeentulon muuttumisesta eläkeaikana ja tulevaisuuteen kohdistuvia toimeentulo-odotuksia.

3.1 Yleiskuva eläkeläisten toimeentulokokemuksista

Ensimmäisenä eläkeläisten toimeentulokokemuksia tarkastellaan sen perusteella, miten tyytyväisiä he ovat kotitaloutensa taloudelliseen tilanteeseen ja miten he kokevat selviytyvänsä tavanomaisista menoista. Kysymykset kertovat yleisemmällä tasolla eläkeläisten toimeentulokokemuksista. Kokemukset voivat muodostua useamman kotitalouden jäsenen tulojen ja kulutustarpeiden perusteella, mutta reilu kolmannes eläkeläisistä asuu yksin, eikä siten voi jakaa esimerkiksi elinkustannuksia. Se millaiseen tilanteeseen ollaan tyytyväisiä tai mitä asioita tavanomaisiin menoihin ajatellaan lukeutuvan, vaihtelee myös ihmisten välillä. Taloudellisten resursien ja tarpeiden ohella arvioihin vaikuttavat erot kulutukseen kohdistuvissa odotuksissa. Lisäksi tilanteet elämän aiemmissa vaiheissa, odotukset tulevasta tai näkemykset toisten eläkeläisten toimeentulon tasosta voivat vaikuttaa siihen, millaisena oma tilanne koetaan.

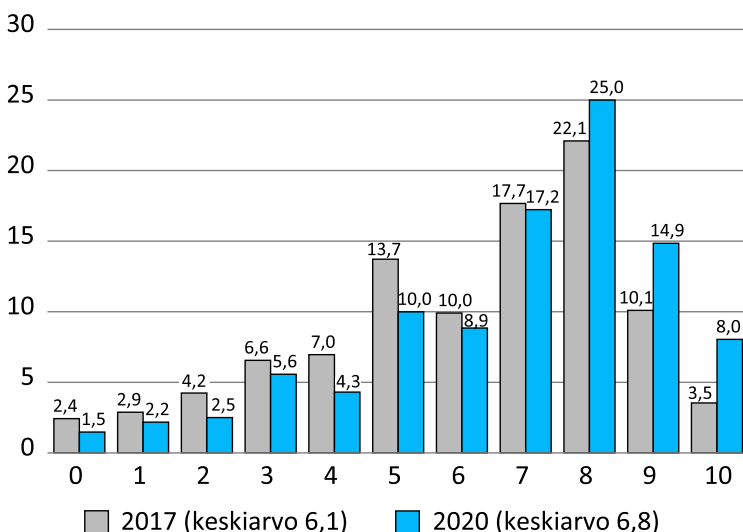
3.1.1 Tyytyväisyys kotitalouden taloudelliseen tilanteeseen

Kokemusta taloudellisesta tyytyväisyydestä selvitettiin kysymällä: ”Kuinka tyytyväinen yleisesti ottaen olette kotitaloutenne nykyiseen taloudelliseen tilanteeseen?”. Vastaus pyydettiin antamaan asteikolla 0–10, jossa nolla tarkoitti äärimmäistä tyytymättömyyttä ja 10 äärimmäistä tyytyväisyyttä. Myös ”En osaa sanoa”-vaihtoehto oli mahdollista valita. Taloudellisella tyytyväisyydellä tarkoitetaan yleisesti vastaajan arviota kotitaloutensa nykyisestä taloudellisesta tilanteesta. Arvio voi sisältää esimerkiksi tulojen riittävyyttä, säästöjä ja muuta omaisuutta ja velkojen ja odottamattomien menojen maksamista koskevia näkökulmia. Taloudellista tyytyväisyyttä selvitetään vastaavalla kysymyksellä myös Tilastokeskuksen ja Eurostatin tulo- ja elinolotutkimuksissa.

Eläkeläisten tyytyväisyys kotitaloutensa taloudelliseen tilanteeseen oli korkeammalla tasolla vuonna 2020 kuin vuonna 2017 (kuvio 3.1). Vuonna 2020 taloudellisen tyytyväisyyden keskiarvo oli 6,8, kun se vuonna 2017 oli 6,1. Ero keskiarvojen välillä on tilastollisesti merkitsevä. Molempina vuosina yleisin vastaajien ilmoittama arvio oli kahdeksan. Vuonna 2020 tämän valitsi joka neljäs ja vuonna 2017 hieman tätä harvempi. Vuonna 2020 yliimpiä arvioita (9, 10) valittiin useammin kuin vuonna 2017 ja vastaavasti matalampia arvioita valittiin useammin vuonna 2017 kuin vuonna 2020.

Kuvio 3.1.

Taloudellinen tyytyväisyys (0–10) vuosina 2017 ja 2020, %

Taloudellisen tyytyväisyyden keskiarvo vuonna 2020 oli 65 vuotta täyttäneillä 6,9. Tulo- ja elinolotutkimuksessa 65 vuotta täyttäneiden suomalaisten taloudellisen tyytyväisyyden keskiarvo oli 8,1 vuonna 2018 (Eurostat 2021). Tässä eläkeläisten taloudelliseen hyvinvointiin keskittyvässä tutkimuksessa havaitaan siten jonkin verran matalampi hyvinvoinnin taso kuin tulo- ja elinolotutkimuksessa. Ero voi johtua monesta syystä, muun muassa kyselyn ajankohdasta ja keruutavasta.

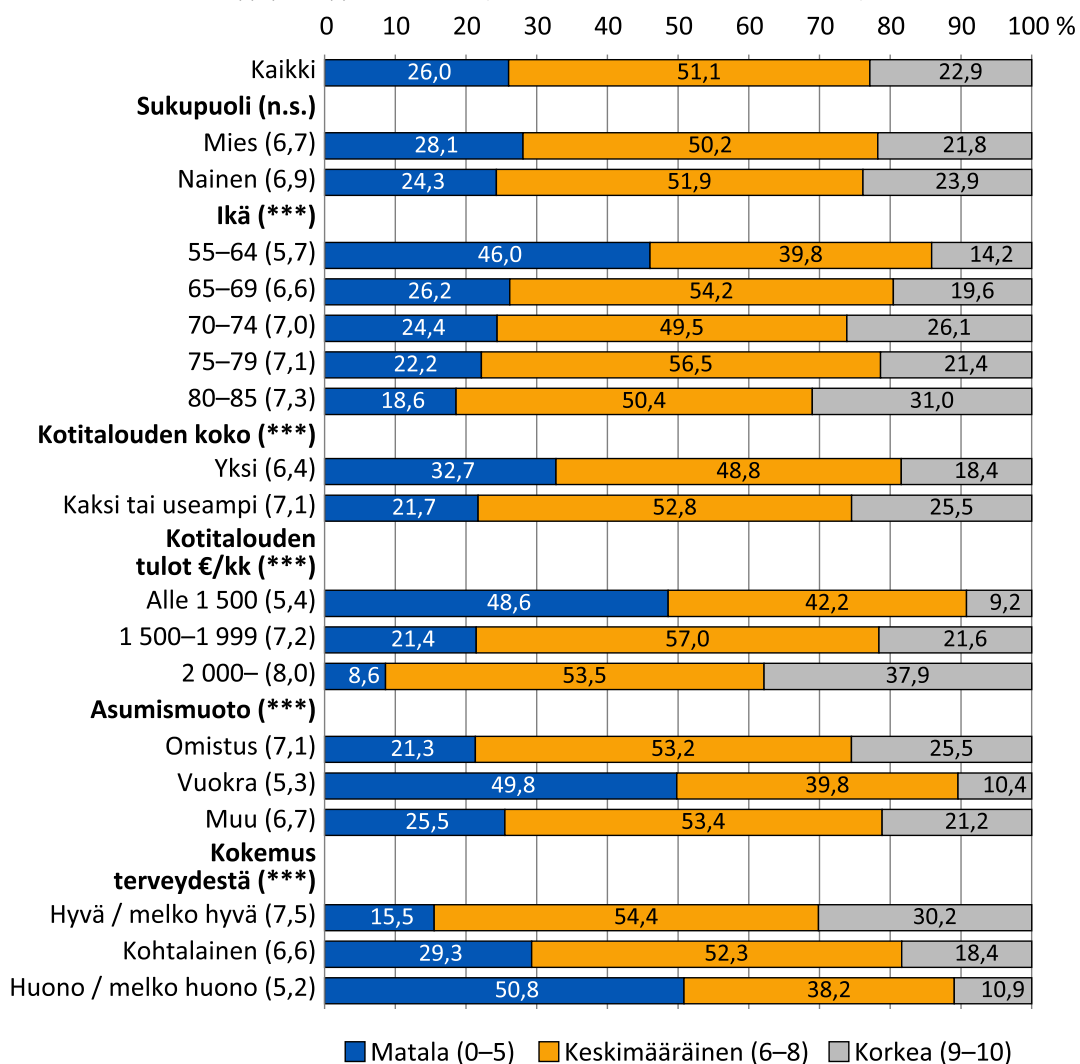
Seuraavaksi tarkastellaan taloudellisen tyytyväisyyden tasoa Eurostatin luokituksen mukaisesti eläkeläisten välillä. Arviot 0–5 kuvaavat matalaa, arviot 6–8 keskimääräistä ja arviot 9–10 korkeaa tyytyväisyyttä. Taloudellinen tyytyväisyys asettui yleisimmin keskimääräiselle tasolle vuonna 2020 (kuvio 3.2). Reilu puolet (51,1 %) eläkeläisistä valitsi arvion kuudesta kahdeksaan. Korkeaksi luokiteltu tyytyväisyyden taso oli hieman harvinaisempi kuin matalaksi luokiteltu. Vajaalla neljänneksellä (22,9 %) taloudellinen tyytyväisyys luokiteltiin korkeaksi ja reilulla neljänneksellä (26,0 %) matalaksi.

Taloudellisen tyytyväisyyden taso vaihteli merkittävästi eläkeläisten välillä. Korkea taloudellinen tyytyväisyys oli yleisintä ylimpään tuloryhmään kuuluvilla, 80 vuotta täyttäneillä ja terveytensä hyväksi kokevilla. Ylimmässä tuloryhmässä 37,9 prosenttia eläkeläisistä kertoi taloudellisen tyytyväisyyden arvioksi yhdeksän tai kymmenen. Ikääntyneimmillä ja terveytensä hyväksi kokevilla osuus oli vajaa kolmannes.

Matalaksi taloudellisen tyytyväisyyden taso jäi selkeästi muita useammin terveytensä huonoksi kokevilla, vuokralla asuvilla ja pienempituloisilla. Näissä ryhmissä noin puolet vastaajista ilmoitti taloudellisen tyytyväisyyden arvioksi korkeintaan viisi. Alle 65-vuotiaiden matala taloudellinen tyytyväisyys oli lähes yhtä yleistä. Heistä 46 prosenttia ilmoitti tyytyväisyyden tasoksi korkeintaan viisi. Iän yhteys matalaan taloudelliseen tyytyväisyyteen on lähes suoraviivainen, tyytymättömyys taloudelliseen tilanteeseen oli sitä yleisempää, mitä nuorempi eläkeläinen oli. Yksin asuvista 32,7 prosentilla tyytyväisyys jäi matalalle tasolle, vähintään kahden hengen kotitalouksiin kuuluvista vain 21,7 prosentilla. Kotitalouden koon mukaiset erot olivat kuitenkin jonkin verran pienempiä kuin tulojen ja koetun terveyden mukaiset erot.

Kuvio 3.2.

Taloudellinen tyytyväisyys taustatekijöiden mukaan vuonna 2020, % ja keskiarvo

Prosenttiosuuksien erojen tilastollinen merkitsevyys χ^2 -testin p-arvojen mukaan:n.s. ei merkitsevä, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

3.1.2 Tavanomaisten menojen kattaminen

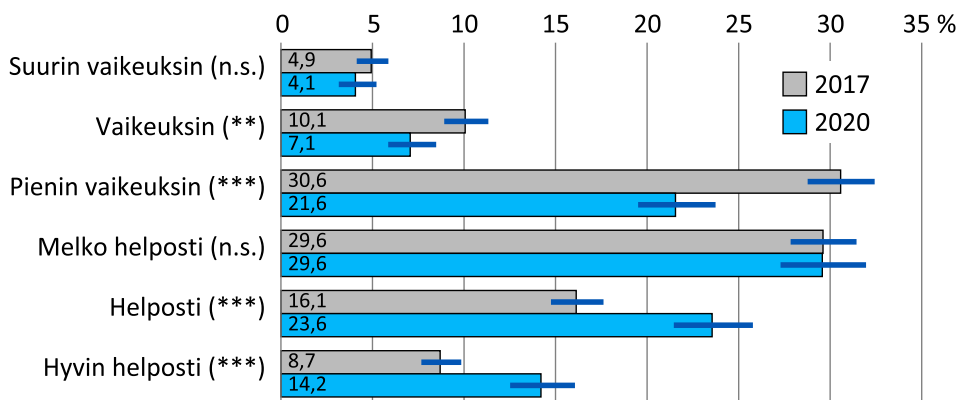
Seuraavaksi eläkeläisten toimeentulokokemuksia tarkastellaan tulojen riittävyysnäkökulmasta. Kokemusta aiheesta selvitettiin kysymällä: ”Kun kotitaloutenne kaikki tulot otetaan huomioon, saatteko tavanomaiset menonne niillä katetuksi?”. Vastausvaihtoehdot olivat suurin vaikeuksin, vaikeuksin, pienien vaikeuksin, melko helposti, helposti ja hyvin helposti. Kysymyksellä kartoitetaan vastaajan näkemystä kotitalouden tulojen ja menojen tasapainosta. Tulojen suuruuden ohella kokemuksiin vaikuttavat menot. Toimeentulo voi erota tuloiltaan samansuuruisen kotitalouden välillä huomattavasti, jos esimerkiksi asumis- ja terveydenhoitomenoissa on eroja. Tavanomaisille menoille ei ole olemassa selkeää määritelmää, välttämättömyysmenojen (kuten ruoka ja asuminen) ohella siihen voi lukeutua vastaajan käsityksestä riippuen myös esimerkiksi vapaa-ajan viettoon liittyviä menoja. Tavanomaisia menoja ei määritelty tai kuvattu kyselylomakkeessa.

Vuonna 2020 suurin osa eli 67,4 prosenttia eläkeläisistä koki tavanomaisten menojen kattamisen melko helpoksi, helpoksi tai hyvin helpoksi (kuvio 3.3). Tyypillisintä oli toimeentulon kokeminen melko helpoksi. Vastaajista 29,6 prosenttia valitsi tämän vaihtoehdon. Jonkin asteisia vaikeuksia tavanomaisten menojen kattamisessa koki 32,8 prosenttia. Vaikeudet koettiin kuitenkin useimmiten lievinä – pieniä vaikeuksia kokeneiden osuus oli 21,6 prosenttia. Haastavampia vaikeuksia (vaikeuksia, suuria vaikeuksia) koki 11,2 prosenttia vastaajista.

Toimeentulovaikeuksia kokeneiden osuus pieneni vuodesta 2017, jolloin jonkin asteisia vaikeuksia (pieniä vaikeuksia, vaikeuksia, suuria vaikeuksia) koki 45,6 prosenttia vastaajista. Muutos jonkin asteisia vaikeuksia kokeneiden osuudessa vuosien 2020 ja 2017 välillä on siis 12,8 prosenttiyksikköä. Erityisen selkeästi vuosien välillä väheni pieniä vaikeuksia kokeneiden osuus, yhdeksällä prosenttiyksiköllä. Vastaavasti tavanomaisten menojen kattamisen helpoksi kokevien osuus kasvoi 7,5 prosenttiyksiköllä, 16,1 prosentista 23,6 prosenttiin. Hyvin helpoksi menojen kattamisen kokevien osuus kasvoi 8,7 prosentista 14,2 prosenttiin. Yleisestä myönteisestä kehityksestä huolimatta huomionarvoista on, että suuria vaikeuksia kokevien osuudessa ei tapahtunut tilastollisesti merkitsevää muutosta vuosien 2017 ja 2020 välillä.

Kuvio 3.3.

Kokemus tavanomaisten menojen kattamisesta vuosina 2017 ja 2020, %

Kuviossa on esitetty viivalla osuukien 95 prosentin luottamusvälit ja tähdin osuukien muutoksen tilastollinen merkitsevyys vuosien 2017 ja 2020 välillä: n.s. ei merkitsevä, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Seuraavaksi tarkastellaan muutoksia haastavampien vaikeuksien (vaikeuksia, suuria vaikeuksia) kokemisessa 2017 ja 2020 välillä erilaisten taustatekijöiden suhteen (kuvio 3.4). Vastaajista 15,0 prosenttia koki haastavampia vaikeuksia vuonna 2017 ja 11,2 prosenttia vuonna 2020. Muutos vaikeuksia kokeneiden osuuksissa on tilastollisesti merkitsevä. Molempina vuosina muita useammin haastavampia vaikeuksia kokivat alle 65-vuotiaat, terveytensä huonoksi kokevat, pienempituloiset, vuokralla asuvat ja yksin asuvat. Vastaavasti vähintään kahden hengen kotitalouksissa ja omistusasunnossa asuvilla, suurempituloisilla ja terveytensä hyväksi kokevilla oli muita vähemmän vaikeuksia molempina vuosina.

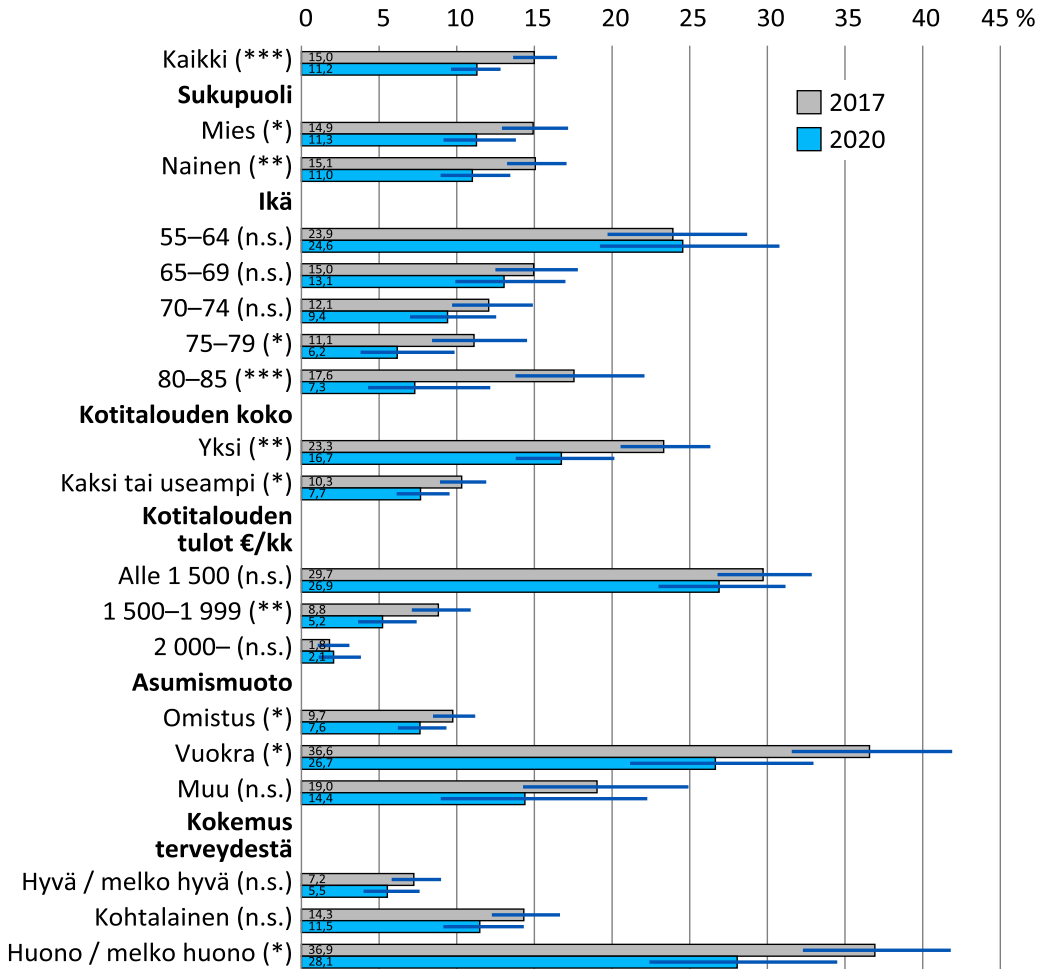
Vaikeuksista kertoneiden osuus pieneni selkeimmin vanhimmassa eli 80 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä, 17,6 prosentista 7,3 prosenttiin eli noin 10 prosenttiyksiköllä. Muita ryhmiä, joissa osuudet pienenevät myös noin 10 prosenttiyksiköllä, olivat vuokralla asuvat ja terveytensä huonoksi kokevat. Yksin asuvilla vaikeuksia kokevien osuus pieneni noin seitsemällä prosenttiyksiköllä. Myönteisestä kehityksestä huolimatta näissä ryhmissä koettiin edelleen keskimääräistä useammin haastavampia toimeentulovaikeuksia vuonna 2020.

Myös muissa ryhmissä haastavammista vaikeuksista kerrottiin vuonna 2020 harvemmin kuin vuonna 2017, mutta muutos jäi edellä mainittuja ryhmiä pienemmäksi. Sekä naisilla että miehillä vaikeuksia kokevien osuus

vähäni noin neljällä prosenttiyksiköllä. Myös vähintään kahden hengen kotitalouksissa ja omistusasunnossa asuvilla, keskimmäiseen tuloryhmään kuuluvilla ja 75–79-vuotiailla toimeentulovaiveuksia kokevien osuudet pienivät. Näissä ryhmissä muutos oli noin 2–5 prosenttiyksikköä.

Kuvio 3.4.

Vaikeuksia tai suuria vaikeuksia kattaa tavanomaisia menoja taustatekijöiden mukaan vuosina 2017 ja 2020, %

Kuviossa on esitetty viivalla osuuksien 95 prosentin luottamusvälit ja tähdin osuuksien muutoksen tilastollinen merkitsevyys vuosien 2017 ja 2020 välillä: n.s. ei merkitsevää, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

3.2 Toimeentulovaikeudet ja kulutus

Seuraavaksi tarkastellaan, miten ja mihin eläkeläisten tulot riittävät. Selviytyvätkö eläkeläiskotitaloudet yllättävästä suuresta menosta, eli millainen kotitalouden maksuvara on? Entä miten kotitalouden tulot riittävät erilaiseen kulutukseen, ja joudutaanko jostakin luopumaan taloudellisista syistä? Kulutusmenoista tarkastellaan lähemmin välttämättömiä menoja, kuten ruokaan, asumiseen sekä terveydenhoitoon ja lääkkeisiin liittyviä menoja ja niistä selviytymistä.

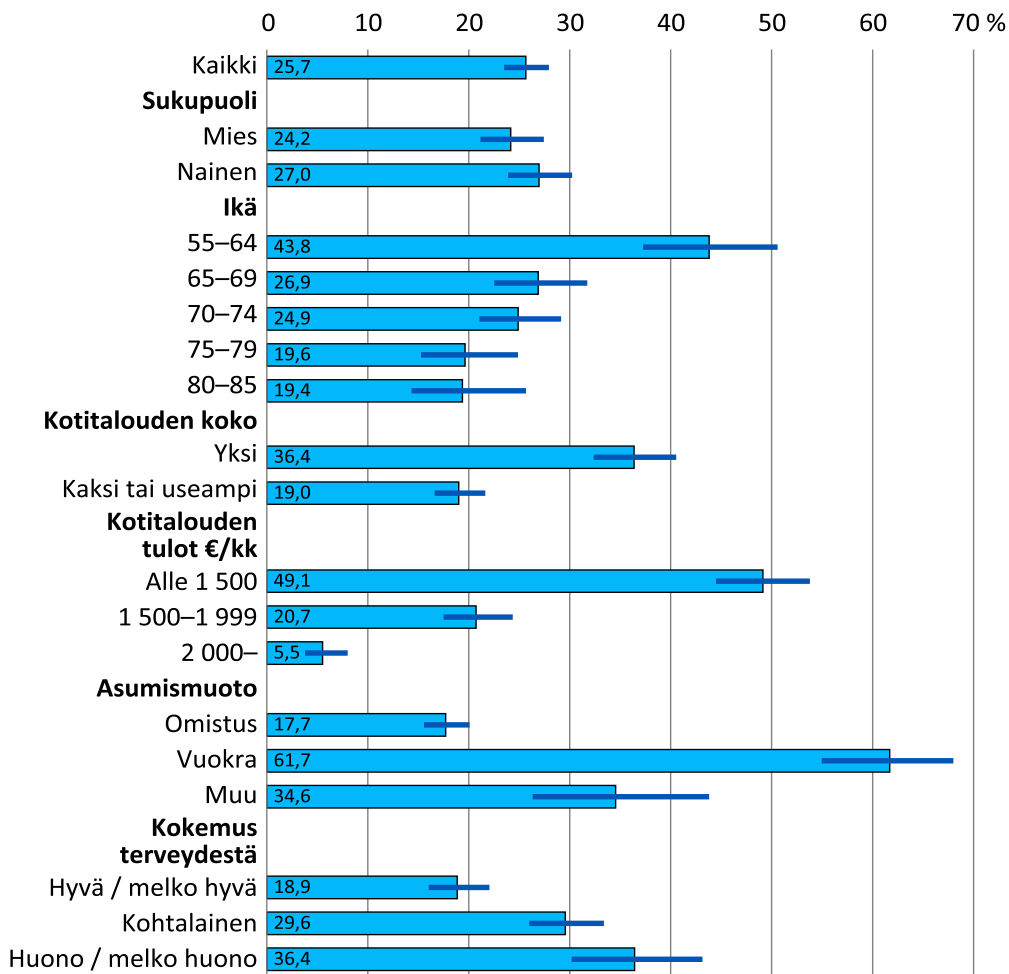
3.2.1 Kotitalouden maksuvara

Yksi näkökulma toimeentulokokemuksiin on kotitalouden maksuvara, jonka kautta voidaan arvioida kotitalouksien taloudellista haavoittuvaisuutta. Maksuvaraa selvitettiin kysymällä: ”Pystyisikö kotitaloutenne maksamaan yllättävän noin 1 200 euron suuruisen laskun kuukauden maksuajalla ottamatta luottoa tai pyytämättä apua (tuttavilta, sukulaisilta tai sosiaalitoimistosta)?”. Vastausvaihtoehtoina oli kyllä ja ei. Ennakoimattomia suuria maksuja voi aiheutua esimerkiksi remonteista, kestokulutushyödykkeiden, kuten kotitalouskoneiden, rikkoutumisesta tai terveydenhoitoon liittyvistä kuluista. Kysymys maksuvarasta sisältyi tutkimukseen ensimmäisen kerran vuonna 2020.

Vuonna 2020 vastaajista 25,7 prosenttia ei pystyisi selviytymään yllättävästä laskusta itse, mikäli sellainen sattuisi omalle kohdalle osumaan (kuvio 3.5). Alle 65-vuotiaiden, yksin asuvien, pienempituloisten, vuokralla asuvien ja terveytensä huonoksi kokevien taloudellinen tilanne on maksuvarankin suhteen muita eläkeläisiä huonompi. Kaikista epävarmin tilanne on vuokralla asuvilla. Heistä maksuvara puuttui 61,7 prosentilta. Vuokralla asuvien taloudellisen liikkumavaran kapeus voi johtua muun muassa omistusasujia korkeammista asumiskuluista. Jos asumiskuluihin menee tuloista verrattain suuri osuus, on taloudellisen puskurin kasvattamisen eli säästämisen mahdollisuudet vähäiset. Säästöjen merkitystä osana eläkeläisten toimeentuloa tarkastellaan tämän tutkimuksen luvussa 3.3.

Kuvio 3.5.

Ei mahdollisuutta maksaa yllättävää 1 200 euron laskua taustatekijöiden mukaan vuonna 2020, %

Kuviossa on esitetty viivalla osuuksien 95 prosentin luottamusväli.

Maksuvara puuttui keskimääräistä useammin myös pienempituloisilta. Heistä 49,1 prosenttia ei selviytyisi yllättävästä maksusta itse. Tässäkin ryhmässä syy yhdistyneenä vähäisempiin säästöihin. Yksin asuvista maksuvaraa ei ollut 36,4 prosentilla, terveytensä huonoksi kokevista yhtä suurella osuudella. Huonoksi terveytensä kokevien maksuvaraa voi heikentää suuremmat terveydenhoito- ja lääkekustannukset. Heikompi terveys ei kuitenkaan taloudellisen haavoittuvaisuuden näkökulmasta näyttäydä aivan yhtä suurena uhkana kuin vuokralla asuminen tai pienituloisuus. Maksu-

vara puuttui myös 43,8 prosentilta alle 65-vuotiaista. Heistä suurin osa on työkyvyttömyyseläkeläisiä, joiden taloudellinen hyvinvointi on useammalla eri tavalla muita eläkeläisiä heikompaa (ks. esim. Polvinen 2020).

Maksuvaran suhteen muita selkeästi paremmassa taloudellisessa tilanteessa ovat ylimpään tuloryhmään kuuluvat, heistä vain 5,5 prosentilta puuttui mahdollisuus maksaa itse suurempi yllättävä lasku. Myös vähintään kahden hengen kotitalouteen kuuluvilta, omistusasunnossa asuvilta ja hyväksi terveytensä kokevilta puuttui maksuvara hieman kaikkia eläkeläisiä harvemmin. Kahden hengen kotitaloudessa asuvilta 19 prosentilta, omistusasunnossa asuvilta 17,7 prosentilta ja hyväksi terveytensä kokevilta 18,9 prosentilta puuttui maksuvara.

3.2.2 Rahan jääminen välttämättömien menojen jälkeen

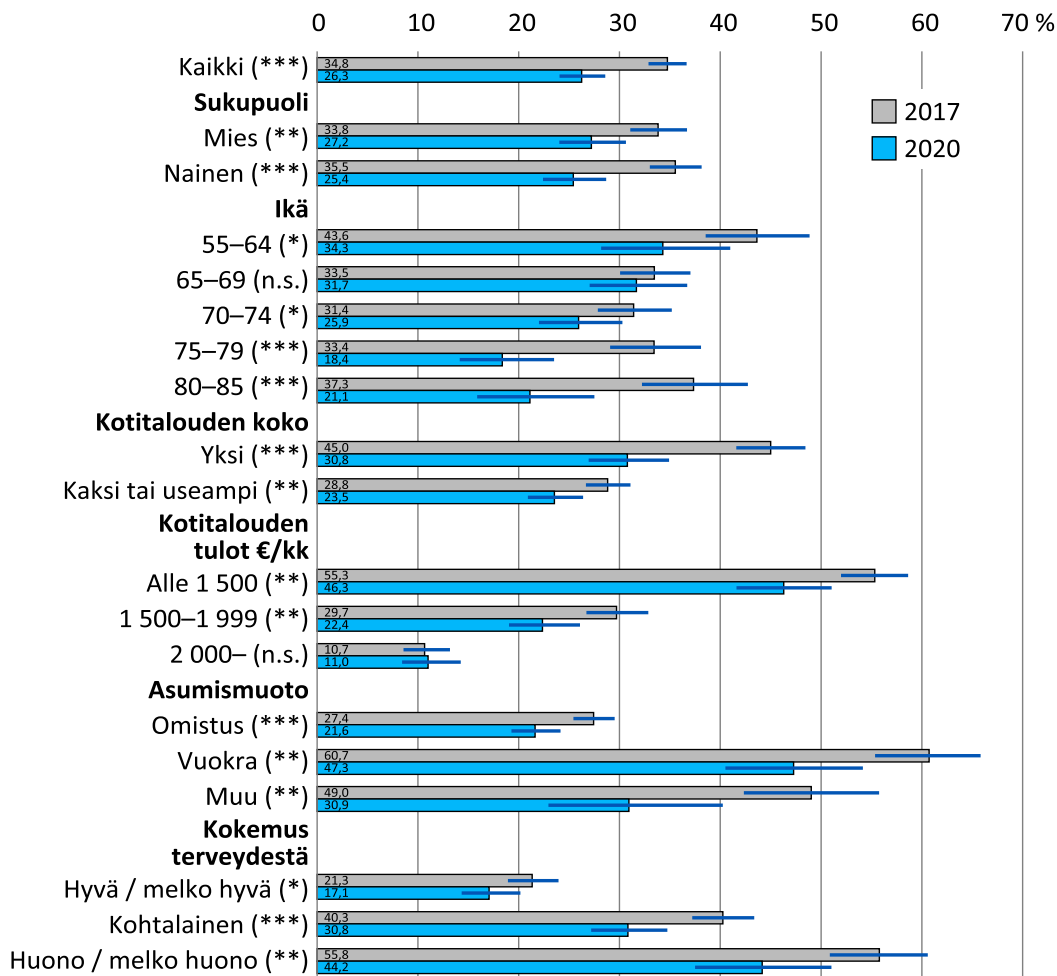
Tutkimuksessa vastaajilta kysyttiin, jääkö heille rahaa välttämättömien menojen jälkeen. Kysymyksen muotoilu oli seuraava: ”Kun ajattelette kotitaloutenne kuukausituloja ja menoja, jääkö teille välttämättömien menojen (esim. asuminen, ruoka, lääkkeet) jälkeen yleensä rahaa?”. Vastausvaihtoehdot olivat kyllä ja ei.

Reilu neljännes (26,3 %) 55–85-vuotiaista eläkeläisistä ilmoitti, että heille ei jäänyt rahaa välttämättömien menojen jälkeen, eli heillä meni joko kaikki rahat välttämättömiksi katsomiinsa menoihin tai rahat eivät riittäneet niihin. Myös tämän kysymyksen kohdalla näkyy aikaisemmin todettu: vastaajien tilanne on parempi kuin se oli edellisen kyselyn aikoihin, jolloin 34,8 prosenttia eläkeläisistä ilmoitti, että heille ei jää rahaa välttämättömien menojen jälkeen (kuvio 3.6).

Useimmin rahaa jäi iän mukaan tarkasteltuna 75–79-vuotiaille, heistä 18,4 prosenttia vastasi, että rahaa ei jää välttämättömien menojen jälkeen. Heidän tilanteensa oli selkeästi parempi kuin saman ikäisillä kolme vuotta sitten tehdyssä kyselyssä, jolloin 33,4 prosenttia vastasi, että rahaa ei jää käyttöön näiden menojen jälkeen. Keskimääristä paremmassa asemassa oli myös vanhin ikäryhmä eli 80–85-vuotiaat, heistä 21,1 prosentille ei jäänyt rahaa välttämättömien menojen jälkeen. Hankalin tilanne iän mukaan tarkasteltuna oli 55–64-vuotiaille, joista 34,3 prosenttia vastasi, että rahaa ei jää välttämättömien menojen jälkeen.

Kuvio 3.6.

Eläkeläiset, joille ei jää rahaa välttämättömien menojen jälkeen, taustatekijöiden mukaan vuosina 2017 ja 2020, %

Kuviossa on esitetty viivalla osuuksien 95 prosentin luottamusväli ja tähdin osuuksien muutoksen tilastollinen merkitsevyys vuosien 2017 ja 2020 välillä: n.s. ei merkitsevä, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Muista taustatekijöistä esiin nousivat odotetusti tulot: alimmassa tuloryhmässä olevista 46,3 prosentille ei jäänyt rahaa välttämättömyysmenojen jälkeen, ylimmässä tuloryhmässä 11,0 prosentille. Eroja oli myös terveydentilan mukaan: huonoksi tai melko huonoksi terveytensä kokevista 44,2 prosentille ei jäänyt rahaa välttämättömyysmenojen jälkeen, terveytensä hyväksi tai melko hyväksi kokevilla vastaava osuus oli 17,1 pro-

senttia. Myös asumismuodon mukaan näkyi eroja: vuokralla asuvista 47,3 prosentilla ei jäänyt rahaa välttämättömyysmenojen jälkeen, omistus-asujilla vastaava tilanne oli 21,6 prosentilla. Myös kotitalouden koko vaikutti: yksinasuvista 30,8 prosentille ei jäänyt rahaa, yhdessä asuvista 23,5 prosentille.

Erityisesti yksinasuvien, mutta myös vuokralla ja muilla ei-omistusasunnossa asuvien sekä terveytensä kohtalaiseksi tai huonoksi/melko huonoksi kokeneiden, tilanne oli parempi kuin vuonna 2017. Vuonna 2017 yksinasuvista 45,0 prosenttia vastasi, että rahaa ei jää välttämättömien menojen jälkeen, nyt vastaava osuus oli 30,8 prosenttia. Yli kymmenen prosenttiyksikön lasku oli myös vuokralla asuvilla. Terveytensä kohtalaiseksi tai tätä huonommaksi kokeneilla vastaukset olivat myös kymmenisen prosenttiyksikköä pienemmät vuonna 2020 kuin kolme vuotta sitten. Naisten tilanne oli kohentunut miehiä enemmän. Kymmenen prosenttiyksikköä pienempi osuus kuin vuonna 2017 vastasi, että rahaa ei jää käyttöön välttämättömien menojen jälkeen, miehillä muutos oli noin viisi prosenttiyksikköä.

3.2.3 Vaikeudet eri välttämättömyysmenojen kattamisessa

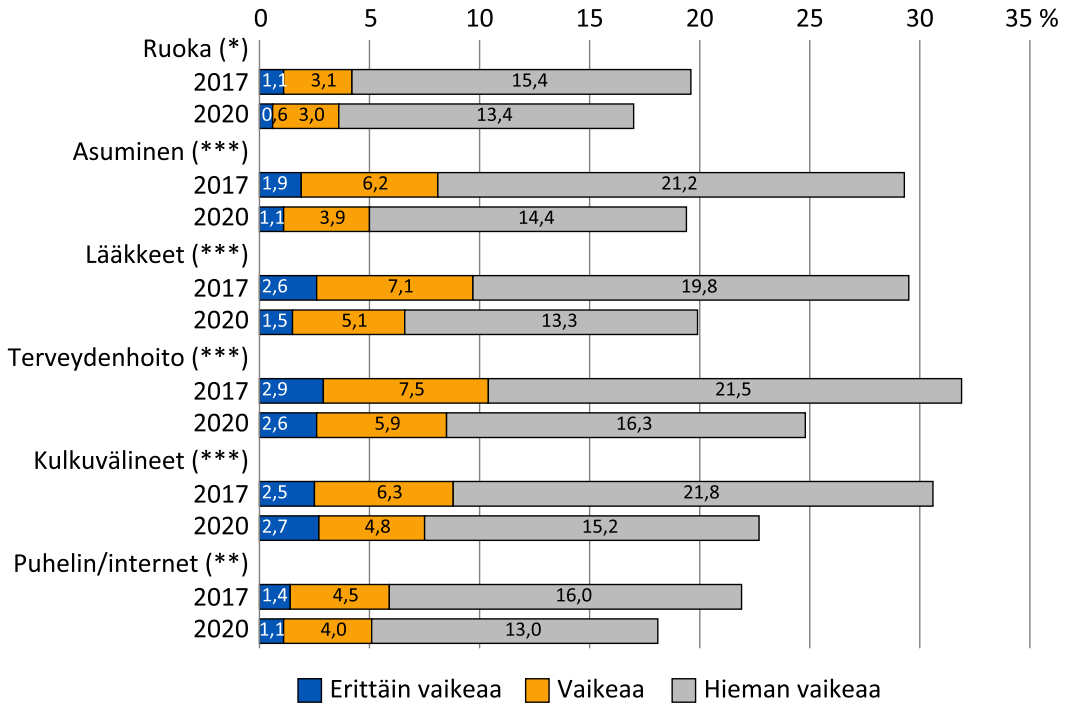
Koetun taloudellisen tilanteen koheneminen vuoteen 2017 verrattuna näkyy myös menoista selviytymisessä. Kyselyssä 55–85-vuotiaita eläkeläisiä pyydettiin arvioimaan välttämättömiksi katsottujen menojen kattamisen helppoutta tai vaikeutta erikseen seuraavien menojen osalta: ruoka, asuminen (esim. vuokra, vastike, lainanhoito, muut käyttökulut), lääkkeet, terveydenhoito (esim. lääkärissä käynti), kulkuvälineiden käyttö (julkinen liikenne, oma auto, taksi) sekä puhelin ja internet. Kysymyksen muotoilu oli seuraava: ”Miten helppoa tai vaikeaa seuraavien menojen kattaminen kotitaloudellenne on?”. Vastausvaihtoehdot olivat erittäin vaikeaa, vaikeaa, hieman vaikeaa, melko helppoa, helppoa, erittäin helppoa tai en käytä rahaa tähän.

Vuoden 2017 tavoin myös vuonna 2020 kaikkein yleisimmin vaikeuksia koettiin terveydenhoitomenoista suoriutumisessa. Terveystenhoitomenoista selviytymisen koki vuonna 2020 vähintään hieman vaikeaksi neljännes (24,8 %) vastaajista (kuvio 3.7). 8,5 prosentille terveydenhoitomenojen kattaminen oli erittäin vaikeaa tai vaikeaa. Seuraavaksi yleisimmin koettiin vaikeuksia kulkuvälineisiin ja niiden käyttöön liittyvissä kustannuksissa: 22,7 prosentilla vastaajista oli vähintään hieman vaikeuksia näissä menoissa. Myös lääkemenoissa ja asumismenoissa oli jonkin asteisia

vaikeuksia liki 20 prosentilla vastaajista. Lähes yhtä moni koki vastaavia vaikeuksia puhelimeen ja internettiin liittyvissä kustannuksissa. Ruokamenoissa oli vähintään hieman vaikeuksia 17,0 prosentilla vastaajista ja 3,6 prosentilla niiden kattaminen oli vaikeaa tai erittäin vaikeaa.

Kuvio 3.7.

Vaikeus kattaa välttämättömyysmenoja (ruoka, asuminen, lääkkeet, terveydenhoito, kulkuvälineiden käyttö, puhelin/internet) vuosina 2017 ja 2020, %

Kuviossa on merkitty tähdin osuuksien muutoksen tilastollinen merkitsevyys vuosien 2017 ja 2020 välillä. Testauksessa kaikki vaikeuksista kertovat vastaukset (hieman vaikeaa, vaikeaa ja erittäin vaikeaa) on yhdistetty yhdeksi luokaksi ja kaikki helppoudesta kertovat vastaukset (melko helppoa, helppoa ja erittäin helppoa) ja ”en käytä rahaa tähän” toiseksi luokaksi. Erojen tilastollinen merkitsevyys: n.s. ei merkitsevä, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Välttämättömien menojen kattamisen vaikeuksia koettiin jonkin verran vähemmän kaikissa kysytyissä menokohteissa vuoteen 2017 verrattuna (kuvio 3.7). Selkeimmin tämä näkyy asumismenoissa, joka on merkittävin yksittäinen menoerä valtaosassa kotitalouksista (SVT 2016). Vuonna 2020 vajaa viidennes (19,4 %) eläkeläisistä koki vähintään hieman vaikeuksia

asumismenoissa ja vaikeaksi tai erittäin vaikeaksi niiden kattamisen koki viisi prosenttia vastanneista. Vuonna 2017 vastaavat prosenttiosuudet olivat selvästi korkeampia, 29,3 prosenttia koki vähintään hieman vaikeuksia ja 8,1 prosentilla vaikeudet olivat haastavampia (vaikeaa tai erittäin vaikeaa). Myös lääkemenoista selviytymisen vaikeudet olivat vähentyneet selkeästi vuoteen 2017 nähden, jolloin vähintään hieman vaikeuksia koki 29,5 prosenttia, kun vuonna 2020 vastaavia vaikeuksia oli 19,9 prosentilla eläkeläisistä.

Seuraavaksi tarkastellaan taustatekijöiden mukaan niitä vastaajia, jotka kokivat menojen kattamisen vaikeaksi tai erittäin vaikeaksi. Taustatekijöittäin tarkasteltuna menojen kattamisen vaikeiksi tai erittäin vaikeiksi kokivat yleisimmin 55–64-vuotiaat, terveytensä huonoksi tai melko huonoksi kokevat, vuokralla asuvat ja yksin asuvat sekä alimpaan tuloryhmään kuuluvat (taulukko 3.1). Nämä ryhmät ovat osin päällekkäisiä ja kertovat samasta ilmiöstä: nuorimpien eläkeläisten joukossa on paljon työkyvyttömyyseläkeläisiä, joilla on tyypillisesti keskimääräistä heikompi terveys sekä pienemmän tulot.

Toimeentulovaikeudet näkyvät kaikilla edellä mainituilla ryhmillä erityisesti terveydenhoito- sekä lääkemenojen kattamisen vaikeutena. Eniten vaikeuksia terveydenhoito- ja lääkemenoissa selviytymisessä on niillä, joilla on terveysongelmia eli oletettavasti suurin tarve kyseisiin palveluihin ja lääkkeiden käyttöön. 25,4 prosenttia terveytensä huonoksi tai melko huonoksi kokevista vastasi, että heidän on vaikeaa tai erittäin vaikeaa kattaa terveydenhoitoon liittyviä menoja ja 23,0 prosenttia lääkkeisiin liittyviä kustannuksia, kun vastaavasti terveytensä hyväksi tai melko hyväksi kokevilla vastaavia vaikeuksia oli terveysmenoissa 3,2 prosentilla ja lääkkeissä 1,2 prosentilla. Terveytensä huonoksi tai melko huonoksi kokevien muita vaikeammat toimeentulo-ongelmat näkyvät myös muissa välttämättömyysmenoissa: 22,5 prosenttia koki vaikeaksi tai erittäin vaikeaksi kattaa kuluvälineiden käyttöön liittyviä menoja ja asumismenoissa vastaavia vaikeuksia oli 16,5 prosentilla.

Vähiten haastavampia vaikeuksia kattaa välttämättömyysmenoja on sitä vastoin keskimääräistä korkeampituloisilla, omistusasunnossa asuvilla, yhdessä jonkun kanssa asuvilla, hyväksi tai melko hyväksi terveytensä kokevilla sekä 65-vuotiailla ja tätä vanhemmilla. Erityisesti 75–79-vuotiaat erottuvat ryhmänä, jossa on harvoin vaikeuksia (vaikeaa tai erittäin vaikeaa) kattaa välttämättömyysmenoja.

Taulukko 3.1.

Vaikeaa tai erittäin vaikeaa kattaa eri menoja (ruoka/asuminen/lääkkeet/terveydenhoito/kulkuvälineiden käyttö) taustatekijöiden mukaan vuonna 2020, %

	Ruonan laatu ja määrä	Asumi- nen	Lääkkeet	Tervey- denhoito	Kulkuvä- lineiden käyttö	Puhelin/ internet
Kaikki	3,6	5,0	6,6	8,5	7,5	5,1
Sukupuoli	(n.s.)	(n.s.)	(n.s.)	(n.s.)	(n.s.)	(n.s.)
Mies	4,4	5,4	7,3	8,8	7,2	5,3
Nainen	2,9	4,7	5,9	8,1	7,7	5,0
Ikä	(***)	(***)	(**)	(**)	(n.s.)	(*)
55–64	11,4	12,7	12,9	17,1	12,4	8,8
65–69	3,2	6,0	6,6	8,5	8,2	6,8
70–74	2,6	4,4	5,6	7,8	6,1	3,8
75–79	1,2	2,4	3,1	5,9	5,1	2,7
80–85	3,6	1,9	7,8	6,6	8,3	5,1
Kotitalouden koko	(**)	(**)	(***)	(***)	(***)	(***)
Yksi	5,6	6,9	10,8	12,0	12,1	8,0
Kaksi tai useampi	2,4	3,8	4,0	6,2	4,6	3,4
Kotitalouden tulot (skaalattu)	(***)	(***)	(***)	(***)	(***)	(***)
Alle 1 500	9,4	11,2	15,5	18,8	17,7	12,5
1 500–1 999	1,4	3,2	3,8	5,7	4,8	2,8
2 000–	0,5	1,0	0,6	1,0	0,4	0,6
Asumismuoto	(***)	(***)	(***)	(***)	(***)	(***)
Omistus	2,0	2,7	3,7	5,2	4,5	2,9
Vuokra	10,8	16,4	19,8	22,9	19,6	16,1
Muu	3,1	4,8	8,5	9,3	12,0	5,3
Kokemus terveydestä	(***)	(***)	(***)	(***)	(***)	(***)
Hyvä / melko hyvä	0,8	2,3	1,2	3,2	2,8	1,2
Kohtalainen	3,7	4,2	6,9	8,5	7,8	6,0
Huono / melko huono	12,6	16,5	23,0	25,4	22,5	15,6

Erojen tilastollinen merkitsevyys χ^2 -testin p-arvojen mukaan:

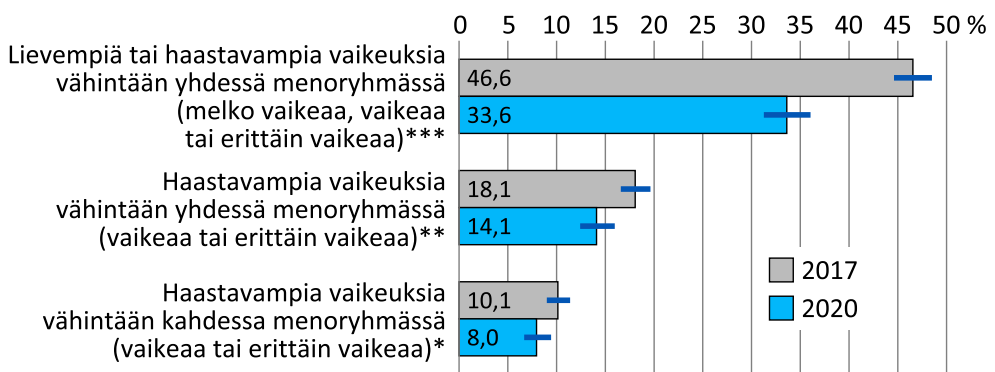
n.s. ei merkitsevä, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Seuraavaksi tarkastellaan, liittyvätkö menoista selviytymisvaikeudet yhteen vai useampaan menoon ja minkä tasoisia nämä vaikeudet olivat. Kolmasosalla (33,6 %) vastaajista oli vähintään jonkinasteisia vaikeuksia kattaa menoja ainakin yhdessä välttämättömiksi katsottavissa menoissa (kuvio 3.8). Tämä osuus on pienempi kuin vuonna 2017, jolloin 46,6 prosentilla oli vastaavia vaikeuksia. Haastavampia vaikeuksia, eli joko vaikeaa

tai erittäin vaikeaa kattaa jotakin välttämättömyysmenoa, oli 14,1 prosentilla eläkeläisistä. Myös tämä osuus oli pienentynyt hieman vuodesta 2017, jossa vastaavia haasteita oli 18,1 prosentilla. Kahdeksalla prosentilla eläkeläisistä oli haastavampia vaikeuksia vähintään kahdessa välttämättömyysmenoryhmässä. Tämä osuus on lähellä edellisen kyselyn vastaavaa osuutta (10,1 %), joskin hieman pienempi sekä.

Kuvio 3.8.

Vaikeuksia kattaa välttämättömiä menoja (ruoka, asuminen, terveys, lääkkeet, kulkeminen ja puhelin/internet) haasteiden määrän ja vaikeusasteen mukaan vuosina 2017 ja 2020, %

Kuviossa on esitetty viivalla osuukien 95 prosentin luottamusvälit ja tähdin osuukien muutoksen tilastollinen merkitsevyys vuosien 2017 ja 2020 välillä: n.s. ei merkitsevä, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

3.2.4 Kulutuksesta luopuminen taloudellisista syistä

Osa eläkeläisistä oli joutunut luopumaan kulutuksesta taloudellisten syiden takia. Tätä kysyttiin seuraavalla tavalla: ”Oletteko viimeisen 12 kuukauden aikana joutunut luopumaan taloudellisten syiden vuoksi seuraavista asioista?”. Vastausvaihtoehdot olivat usein, joskus, ei koskaan, en käytä rahaa tähän / ei koske minua.

Reilu puolet (52,3 %) eläkeläisistä oli joutunut luopumaan taloudellisten syiden takia kulutuksesta viimeisen 12 kuukauden aikana ainakin joskus. Vastaavasti vajaa puolet (47,7 %) ei ollut joutunut karsimaan kulutusta.³ Yleisimmin oli luovuttu uusien vaatteiden ostosta sekä matkailuun liittyvästä kulutuksesta (kuvio 3.9). Yli kolmannes eläkeläisistä (35,7 %), oli

3 Lukuja ei ole raportoitu kuvioissa.

luopunut viimeisen 12 kuukauden aikana uusien vaatteiden ostosta. Matkailuun liittyviä menoja oli vähentänyt 32,3 prosenttia eläkeläisistä. Lisäksi eläkeläiset olivat luopuneet yleisesti harrastamiseen, ravintoloissa käyntiin ja tapahtumiin sekä hyvinvointipalveluiden käyttöön liittyvästä kulutuksesta. Harrastamiseen, ravintoloissa käymiseen ja tapahtumiin liittyviä menoja oli vähentänyt vähintään joskus kuluneen 12 kuukauden aikana 28,4 prosenttia eläkeläisistä. Hyvinvointipalveluihin liittyvää kulutusta oli vähentänyt 28,5 prosenttia. Myös taloudellisen tuen antamisesta läheisille luovuttiin yleisesti. Taloudellisen tuen antamista muille kotitalouksille oli vähentänyt 30,4 prosenttia eläkeläisistä ja usein näin oli tehnyt 10,6 prosenttia. Koronapandemia on vaikuttanut kulutustarjontaan ja kulutuskäyttäytymiseen kyselyä edeltävien 12 kuukauden aikana. Matkailuun, harrastuksiin ja tapahtumiin liittyvien kysymysten kohdalla osa eläkeläisistä vastasi, että kyseinen kulutusmeno ei koske heitä. Matkailun osalta näin vastasi 27,8 prosenttia ja harrastusten, tapahtumien ja ravintoloiden osalta 20,2 prosenttia. Tämä voi liittyä kulutustottumuksiin yleisesti, mutta myös koronapandemia voi selittää osaa näistä vastauksista.

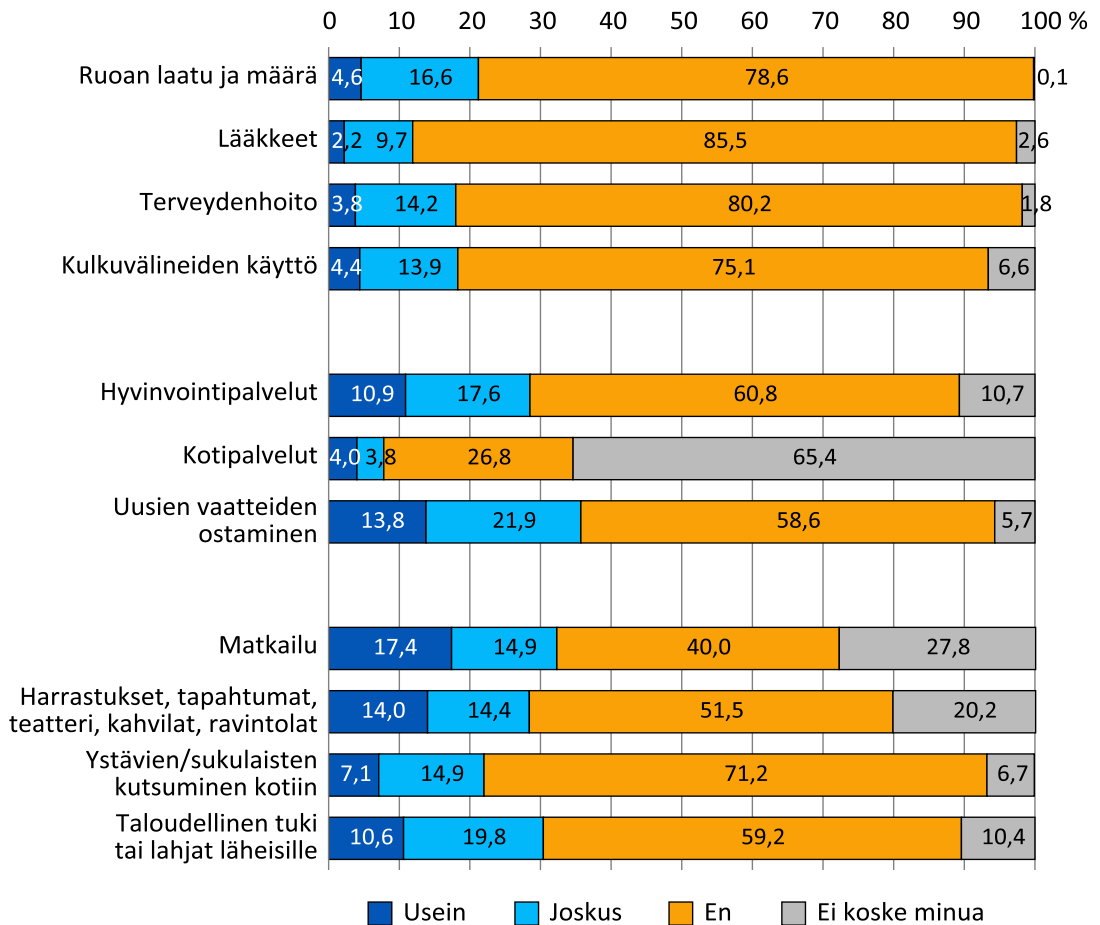
Vaikka välttämättömyyskulutuksesta luovuttiin harvemmin taloudellisten syiden takia, osa kyselyyn vastanneista oli joutunut näistäkin menoista karsimaan. Vajaa kolmasosa (31,4 %) oli luopunut ainakin joskus jostakin välttämättömästä menosta edeltäneen 12 kuukauden aikana⁴. Ruoan laadusta tai määrästä oli tinkinyt vähintään joskus 21,2 prosenttia eläkeläisistä, usein näin oli tehnyt 4,6 prosenttia. Terveystieteiden hoidosta oli joutunut luopumaan ainakin joskus 18,0 prosenttia vastaajista, usein näin oli tehnyt 3,8 prosenttia. Lääkkeistä oli joutunut luopumaan taloudellisten syiden takia vähintään joskus 11,9 prosenttia, 2,2 prosenttia oli joutunut tekemään näin usein. Kuluvälineiden käyttöä oli karsinut vähintään joskus 18,3 prosenttia eläkeläisistä.

7,8 prosenttia vastaajista oli joutunut vähentämään kotipalveluiden käyttöä viimeisen 12 kuukauden aikana, neljä prosenttia vastasi tehneensä näin usein taloudellisten syiden takia. Suhteutettuna kotipalveluiden käyttäjiin tästä menosta vähentäneiden osuus kasvaa selvästi. Noin kaksi kolmesta vastasi, että tämä meno ei koske heitä eli kotipalveluiden tarve kohdistunee kysymykseen vastanneista ainoastaan noin kolmasosaan. Kotipalveluiden käyttäjiin suhteutettuna tätä palvelua on joutunut vähentämään taloudellisten syiden takia 22,5 prosenttia ja 11,0 prosenttia on joutunut vähentämään kotipalveluiden käyttöä usein.

4 Lukua ei ole raportoitu kuviossa.

Kuvio 3.9.

Taloudellisista syistä viimeisen 12 kuukauden aikana erilaisesta kulutuksesta luopumaan joutumisen yleisyys vuonna 2020, %

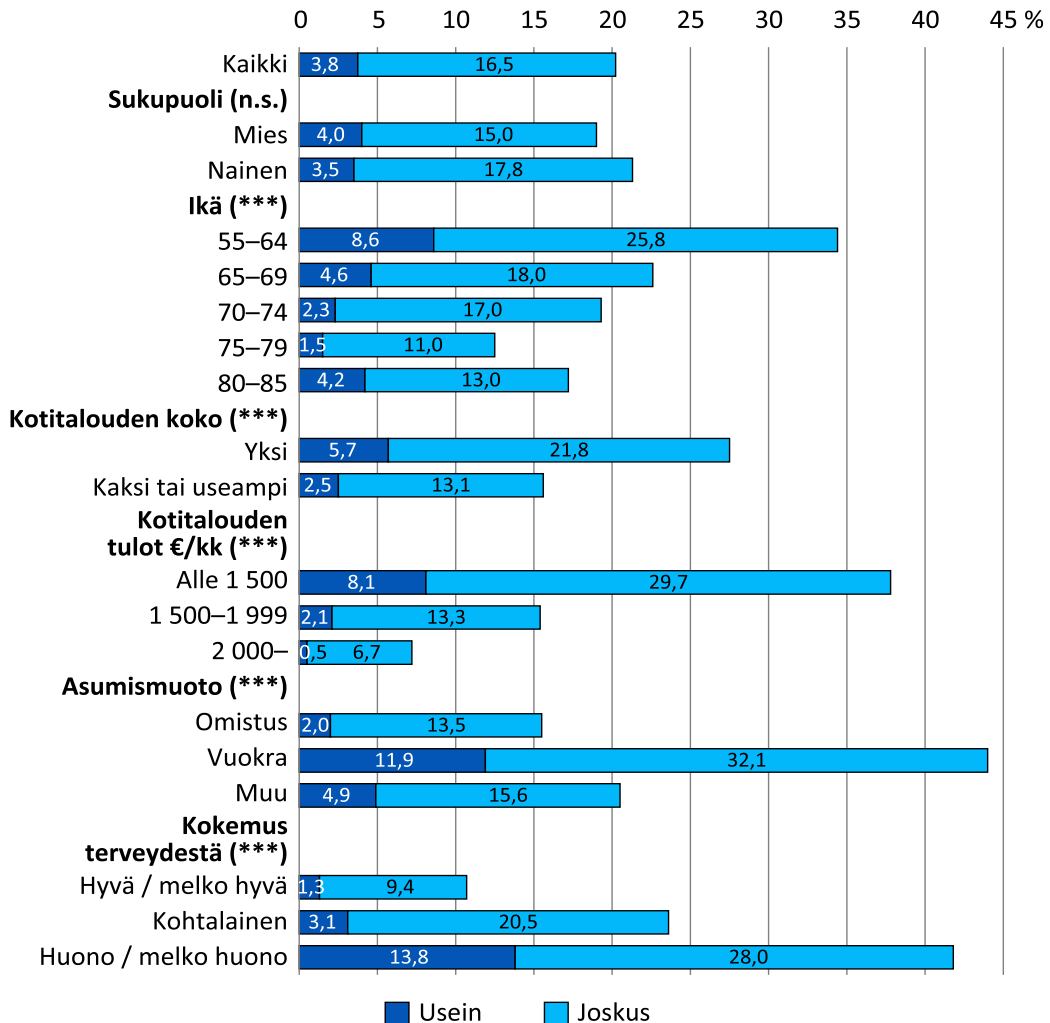

Seuraavaksi tarkastellaan vielä lähemmin eläkeläisiä, jotka vastasivat joutuneensa vähentämään terveydenhoitoon tai lääkkeisiin liittyvää kulutusta taloudellisten syiden takia (kuvio 3.10). Vähintään joskus joko lääke- tai terveydenhoitomenoista oli joutunut vähentämään taloudellisten syiden takia 20,3 prosenttia eläkeläisistä. Usein näin vastasi tehneensä 3,8 prosenttia. Keskimääräistä yleisempää lääke- ja terveydenhoitomenoista karsiminen oli vuokralla asuvilla, terveytensä huonoksi tai melko huonoksi kokevilla, alimpaan tuloryhmään kuuluvilla, 55–64-vuotiailla sekä yksin asuvilla. Vuokralla asuvista näitä menoja vastasi vähentäneensä usein edeltäneen 12 kuukauden aikana 11,9 prosenttia ja joskus 32,1 prosenttia. Terveytensä huonoksi tai melko huonoksi kokeneista menoja oli karsinut usein 13,8 prosenttia ja joskus 28,0 prosenttia. Alimpaan tuloryhmään

kuuluvilla vastaavat luvut olivat 8,1 ja 29,7 prosenttia. 55–64-vuotiaista terveydenhoitoon tai lääkkeisiin liittyviä menoja oli vähentänyt usein 8,6 ja joskus 25,8 prosenttia ja yksinasuvista usein 5,7 ja joskus 21,8 prosenttia.

Kuvio 3.10.

Viimeisen 12 kuukauden aikana taloudellisista syistä terveydenhoitoon tai lääkkeisiin liittyvää kulutusta vähentämään joutuneet taustatekijöiden mukaan vuonna 2020, %

Ryhmiä välisten erojen tilastollinen merkitsevyys on testattu χ^2 -testillä siten, että mukana on myös yhdistetty ryhmä sisältäen en, ei koske minua ja puuttuvat vastaukset. Usein tai joskus vastausten osuudet on esitetty kuviossa 3.10. Erojen tilastollinen merkitsevyys χ^2 -testin p-arvojen mukaan:
n.s. ei merkitsevä, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Lääke- ja terveydenhoitomenoista yleisimmin taloudellisista syistä karsi-
neiden ryhmät ovat samoja, jotka kertoivat yleisimmin kokevansa vaikeuk-
sia lääke- tai terveydenhoitomenoissa selviytymisessä (taulukko 3.1). Esi-
merkiksi terveytensä huonoksi tai melko huonoksi kokevista 23,0 prosent-
tia vastasi lääkemenojen kattamisen olevan vaikeaa tai erittäin vaikeaa ja
25,4 prosenttia koki vastaavia ongelmia terveysmenojen kanssa. Erillisten
laskelmien, mitä taulukossa ei raportoida, mukaan jommassakummassa
tai molemmissa näistä menoista oli kokenut vastaavia vaikeuksia 30,5 pro-
senttia. Vajaa puolet näin suuria vaikeuksia kokeneista (13,8 %) oli joutu-
nut luopumaan näistä menoista usein edeltäneen vuoden aikana. Joskus
näistä menoista oli luopunut huomattavasti useampi, 28,0 prosenttia,
terveytensä huonoksi tai melko huonoksi kokevista.

3.3 Välttämättömien menojen kattamistavat ja taloudellinen apu

Seuraavaksi tarkastellaan erilaisten tapojen, joihin eläkeläiset joutuvat tur-
vautumaan välttämättömistä menoista selviytymiseksi, yleisyyttä. Lisäksi
tutkitaan sitä, missä määrin nämä tavat kasautuvat. Osiossa tarkastellaan
erikseen myös taloudellisen avun saamista lapsilta ja lapsenlapsilta sekä
taloudellisen tuen antamista heille. Viimeisenä mainittu tukee aiempia tar-
kasteluja eläkeläisten menoista ja niiden kattamisesta.

3.3.1 Tavat välttämättömistä menoista selviytymiseen

Tutkimuksessa selvitettiin eri tapoja, joihin eläkeläiset ovat joutuneet
turvautumaan välttämättömistä menoista selviytymiseksi. Kysymys oli
muotoiltu: ”Onko kotitaloutenne joutunut viimeisen 12 kuukauden aika-
na kattamaan välttämättömiä menoja seuraavilla tavoilla?”. Kyselyssä
esitettyihin tapoihin sisältyivät säästöjen käyttäminen, lainan ottaminen,
pikavipit, taloudellinen apu sukulaisilta tai ystäviltä, toimeentulotuki, muu
avustus ja kiinteän omaisuuden myyminen. Eläkeläisten pikavippien käy-
töstä on käyty julkista keskustelua viime vuosina, minkä vuoksi se lisättiin
vuoden 2020 kyselyyn. Tässä yhteydessä ei erikseen kysytty tulojen käyt-
tämisestä, koska erilaisten muiden tapojen käytön oletetaan täydentävän
tulojen käyttöä.

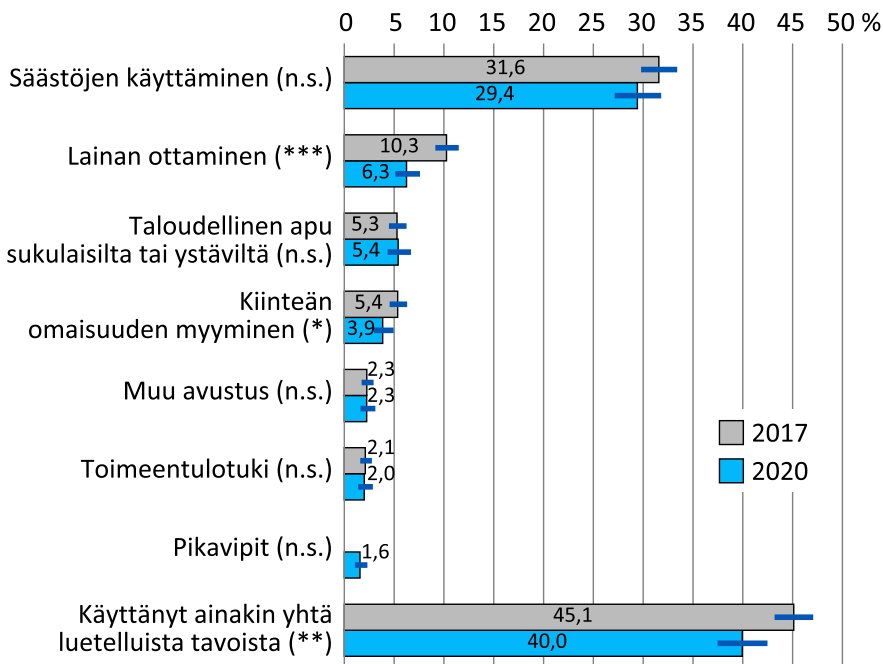
Selvästi eniten käytetty tapa välttämättömistä menoista selviytymiseksi oli
säästöjen käyttäminen. Säästöjä oli käyttänyt 29,4 prosenttia vuoden 2020

kyselyyn vastanneista (kuvio 3.11). Lainoja oli käyttänyt 6,3 prosenttia, taloudellista apua sukulaisilta tai ystäviltä saaneita oli 5,4 prosenttia ja kiinteää omaisuutta myyneitä oli 3,9 prosenttia. Toimeentulotukeen oli turvautunut 2,0 prosenttia ja muihin avustuksiin 2,3 prosenttia eläkeläisistä. Pikavippihin turvautuneiden osuus oli 1,6 prosenttia.

Yleisesti ottaen muutokset eri tapojen yleisyydessä vuosien 2017 ja 2020 välillä olivat hyvin pieniä. Lainaa ottaneiden osuus kuitenkin laski vuodesta 2017 vuoteen 2020 neljä prosenttiyksikköä. Osittain tämän muutoksen suuruutta voi kuitenkin selittää se, että vuoden 2020 kyselyssä kysyttiin erikseen pikavippien ottamisesta toisin kuin vuoden 2017 kyselyssä. Kiinteää omaisuutta myyneiden osuus laski 1,5 prosenttiyksikköä. Tämä oli tilastollisesti merkitsevä muutos. Säästöjä käyttäneiden osuus laski 2,2 prosenttiyksikköä. Tämä muutos vuosien välillä ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä.

Kuvio 3.11.

Tavat välttämättömien menojen kattamiseksi viimeisen 12 kuukauden aikana, %. Vuodet 2017 ja 2020.

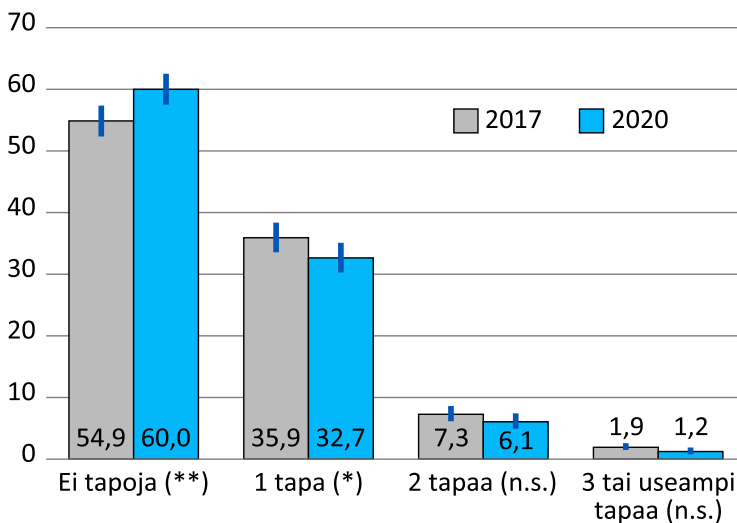
Kuvioissa on esitetty viivalla osuuksien 95 prosentin luottamusvälit ja tähdin osuuksien muutoksen tilastollinen merkitsevyys vuosien 2017 ja 2020 välillä: n.s. ei merkitsevä, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Vuonna 2020 eläkeläisistä 40,4 prosenttia oli käyttänyt vähintään yhtä luetelluista tavoista kattaakseen välttämättömiä menoja edeltävän 12 kuukauden aikana. Mikäli pikavippejä ei huomioida, osuus oli 40,0 prosenttia (kuvio 3.11). Vuonna 2017 osuus oli 45,1 prosenttia. Toisin sanoen vuosien 2017 ja 2020 välillä eläkeläisten, jotka olivat turvautuneet ainakin yhteen kyselyssä lueteltuun tapaan välttämättömien menojen rahoittamiseksi, osuus laski. Tämä muutos oli tilastollisesti merkitsevä.

Kuvio 3.12 havainnollistaa, kuinka tyypillistä on tilanne, jossa eläkeläiset joutuvat turvautumaan useampaan eri tapaan vuoden aikana selviytyäkseen välttämättömistä menoistaan. Kuvion 3.12 perusteella useiden tapojen käyttäminen ei ole tyypillistä. Vuonna 2020 noin 32,7 prosenttia kaikista eläkeläisistä oli turvautunut yhteen, 6,1 prosenttia kahteen ja 1,2 prosenttia kolmeen tai useampaan tapaan. Edeltävä tarkastelu osoitti eläkeläisten turvautuvan tyypillisimmin omiin säästöihin. Eri tapojen käyttämisen määrän suhteen ei näytä tapahtuneen merkittäviä muutoksia vuosien 2017 ja 2020 välillä, sillä ainakin yhteen välttämättömien menojen kattamistavoista turvautuneiden osuuden lasku on merkinnyt laskua niin yhteen, kahteen kuin kolmeen tai useampaan tapaan turvautuneiden osuuksissa. Näistä kuitenkin vain yhteen tapaan turvautuneiden osuuden muutos oli tilastollisesti merkitsevä.

Kuvio 3.12.

Välttämättömien menojen kattamiseksi käytettyjen tapojen määrä viimeisen 12 kuukauden aikana, %. Vuodet 2017 ja 2020.

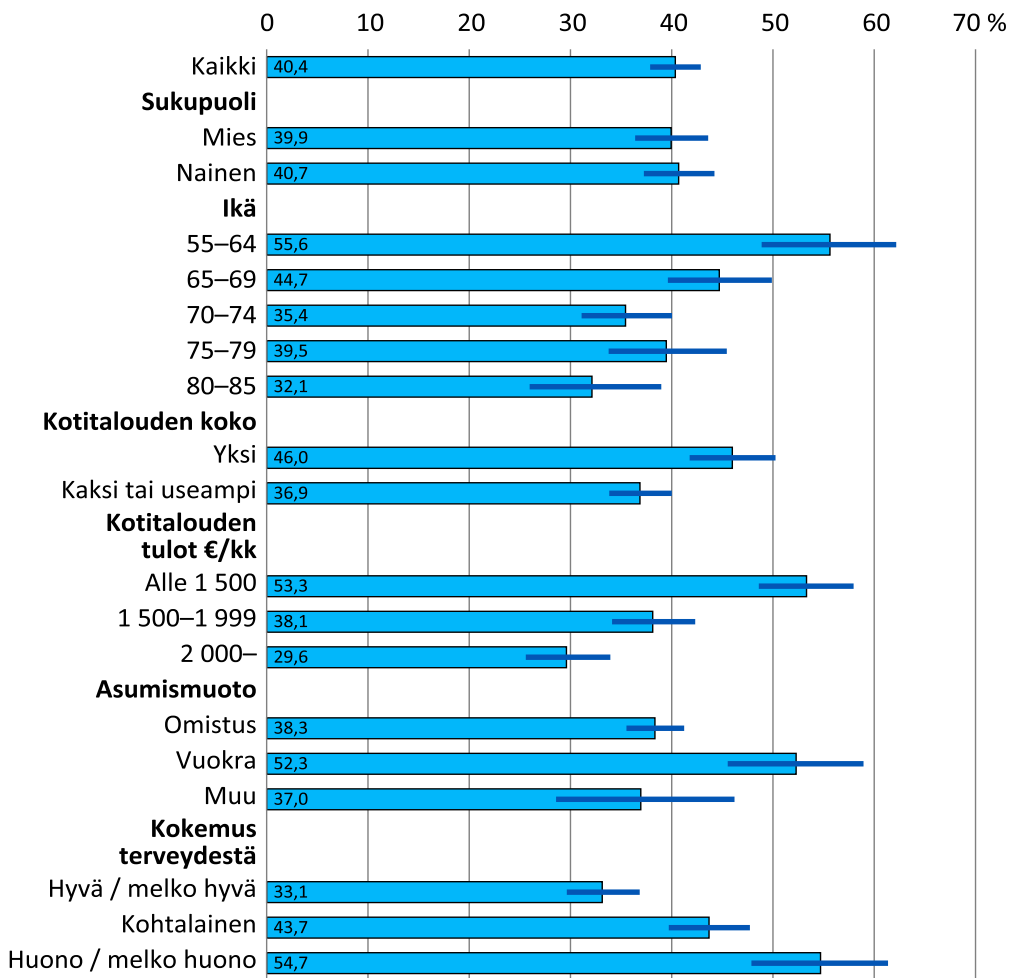

Kuvioissa on esitetty viivalla osuuksien 95 prosentin luottamusvälit ja tähdin osuuksien muutoksen tilastollinen merkitsevyys vuosien 2017 ja 2020 välillä: n.s. ei merkitsevä, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Myös taustatekijöiden suhteen tarkasteltiin sitä, oliko vastaaja joutunut turvautumaan säästöihin, lainanottoon tai johonkin muuhun tavoista välttämättömien menojen kattamiseksi (kuvio 3.13). Sukupuolta lukuun ottamatta ryhmien välillä oli tilastollisesti merkitseviä eroja. 55–64-vuotiaat olivat joutuneet turvautumaan vähintään yhteen tapaan välttämättömien menojen kattamiseksi muita ikäryhmiä useammin (55,6 %). Pienimmät osuudet olivat 70–74-vuotiailla (35,4 %) ja 80-vuotiailla ja sitä vanhemmilla (32,1 %). Yksin asuvista 46,0 prosenttia oli turvautunut vähintään yhteen tapaan välttämättömien menojen kattamiseksi, kun muiden osuus oli 36,9 prosenttia.

Kuvio 3.13.

Käyttänyt vähintään yhtä tapaa välttämättömien menojen kattamiseksi viimeisen 12 kuukauden aikana taustatekijöiden mukaan, %. Vuosi 2020.

Kuviossa on esitetty viivalla osuuksien 95 prosentin luottamusväli. Kuviossa pikaviipit sisältyvät tapoihin välttämättömien menojen kattamiseksi.

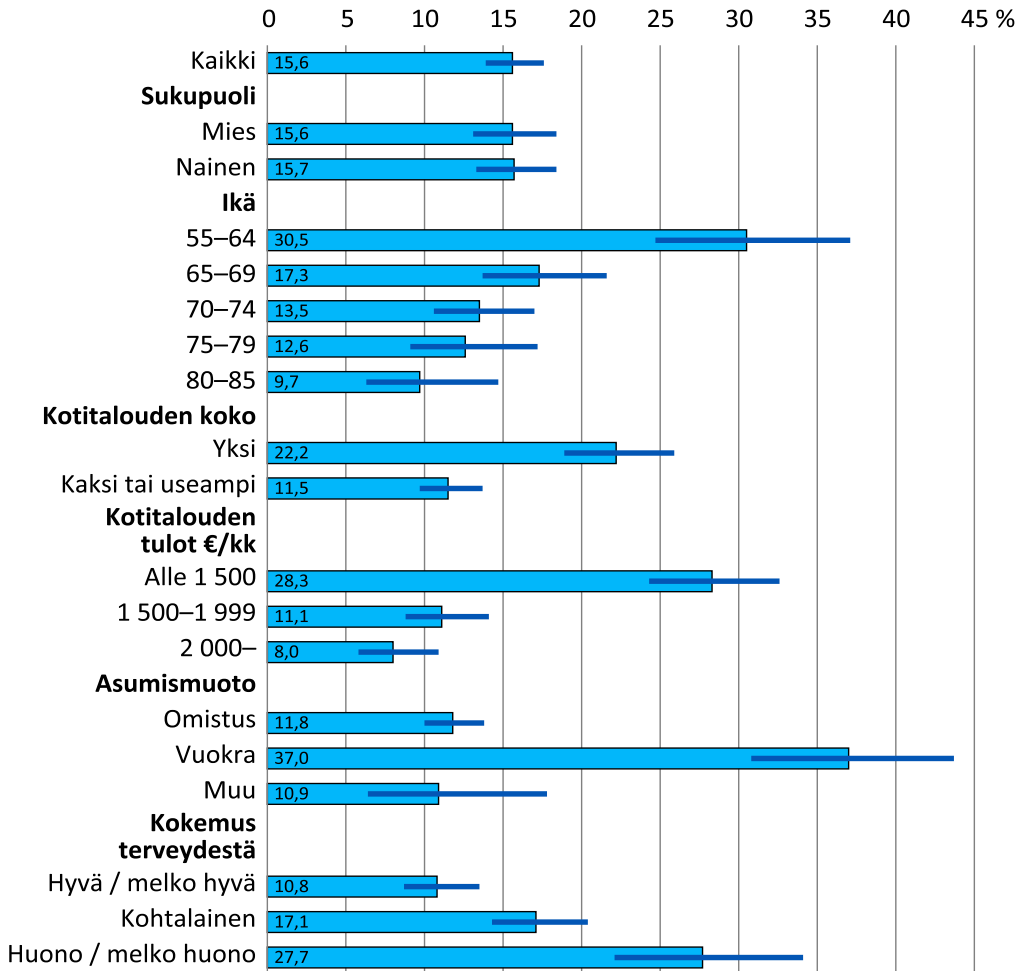
Oletetusti tulot ovat yhteydessä siihen, olivatko vastaajat joutuneet käyttämään muita tapoja. Alimmassa tuloryhmässä 53,3 prosenttia oli turvautunut säästöihin, lainanottamiseen tai johonkin muuhun tapaan, kun ylimmässä tuloryhmässä osuus oli 29,6 prosenttia. Asumismuodon osalta vuokralla asuvat nousevat esiin suuremmalla osuudella: 52,3 prosenttia vuokralla asuvista oli turvautunut vähintään yhteen tapaan, kun omistus-asujilla osuus oli 38,3 prosenttia. Hyväksi tai melko hyväksi terveytensä kokevista 33,1 prosenttia oli käyttänyt jotakin luetelluista tavoista välttämättömien menojen kattamiseksi, kun huonoksi tai melko huonoksi terveytensä kokevilla osuus oli 54,7 prosenttia.

Eri tapojen käyttöä ylipäättään tutkittiin taustatekijöittäin myös siten, että säästöjen käyttämistä ei huomioitu (kuvio 3.14). Erot ryhmien välillä olivat samansuuntaisia myös tällaisessa tarkastelussa. Ikäryhmien välillä kuitenkin havaittiin suoraviivainen yhteys siten, että vanhempaan ikäryhmään siirryttäessä eri tapojen käyttö muuttui vähäisemmäksi. Suurin eroavaisuus edeltävään tarkasteluun verrattuna oli, että erot ryhmien välillä olivat suhteellisesti tarkasteltuna suurempia, kun säästöjen käyttämistä ei huomioitu. Tämä viittaa siihen, että erityisesti muiden (lainan ottaminen, pikavipit, taloudellinen apu sukulaisilta tai ystäviltä, toimeentulotuki, muu avustus ja kiinteän omaisuuden myyminen) tapojen käyttö erottaa väestöryhmiä. Tämä on sikäli odotettu havainto, että säästöjen käyttäminen voi toisaalta viitata mataliin tuloihin, mutta toisaalta myös siihen, että rahaa on kertynyt säästöön.

Edeltävän havainnon seurauksena tarkastelimme vielä erikseen kolmen yleisimmän tavan (säästöjen käyttäminen, lainan ottaminen ja taloudellinen apu sukulaisilta ja ystäviltä) yleisyyttä taustatekijöittäin (liitekuviot L1–L3). Kaiken kaikkiaan erot väestöryhmien välillä olivat samansuuntaisia kuin aiemmissa tarkasteluissa. Isoin eroavaisuus oli se, että omistusasujat käyttivät vuokralla asuvia todennäköisemmin säästöjä välttämättömien menojen kattamisessa. Väestöryhmien väliset erot olivat suuremmat taloudellisen avun saamisen suhteen kuin säästöjen käyttämisen tai lainan ottamisen suhteen. Etenkin vuokralla asuvat ja kaikista pienempituloisimmat saavat verrokkiryhmiään useammin taloudellista apua sukulaisilta tai ystäviltä välttämättömien menojen kattamiseksi.

Kuvio 3.14.

Käyttänyt vähintään yhtä tapaa välttämättömien menojen kattamiseksi viimeisen 12 kuukauden aikana taustatekijöiden mukaan (säästöjen käyttäminen ei ole mukana tarkastelussa), %. Vuosi 2020.

Kuviossa on esitetty viivalla osuuksien 95 prosentin luottamusvälit.

3.3.2 Taloudellisen avun saaminen ja antaminen lapsilta ja lapsenlapsilta

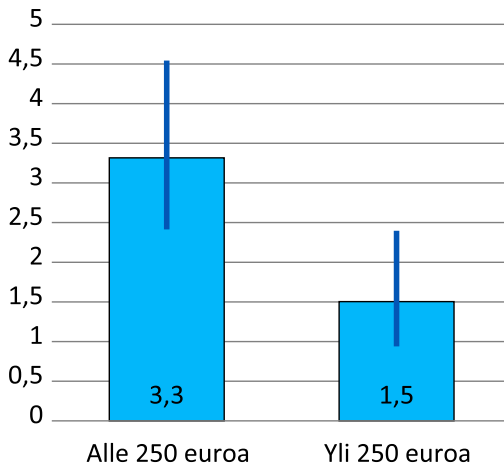
Kyselyssä myös selvitettiin tarkemmin sitä, keneltä taloudellista apua saatiin ja kuinka paljon. Kyselylomakkeessa kysymys oli muotoiltu: ”Onko kotitaloutenne saanut taloudellista tukea viimeisen 12 kuukauden aikana?”. Kysymykseen tuli vastata erikseen koskien lapsilta tai lapsenlapsilta, sukulaisilta tai ystäviltä ja muilta saatua taloudellista apua. Vastausvaihto-

ehtoina oli alle 250 euroa, 250–1 000 euroa ja yli 1 000 euroa sekä ei ole saanut apua tai ei koske minua. Myös vuoden 2017 kyselyssä kysyttiin taloudellisen tuen saamisesta. Tällöin kuitenkin kysyttiin vain sitä, että oli ko saanut yli 250 euroa taloudellista tukea lapsilta tai lapsenlapsilta. Täten kysymykset eivät ole vertailukelpoisia vuosien välillä.

Edellä olleeseen tarkasteluun välttämättömien menojen kattamistavoista sisältyi myös taloudellinen apu sukulaisilta ja ystäviltä. Täten sitä ei tässä käsitellä tarkemmin. Koska vain 1,3 prosenttia eläkeläisistä oli saanut taloudellista apua muilta henkilöiltä, ei myöskään tätä ryhmää tutkita tarkemmin tässä osiossa. Tarkastelu keskittyy lapsilta tai lapsenlapsilta saatuun apuun. Koska kaikilla ei ole lapsia, tarkastelusta rajattiin pois ne eläkeläiset, jotka vastasivat kysymykseen ”ei koske minua”. Kaikista eläkeläisistä 18,9 prosenttia kuului tähän ryhmään. Eläkeläisistä, jotka olivat vastanneet muun kuin ”ei koske minua”-vaihtoehdon, 3,3 prosenttia sai alle 250 euroa taloudellista apua lapsilta ja lapsenlapsilta ja 1,5 prosenttia sai yli 250 euroa (kuvio 3.15). Jos tarkastellaan kaikkia eläkeläisiä, 3,9 prosenttia oli saanut taloudellista apua lapsilta tai lapsenlapsilta (ei kuviossa).

Kuvio 3.15.

Taloudellinen apu lapsilta ja lapsenlapsilta viimeisen 12 kuukauden aikana, %. Vuosi 2020 (n=1 352).

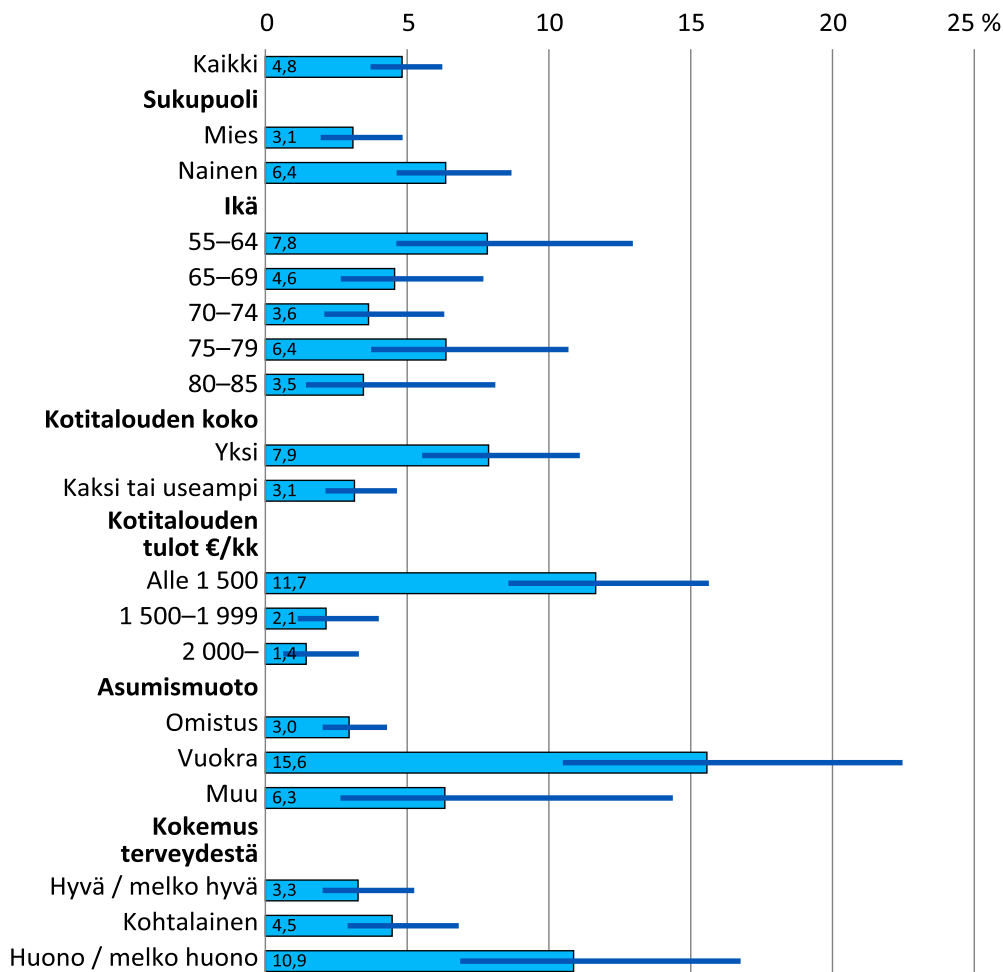
Kuviossa on esitetty viivalla osuukien 95 prosentin luottamusvälit. Tarkastelusta rajattu pois ne eläkeläiset, jotka vastasivat kysymykseen ”ei koske minua”.

Seuraavaksi tarkastellaan taustatekijöiden mukaan taloudellisen avun saamista lapselta tai lapsenlapsilta (kuvio 3.16). Tässä tarkastelussa ei

eroteltu taloudellisen avun suuruutta. Naisista 6,4 prosenttia oli saanut taloudellista apua, kun miehillä osuus oli 3,1 prosenttia. Yksin asuvista 7,9 prosenttia oli saanut taloudellista apua. Muilla kotitalouksilla osuus oli 3,1 prosenttia. Asumismuodon suhteen havaittiin suuri ero. Lapset tai lapsenlapset olivat antaneet taloudellista apua 15,6 prosentille vuokralla asuvista eläkeläisistä, kun omistusasujilla osuus oli 3,0 prosenttia ja muilla kotitalouksilla 6,3 prosenttia. Huonoksi tai melko huonoksi terveytensä kokeneista 10,9 prosenttia oli saanut taloudellista apua. Vastaavasti hyväksi tai melko hyväksi terveytensä kokeneista apua oli saanut 3,3 prosenttia.

Kuvio 3.16.

Taloudellinen apu lapsilta ja lapsenlapsilta viimeisen 12 kuukauden aikana taustatekijöiden mukaan, %. Vuosi 2020.

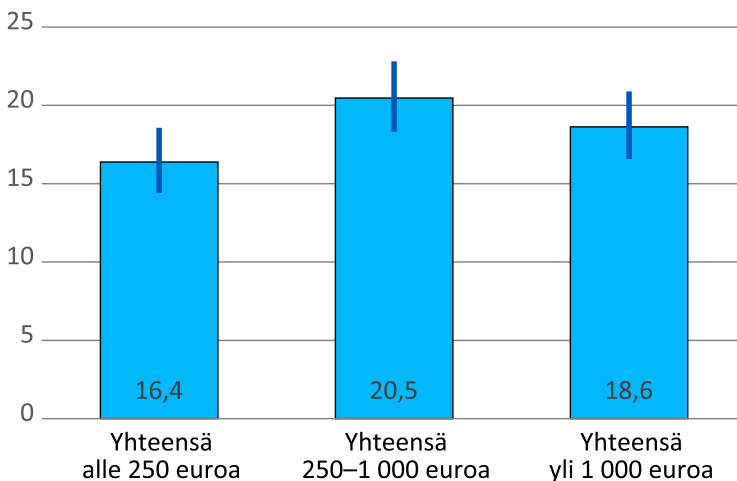

Kuviossa on esitetty viivalla osuuksien 95 prosentin luottamusvälit. Tarkastelusta rajattu pois ne eläkeläiset, jotka vastasivat kysymykseen ”ei koske minua”.

Tutkimuksessa selvitetään myös taloudellisen avun antamista lapsille tai lapsenlapsille (kuvio 3.17). Se kertoo epäsuorasti eläkeläisten toimeentulosta. Myös tästä tarkastelusta rajattiin pois ne eläkeläiset, jotka vastasivat kysymykseen ”ei koske minua”. Kaiken kaikkiaan taloudellisen avun antaminen lapsille tai lapsenlapsille on huomattavasti tyypillisempää kuin taloudellisen tuen saaminen heiltä. Tämä tulos on yhdenmukainen suurilla ikäluokilla koskevien aikaisempien havaintojen kanssa (Hämäläinen ym. 2021). Noin 55 prosenttia oli antanut lapsilleen tai lapsenlapsilleen taloudellista tukea viimeisen 12 kuukauden aikana. Tämä ryhmä jakautui melko tasaisesti kolmeen ryhmään. Alle 250 euroa oli antanut 16,4 prosenttia eläkeläisistä, 250–1 000 euroa 20,5 prosenttia ja 18,6 prosenttia oli antanut yli 1 000 euroa. Jos tarkastellaan kaikkia eläkeläisiä, 48,0 prosenttia oli antanut taloudellista apua lapsille tai lapsenlapsille (ei kuviossa).

Kuvio 3.17.

Taloudellinen apu lapsille ja lapsenlapsille viimeisen 12 kuukauden aikana, %. Vuosi 2020 (n=1 436).

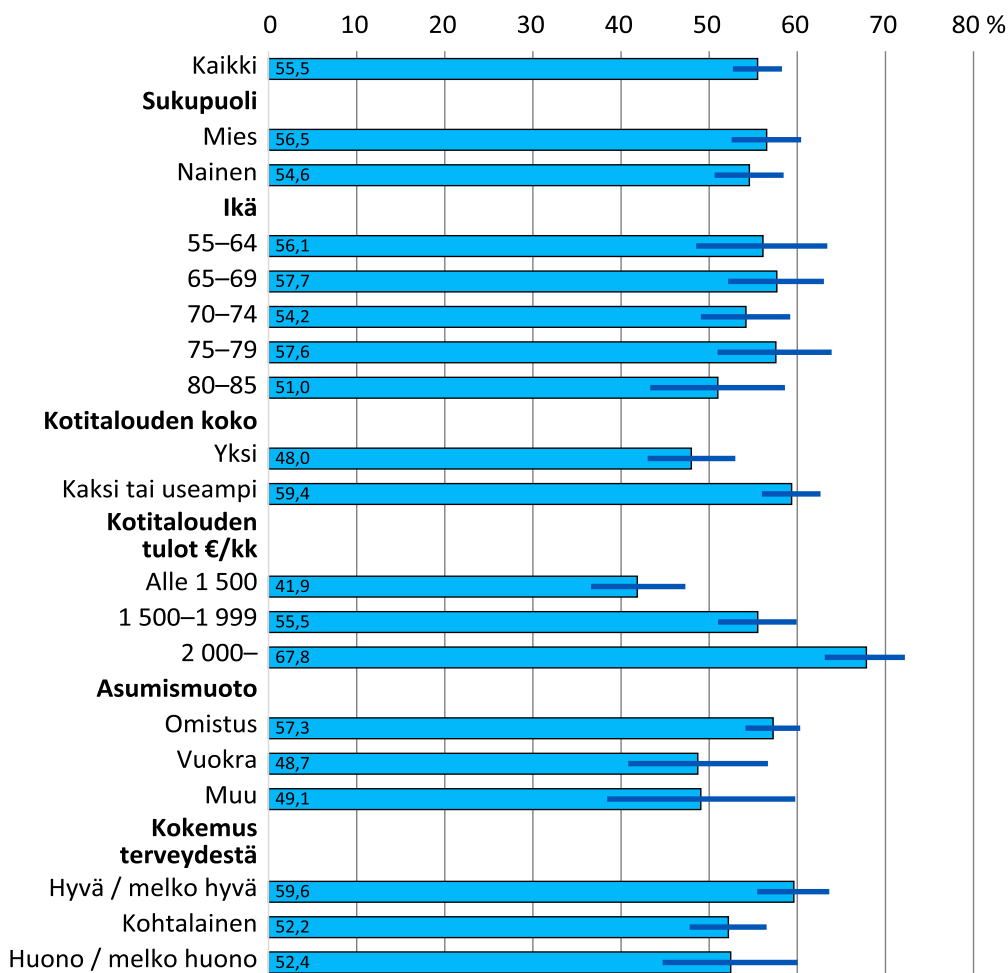
Kuviossa on esitetty viivalla osuuskien 95 prosentin luottamusvälit. Tarkastelusta rajattu pois ne eläkeläiset, jotka vastasivat kysymykseen ”ei koske minua”.

Tarkasteltaessa taloudellisen avun antamista lapsille tai lapsenlapsille on eläkeläisten välillä eroja (kuvio 3.18). Tulot olivat erityisen voimakkaasti yhteydessä taloudellisen avun antamiseen. Ylimmässä tuloryhmässä 67,8 prosenttia oli antanut lapsille tai lapsenlapsille tukea, kun matalimmassa tuloryhmässä osuus oli 41,9 prosenttia. Vuokralla asuvista 48,7 prosenttia oli antanut taloudellista tukea, kun omistusasujilla osuus

oli 57,3 prosenttia. Myös kotitalouden koko oli yhteydessä taloudelliseen apuun: yksin asuvista 48,0 prosenttia oli antanut tukea, kun muilla kotitalouksilla osuus oli 59,4 prosenttia. Nämä taustatekijätarkastelut kertovat siitä, että taloudellisen tuen antaminen lapsille ja lapsenlapsille on merkittävästi yhteydessä eläkeläisten taloudelliseen tilanteeseen. Joskin kaikissa väestöryhmissä taloudellista tukea antaneiden osuus oli merkittävä.

Kuvio 3.18.

Taloudellinen apu lapsille ja lapsenlapsille viimeisen 12 kuukauden aikana taustatekijöiden mukaan, %. Vuosi 2020.

Kuviossa on esitetty viivalla osuuksien 95 prosentin luottamusväli. Tarkastelusta rajattu pois ne eläkeläiset, jotka vastasivat kysymykseen ”ei koske minua”.

3.4 Toimeentulon muutos ja tulevaisuudennäkymät

Toimeentulokokemusten muodostumiseen liittyy myös ajallinen ulottuvuus. Eläkeläisillä on jo useampia elämänvaiheita takanaan, ja he voivat peilata nykyistä toimeentuloaan aiempiin tilanteisiin. Eläkeaika on myös omanlaisensa ajanjakso toimeentulon näkökulmasta. Lisätulojen hankkimisen mahdollisuudet ovat aiempaan verrattuna vähäisemmät, minkä lisäksi esimerkiksi oman tai puolison terveyden heikentyminen ja leskeksi jääminen voivat vaikeuttaa toimeentuloa. Vuosien myötä eläkkeiden taso jää myös ansiotuloista, mikä voi vaikuttaa siihen, miten eläkkeellä tullaan tai koetaan tulevan toimeen. Edellä mainitun kaltaiset asiat ovat yhteydessä kokemukseen toimeentulon muutoksesta (tai samanlaisena pysymisestä) eläkeaikana ja tulevaisuudennäkymiin.

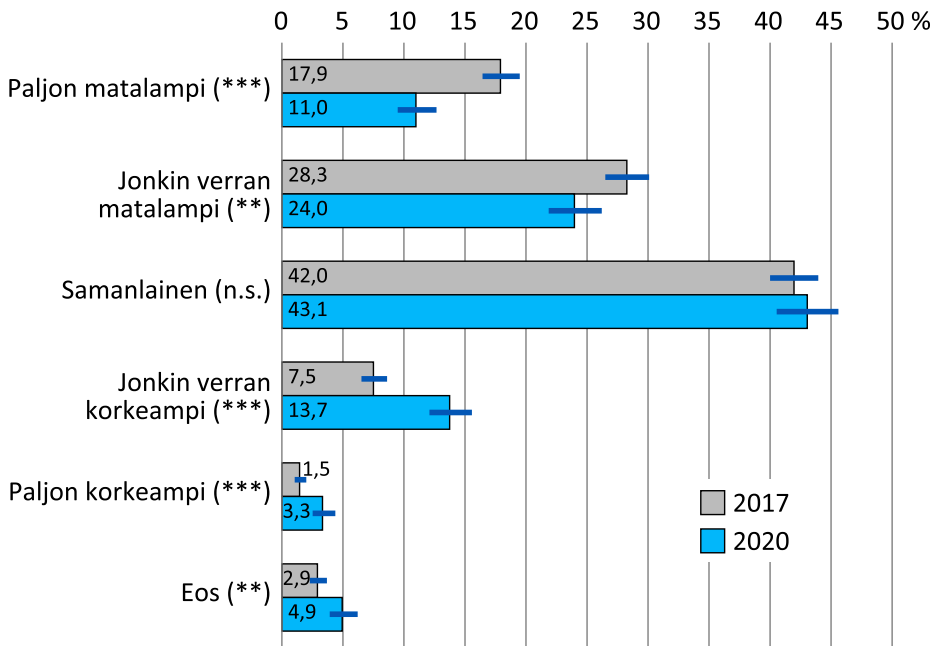
Seuraavaksi tarkastellaan eläkeläisten näkemyksiä heidän toimeentulonsa kehityksestä viiden menneen vuoden aikana ja tulevaisuuteen kohdistuvista odotuksista. Näkemyksiä selvitettiin kysymällä: ”Millaiseksi arvioitte kotitaloutenne nykyisen toimeentulon verrattuna seuraaviin ajankohtiin elämässänne 1) viisi vuotta sitten ja 2) kolmen vuoden kuluttua?”. Vastausvaihtoehdot olivat paljon matalampi, jonkin verran matalampi, samanlainen, jonkin verran korkeampi ja paljon korkeampi. Vertailu viiden vuoden takaiseen aikaan viittaa useimmilla eläkkeellä vietettyyn aikaan, mutta nuorempien joukossa myös eläkkeelle siirtymistä edeltäneeseen tilanteeseen. Kaikki kyselyyn vastanneet ovat eläkkeellä, ja vertailut kolmen vuoden kuluttua olevaan aikaan viittaavat toimeentulon kehittymiseen eläkkeellä. Arvio pyydettiin antamaan kotitalouden näkökulmasta, minkä vuoksi esimerkiksi muutokset puolison työmarkkina-asemassa voivat heijastua vastauksiin.

Sekä vuonna 2020 että vuonna 2017 reilut 40 prosenttia eläkeläisistä koki toimeentulonsa pysyneen samanlaisena verrattuna viiden vuoden takaiseen tilanteeseen. Toimeentulossansa heikentymistä kokeneiden osuus oli pienempi vuonna 2020 kuin vuonna 2017. Vuonna 2020 toimeentulonsa aiempaa matalammaksi tai paljon matalammaksi koki 35,0 prosenttia eläkeläisistä. Vuonna 2017 osuus oli 46,2 prosenttia. Vastaavasti kokemukset toimeentulon myönteisestä kehityksestä olivat yleisempiä vuonna 2020 kuin vuonna 2017. Vuonna 2020 nykyisen toimeentulonsa aiempaa jonkin verran tai paljon korkeammaksi koki 17,0 prosenttia eläkeläisistä, kun osuus vuonna 2017 oli yhdeksän prosenttia. Toimeentulokokemusten

ajallinen tarkastelu vahvistaa edellisissä luvuissa muodostettua kuvaa toimeentulokokemusten myönteisestä kehityksestä vuosien 2017 ja 2020 välillä. Entistä harvempi kokee toimeentulonsa heikentyneen viime vuosina.

Kuvio 3.19.

Kokemus nykyisestä toimeentulosta verrattuna viiden vuoden takaiseen aikaan vuosina 2017 ja 2020, %

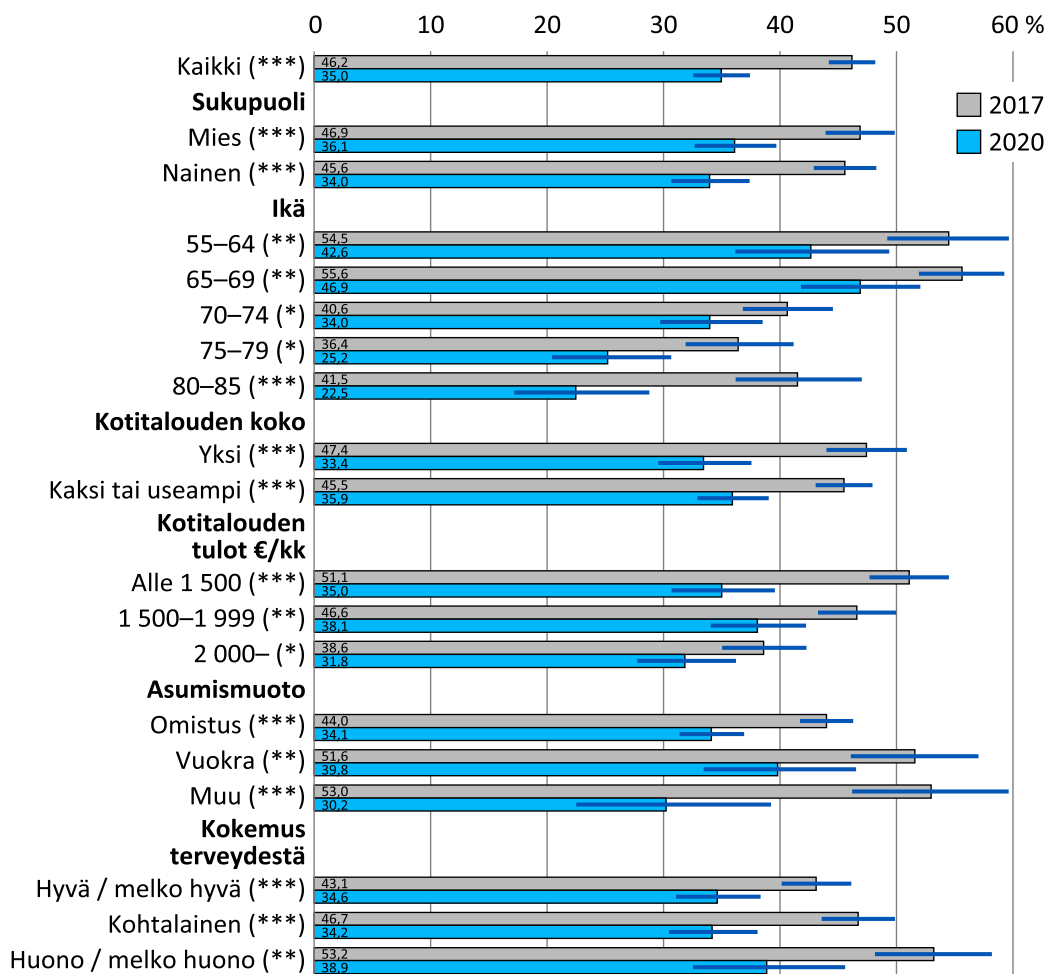

Kuviossa on esitetty viivalla osuuksien 95 prosentin luottamusvälit ja tähdin osuuksien muutoksen tilastollinen merkitsevyys vuosien 2017 ja 2020 välillä: n.s. ei merkitsevä, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Seuraavaksi tarkastellaan kokemuksia toimeentulon heikentymisestä erilaisten taustatekijöiden suhteen (kuvio 3.20). Tarkastelun kohteena on vastauksien ”jonkin verran matalampi” ja ”paljon matalampi” yhteenlasketut osuudet vuosina 2017 ja 2020. Vuonna 2020 eläkeläisistä 35,0 prosenttia kertoi nykyisen toimeentulonsa olevan joko jonkin verran tai paljon matalampi kuin viisi vuotta sitten. Vuonna 2017 huomattavasti useampi, 46,2 prosenttia, kertoi näin. Toimeentulon heikentymisestä kertoneiden osuudet olivat vuonna 2020 pienempiä kuin vuonna 2017 kaikkien taustatekijöiden mukaan tarkasteltuna. Muutokseen suuruudessa on kuitenkin selkeitä eroja taustatekijöiden välillä.

Kuvio 3.20.

Kokemus toimeentulon heikentymisestä jonkin verran tai paljon verrattuna viiden vuoden takaiseen aikaan taustatekijöiden mukaan vuosina 2017 ja 2020, %

Kuviossa on esitetty viivalla osuukien 95 prosentin luottamusvälit ja tähdin osuukien muutoksen tilastollinen merkitsevyys vuosien 2017 ja 2020 välillä: n.s. ei merkitsevä, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Selkeimmin heikentymistä kokeneiden osuus pieneni 80–85-vuotiailla, 41,5 prosentista 22,5 prosenttiin eli 19,0 prosenttiyksiköllä. Nuorimmas- sa alle 65-vuotiaiden ikäryhmässä ja 75–79-vuotiailla muutos oli reilut 10 prosenttiyksikköä. Kokemukset toimeentulon heikentymisestä ovat kah- dessa nuorimmassa ikäryhmässä yleisempiä kuin ikääntyneemmillä. Näi- hin ryhmiin kuuluu hiljattain eläkkeelle siirtyneitä, mikä selittää iän yhteyt-

tä kokemukseen toimeentulon heikentymisestä. Kokemukset toimeentulon heikentymisestä vähenevät eläkkeellä oloajan myötä.

Selkeämmän muutoksen ryhmiin lukeutuvat myös pienempituloiset, terveytensä heikommaksi kokevat ja yksin asuvat. Näissä ryhmissä heikentymistä kokeneiden osuudet pienenevät noin 13–16 prosenttiyksiköllä. Sekä naisilla että miehillä heikentymisestä kertoneiden osuudet pienenevät reilulla 10 prosenttiyksiköllä.

Kokonaiskuvasta nousee esille mielenkiintoinen taustatekijöitä koskeva havainto vuosien 2017 ja 2020 välillä. Iän mukaisia eroja lukuun ottamatta kaikki eläkeläiset kokivat suunnilleen yhtä usein toimeentulonsa heikentyneen vuonna 2020. Vuonna 2017 kokemukset heikentymisestä olivat jakaantuneet epätasaisemmin – alimmassa tuloryhmässä kokemukset heikentymisestä olivat yleisempiä kuin ylimmässä tuloryhmässä, vuokralla asuvilla yleisempiä kuin omistusasunnossa asuvilla ja terveytensä huonoksi kokevilla yleisempiä kuin terveytensä hyväksi kokevilla. Iän suhteen tilanne on kuitenkin erilainen. Vuonna 2020 kokemukset heikentymisestä vähenevät iän myötä, vuonna 2017 vain alle ja yli 70-vuotiaat erottuivat kokemuksiltaan erilaisina ryhminä.

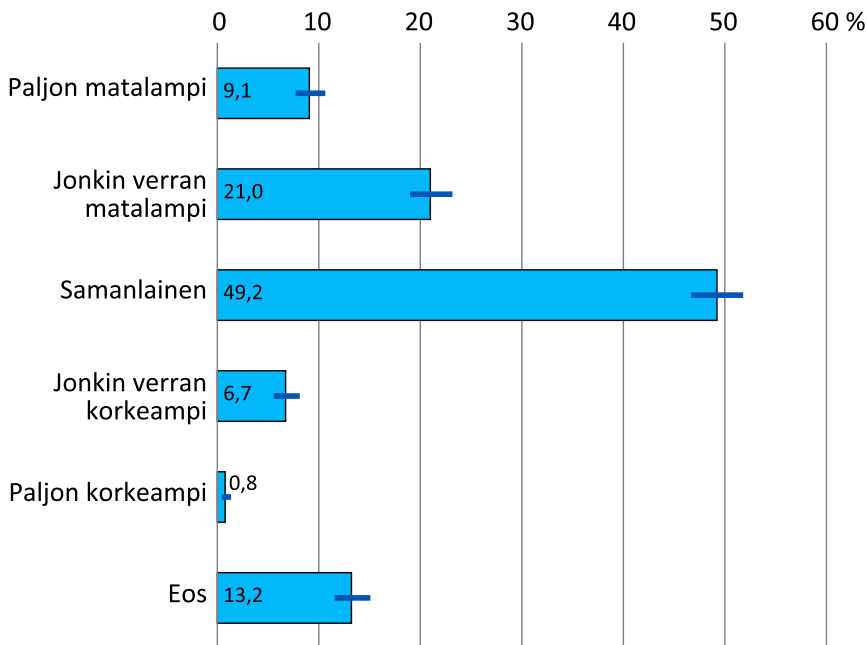
Vuoden 2020 kyselyssä selvitettiin ensimmäisen kerran eläkeläisten odotuksia toimeentulonsa kehityksestä tulevaisuudessa. Kysymyksessä pyydettiin kertomaan tulevaisuuteen kohdistuvien odotusten valossa, millaiseksi nykyinen toimeentulo koetaan (kuvio 3.21). Keskeisin vastauksista nouseva viesti kertoo, että suurin osa eläkeläisistä ei ajattele toimeentulonsa muuttuvan suuntaan tai toiseen lähivuosina. Vastaajista 49,2 prosenttia arvioi toimeentulonsa olevan nyt samanlaista kuin kolmen vuoden kuluttua.

Vajaa kolmannes eläkeläisistä valitsi myönteisistä toimeentulo-odotuksista kertovan vaihtoehdon. Jonkin verran matalammaksi nykyisen toimeentulonsa arvioi 21,0 prosenttia ja paljon matalammaksi 9,1 prosenttia vastaajista. Myönteiset odotukset voivat liittyä esimerkiksi oman tai puolison kokoaikaiselle eläkkeelle siirtymiseen. Myös kotitalouksien varallisuuden tai velkojen määrässä voi tapahtua myönteisiä muutoksia. Pieni osa kertoi heikentymistä tulevaisuudennäkymistä. Jonkin verran korkeammaksi nykyisen toimeentulonsa arvioi 6,7 prosenttia ja paljon korkeammaksi ei juuri kukaan.

Vastauksia toimeentulon muutoksesta suuntaan tai toiseen pitää tulkita varoen, sillä kysymyksen muotoilu oli haastava. Osa vastaajista on voinut päätyä arvioimaan toimeentulonsa muutossuuntaa, eli sitä, mihin suuntaan toimeentulo on menossa. Myös useampi kuin joka kymmenes valitsi ”En osaa sanoa”-vaihtoehdon, ja kysymykseen oli myös jätetty vastaamatta (n=47) hieman useammin kuin muihin kyselyn kysymyksiin. Nämä seikat kertonevat sekä tulevaisuutta koskevien näkemysten epävarmuudesta että kysymyksen haastavasta muotoilusta.

Kuvio 3.21.

Arvio nykyisestä toimeentulosta verrattuna kolmen vuoden kuluttua, %. Vuosi 2020.

Kuviossa on esitetty viivalla osuukien 95 prosentin luottamusvälit.

4 Yhteenveto ja pohdinta

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin eläkeläisten toimeentulokokemuksia vuosina 2020 ja 2017. Tutkimuksen aineistona olivat Eläketurvakeskuksen 55–85-vuotiaille eläkkeensaajille toteuttamat kyselytutkimukset. Aineistot edustavat miltei 80 prosenttia kaikista Suomessa asuvista eläkkeensaajista, ja kyselyjen vastausasteet ovat korkeat. Aineistot tarjoavat täten ainutlaatuisen mahdollisuuden eläkeläisten toimeentulokokemusten tutkimiseen. Subjektiiviset kokemukset toimeentulosta on nostettu viime vuosina enenevässä määrin perinteisten tulotarkastelujen rinnalle. Tulot ilmentävät henkilön ja hänen kotitaloutensa taloudellisia resursseja, mutta ne eivät kerro välttämättä toteutuneesta toimeentulosta tai esimerkiksi siitä, miten ihmiset selviytyvät erilaisista menoista. Toimeentulokokemuksiin keskittyvät tarkastelut tuovat siten arvokasta lisätietoa ja ymmärrystä ihmisten taloudellisesta hyvinvoinnista.

Tutkimuksen tavoite oli tuottaa ajantasainen kuva eläkeläisten toimeentulokokemuksista sekä verrata vuoden 2020 tilannetta vuoteen 2017 ja näin arvioida koetussa toimeentulossa mahdollisesti tapahtuneita muutoksia. Vuoden 2020 kyselyyn lisättiin uusia kysymyksiä muun muassa taloudellisesta maksuvarasta, joiden myötä eläkeläisten toimeentulosta saatiin aiempaakin kattavampi ja monipuolisempi kuva. Eläkeläisten toimeentulokokemuksia tarkasteltiin tutkimuksessa usealla kysymyksellä eri näkökulmista. Taustatekijöitä koskevien tarkastelujen avulla tunnistettiin eläkeläisten toimeentulokokemuksia erottelevia tekijöitä, joita ovat aiempien tutkimusten perusteella esimerkiksi ikä, tulot ja terveys. Nyt tarkasteluihin lisättiin mukaan asumismuoto, jonka tiedetään vaikuttavan eläkeläisten taloudelliseen hyvinvointiin, mutta jonka merkityksestä on vain vähän aiempaa tutkimusta.

4.1 Keskeiset tulokset

Ensimmäinen tuloksista nouseva huomio koskee eläkeläisten toimeentulovaikeuksien yleisyyttä vuonna 2020. Suurin osa, noin kaksi kolmasosaa, eläkeläisistä koki toimeentulonsa jossain määrin helpoksi ja noin kolmasosalla oli jonkinasteisia vaikeuksia. Haastavampia vaikeuksia oli joka kymmenennellä ja suuria vaikeuksia vajaalla viidellä prosentilla.

Reilu puolet (51,1 %) kyselyyn vastanneista eläkeläisistä arvioi taloudellisen tyytyväisyytensä keskinkertaiseksi ja vajaa neljännes (22,9 %) arvioi sen korkeaksi. Maksuvara oli suurimmalla osalla hyvä eikä taloudellinen haavoittuvuus ollut yleistä. Vajaa kolme neljästä (73,7 %) vastasi, että heillä jää rahaa välttämättömyysmenojen yli ja 74,3 % ilmoitti, että he pystyisivät suoriutumaan yllättävästä noin 1 200 euron laskusta.

Suurimmalla osalla ei ollut vaikeuksia selviytyä tavanomaisista menoistaan. Kaksi kolmesta (67,4 %) koki tavanomaisten menojen kattamisen vähintään melko helpoksi. Kahdella kolmasosalla (66,4 %) ei ollut myöskään vaikeuksia kattaa mitään välttämättömäksi katsottavista menoista (ruoka, asuminen, lääkkeet, terveydenhoito, kulkuvälineiden, puhelimen ja internetin käyttö). Suurin osa (59,6 %) selviytyi välttämättömistä menoista säännöllisillä tuloillaan eikä ollut joutunut käyttämään esimerkiksi säästöjä, ottamaan lainaa tai myymään omaisuuttaan edeltävän vuoden aikana välttämättömien menojen kattamiseksi.

Toimeentulokokemusten yleisesti myönteisestä kuvasta huolimatta noin kolmannes eläkeläisistä koki vuonna 2020 jonkinasteisia toimeentulovaikeuksia. Kolmannes (32,8 %) eläkeläisistä koki vähintään pieniä vaikeuksia kattaa tavanomaisia menojaan. Vajaa kolmannes (31,4 %) oli joutunut luopumaan välttämättömästä kulutuksesta ainakin joskus taloudellisten syiden takia. Neljännes (25,7 %) eläkeläisistä ilmoitti, ettei pysty suoriutumaan yllättävästä noin 1 200 euron laskusta. Vastaavasti noin neljännekselle (26,3 %) ei myöskään jäänyt rahaa välttämättömien menojen jälkeen. Tulojen ja menojen tiukkuudesta kertoo osaltaan se, että noin kolme kymmenestä (29,4 %) vastaajasta oli joutunut käyttämään säästöjään välttämättömiin menoihinsa.

Haastavammat toimeentulovaikeudet eläkeläisillä ovat harvinaisempia. Vaikeuksia tai suuria vaikeuksia tavanomaisten menojen kattamisessa oli 11,2 prosentilla eläkeläisistä. Kahdeksan prosenttia eläkeläisistä kertoi, että heillä oli vaikeaa tai erittäin vaikeaa kahden tai useamman välttämättömyysmenon kanssa. Yleisin välttämättömyysmeno, jossa vastaajilla oli vaikeuksia, oli terveydenhoitomenot. Lähes yhdellä kymmenestä (8,5 %) oli vaikeaa tai erittäin vaikeaa selviytyä näistä.

Vajaalla viidellä prosentilla eläkeläisistä oli suuria toimeentulovaikeuksia. Neljä prosenttia eläkeläisistä koki suuria vaikeuksia tavanomaisten menojen kattamisessa. Terveystenhoitosta oli joutunut luopumaan usein vastaava osuus (3,8 %). Muutama prosentti eläkeläisistä oli joutunut turvautumaan toimeentulotukeen (2,0 %), läheisten taloudelliseen apuun (5,4 %) tai pikavippeihin (1,6 %) selviytyäkseen välttämättömyysmenoista.

Toinen keskeinen tulos liittyy toimeentulokokemusten ajalliseen vertailuun. Jokaisen tutkimuksessa mukana olleen kysymyksen perusteella eläkeläisten toimeentulo-ongelmat olivat vuonna 2020 harvinaisempia kuin vuonna 2017 ja toimeentulonsa ainakin jossain määrin helpoksi kokevien osuus suurempi. Erityisesti lievemmät toimeentulo-ongelmat olivat vähäisempiä kuin aikaisemmin. Suuret toimeentulovaikeudet eivät kuitenkaan olleet vähentyneet vuoteen 2017 nähden.

Tyytyväisyys kotitalouden taloudelliseen tilanteeseen oli korkeammalla tasolla vuonna 2020 kuin vuonna 2017. Tavanomaisten menojen kattamisen helppous oli myös yleistynyt ja vaikeudet vähentyneet. Kolmannes (32,8 %) eläkeläisistä koki tavanomaisten menojen kattamisessa jonkinasteisia vaikeuksia vuonna 2020, kun vuonna 2017 osuus oli miltei puolet (45,6 %). Useammalle eläkeläiselle jäi nyt myös rahaa välttämättömien menojen jälkeen. Myös erilaisista välttämättömyysmenoista suoriutuminen koettiin aiempaa helpommaksi. Aiempaa jonkin verran pienempi osuus oli joutunut edeltäneen vuoden aikana turvautumaan säästöihin tai muihin tapoihin, kuten omaisuuden myyntiin, välttämättömien menojen kattamiseksi.

Tavanomaisten menojen kattamisen vaikeuksien väheneminen näkyy selkeimmin pieniä vaikeuksia kokeneiden osuuden pienenemisenä. Suurista vaikeuksista kertoneiden osuudessa ei ollut tilastollisesti merkitsevää muutosta vuosien 2017 ja 2020 välillä. Sama näkyi myös muissa kysymyksissä. Esimerkiksi toimeentulotukea hakeneiden, taloudellista apua läheisiltä tai muuta taloudellista apua saaneiden osuuksissa ei ollut eroa vuosien 2017 ja 2020 välillä.

Kolmanneksi tulokset piirtävät yhdenmukaisen kuvan toimeentulovaikeuksia kokevista ryhmistä. Terveytensä huonoksi kokevilla, alimpaan tuloryhmään kuuluvilla, vuokralla asuvilla ja alle 65-vuotiailla oli selvästi muita useammin toimeentulovaikeuksia kaikilla tutkimuksessa käsitellyillä kysymyksillä tarkasteltuna. Useassa kysymyksessä näillä ryhmillä oli kaikkiin eläkeläisiin nähden noin kaksi kertaa yleisemmin vaikeuksia. Ryhmät ovat osin päällekkäisiä. Esimerkiksi nuorimpien eläkeläisten joukossa on paljon

työkyvyttömyyseläkeläisiä, joilla on tyypillisesti keskimääräistä heikompi terveys sekä pienemmät tulot.

Huono terveys on selvästi yhteydessä koettuihin toimeentulovaikeuksiin. Heistä, jotka kokivat terveytensä huonoksi (huonoksi tai melko huonoksi), puolet (50,8 %) koki taloudellisen tyytyväisyytensä matalaksi; kaikista eläkeläisistä osuus oli noin neljännes. Terveytensä huonoksi kokevilla oli myös muita useammin vaikeaa tai erittäin vaikeaa kattaa lääke- ja terveysmenoja. Vajaa kolmannes (30,5 %) heistä koki vaikeuksia näissä menoissa ja 13,8 prosenttia oli joutunut karsimaan näistä usein. Huono terveys lisää oletettavasti välttämättömiä terveysmenoja, jolloin muuhun kulutukseen jää vähemmän rahaa. Huono terveys tuli esiin myös vuoden 2017 kyselyn perusteella aiemmin julkaistuissa tutkimuksissa (Ahonen ym. 2018; Ahonen ym. 2019). Terveystila ja terveysmenot ovatkin tekijöitä, jotka tulisi jatkossa ottaa kattavammin ja säännöllisesti huomioon arvioitaessa eläkeläisten toimeentuloa ja kehitettäessä sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmiä.

Samoin keskimääräistä pienemmät tulot ovat yhteydessä toimeentulovaikeuksiin. Tutkimuksessa eläkeläiset oli jaettu tulojen suuruuden mukaan kolmeen lähes yhtä suureen ryhmään. Alimpaan tuloryhmään kuuluvat eläkeläiset kokivat muita eläkeläisiä useammin muun muassa taloudellisen tyytyväisyytensä matalaksi ja vaikeuksia tavanomaisten ja välttämättömyysmenojen kattamisessa. Alimmassa tuloryhmässä toimeentulo-ongelmat ja vaikeudet ovat usein moninkertaisesti yleisempiä kuin ylimmässä tuloryhmässä ja noin kaksi kertaa yleisempiä kuin eläkeläisillä keskimäärin.

Myös vuokralla asuvien toimeentulokokemukset ovat verrattain heikkoja. Lähes puolella (47,3 %) vuokralla asuvista ei jäänyt rahaa välttämättömyysmenojen jälkeen. Taloudelliset vaikeudet tulivat esiin erityisesti ennakoi-mattomissa menoissa. Kolme viidestä (61,7 %) vuokralla asuvasta kertoi, ettei selviydy yllättävästä noin 1 200 euron laskusta. Vuokra-asumisen tiedetään olevan yleisempää pienituloisilla (Kauppinen ym. 2015), samoin tiedetään, että vuokralla asuvien asumismenot ovat keskimäärin korkeammat kuin omistusasunnossa asuvien (Ruonavaara ym. 2020). Nämä tekijät liittyvät osaltaan vuokralla asuvien yleisempiin toimeentulo-ongelmiin.

Toimeentulovaikeuksia kokevat muita useammin myös alle 65-vuotiaat eläkeläiset. Tässä ryhmässä on paljon työkyvyttömyyseläkeläisiä, joilla on tyypillisesti heikompi terveys sekä pienemmät tulot. Heikko terveys lisää terveysmenoja, mikä voi vaikeuttaa toimeentuloa, etenkin jos tulot ovat keskimääräistä pienemmät. Työkyvyttömyyseläkeläisten matalampi keski-

määräinen eläke, korkeampi köyhyysriskiaste ja heikommat toimeentulokokemukset ovat tulleet esiin aiemmissa tutkimuksissa (Rantala ym. 2017; Polvinen ym. 2019).

Yksinasuvien muita heikompi taloudellinen tilanne nousi myös tässä tutkimuksessa esiin. Yksinasuvilla on selvästi useammin vaikeuksia kuin yhdessä toisen kanssa asuvilla. Yksinasuvilla toimeentulovaikeudet olivat kuitenkin vähemmän yleisiä kuin esimerkiksi vuokralla asuvilla tai alimpaan tuloryhmään kuuluvilla.

Neljänneksi havaittiin, että vuoteen 2017 verrattuna 75 vuotta täyttäneiden ja erityisesti 80–85-vuotiaiden kokemat toimeentulovaikeudet olivat vähentyneet nuorempia useammin. Monessa kohtaa näkyi 75-vuotiaiden ja tätä vanhempien vähäisemmät taloudelliset vaikeudet nuorempiin eläkeläisiin nähden. Tämä on sikäli mielenkiintoinen tulos, että vanhemmissa eläkeläisissä on nuorempia eläkeläisiä enemmän yksinasuvia ja pienituloisia – tekijöitä, jotka usein liittyvät toimeentulo-ongelmiin.

Vanhempien eläkeläisten suhteellisen hyvän tilanne voi liittyä osin tulojen ja kulutuksen tasapainoon. Korkein keskieläke on siirtynyt vuosien myötä vanhempaan ikäryhmään (Kuivalainen ym. 2017), ja vuonna 2020 keskieläke oli korkein 70–79-vuotiailla (Eläketurvakeskus 2021a). Yli 75-vuotiaiden pienituloisuus on myös vähentynyt viime vuosien aikana, kun muiden eläkeläisten pienituloisuus on puolestaan hieman yleistynyt (Tilastokeskus 2021). Vakavampia terveyshaasteita ja näistä aiheutuvia menoja on suhteellisen harvoin 75–79-vuotiailla. Kulutushalut ja -tarpeet muuttuvat usein iän myötä. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu 75 vuotta täyttäneiden kuluttavan pienemmän osan tuloistaan kuin nuorempien ja monen pienituloisenkin eläkeläisen säästävän (Ahonen & Vaittinen 2015). Myös koronapandemia on voinut vähentää kulutusmahdollisuuksia ja kulutushalukkuutta. Tämä on voinut kohdentua erityisesti riskiryhmiin kuuluviin, joihin 75 vuotta täyttäneiden katsottiin ikänsä puolesta kuuluvan.

Huomionarvoista on, että sukupuolten välillä ei ollut eroja koetussa toimeentulossa yhdessäkään tutkimuksessa tarkastellussa kysymyksessä. Tulos on sama kuin vuoden 2017 kyselyn perusteella aiemmin julkaistussa tutkimuksessa (Ahonen ym. 2018), mutta se on silti edelleen jossain määrin yllättävä tulos. Ero esimerkiksi naisten ja miesten kuukausieläkkeen määrässä on selkeä, noin viidennes (Kuivalainen ym. 2019). Aihe on tärkeä jatkotutkimuksen kohde.

4.2 Pohdintaa

Yksi tutkimuksen keskeisimmistä tuloksista on toimeentulovaikkeuksista kertoneiden eläkeläisten osuuden pieneneminen vuosien 2017 ja 2020 välillä. Tulos johtaa pohtimaan sen taustalla olevia syitä ja yleisemminkin sitä, millaisia asioita toimeentulokokemusten taustalla on. Toimeentulokokemusten tiedetään heijastavan monenlaisia asioita, erityisesti tulojen riittävyyttä. Kokemukset eivät kuitenkaan muodostu vain tulojen ja menojen summana, vaan niihin vaikuttaa useat tekijät kuten tulkinta omasta tilanteesta suhteessa muihin. Eläkeläisillä varsinkin toisten eläkeläisten tilanteella on merkitystä (Palomäki 2018). Julkisuudessa käytävä keskustelu muokkaa myös ihmisten sosiaaliturvaan ja sen saajiin liittyviä mielipiteitä (ks. esim. Reeves & de Vries 2016). Luottamusta eläketurvaan selvittäneessä tutkimuksessa havaittiin vastaajien painottamien teemojen heijastelevan kyselynajankohtana mediassa esillä olleita aiheita (Liukko 2016).

Tulosten tulkinnan kannalta ensimmäinen näkökulma koskettaa eläkeläisten tulojen kehitystä tutkimusvuosien välillä. Vuoden 2020 alussa pienempiä eläkkeitä korotettiin hallitusohjelman mukaisesti: täysimääräinen kansaneläke nousi 34 eurolla ja täysimääräinen takuueläke 50 eurola. Vanhempien eläkeläisten, erityisesti 80–84-vuotiaiden, suhteellisesti parempi tulokehitys vuosien 2017 ja 2020 välillä näkyy myös bruttoeläkeissä. Myös tämän tutkimuksen aineistossa 80–85-vuotiaiden tulot olivat vuonna 2020 korkeammat kuin vuonna 2017 ja ne ovat nousseet suhteellisesti eniten muun ikäisiin nähden. Muita positiivisempaa tulomuutosta oli havaittavissa myös 75–79-vuotiailla. Tulokehitys voi selittää osan toimeentulovaikkeuksien vähenemisestä, etenkin vanhimmilla eläkkeensaajilla.

Tulojen ohella myös kulutuksessa on voinut tapahtua muutosta vuosien välillä. Vuoden 2020 kysely toteutettiin maailman mittakaavassa hyvin poikkeuksellisen ajankohtana. Koronapandemia on voinut vaikuttaa eläkeläisten toimeentulokokemuksiin kulutusmahdollisuuksien vähenemisen kautta. Rajoitusten vuoksi rahaa on voinut kulua vain välttämättömiin menoihin, kuten ruokaan, asumiseen ja terveydenhoitoon, kun muunlaiset, usein rahaa vaativat, ajanviettomahdollisuudet eivät ole olleet samalla tavalla mahdollisia kuin aiemmin. Eläkeikäiset ovatkin kokeneet muita harvemmin korona-ajan huonontaneen heidän taloudellista tilannettaan, vaikka myös heidän keskuudessaan osalla pandemia on vaikuttanut kielteisesti toimeentuloon (Sitra 2021; ETK 2021b; Kuivalainen ym. 2021).

Koettujen toimeentulovaikkeuksien väheneminen voi myös heijastaa eläke- ja muista asioista eri aikoina julkisuudessa käytyä keskustelua. Mediassa esillä olevien asioiden tiedetään vaikuttavan ihmisten mielipiteisiin. Vuonna 2017 eläkeläisten toimeentulo ja sen haasteet olivat eläkkeiden indeksointiin liittyneen kansalaisaloitteen takia näkyvästi esillä tiedotusvälineissä ja poliittisessa keskustelussa (ks. Aalto 2020). Koronapandemian aikana moni uutisaihe, eläkeläisten toimeentulo mukaan lukien, jäi koronauutisoinnin vuoksi vähäisemmäksi. On mahdollista, että ympäröivä mediakeskustelu on vaikuttanut siihen, miten eläkeläiset oman tilanteensa kokevat. Indeksialoitteen aikainen keskustelu eläkeläisten huonosta taloudellisesta tilanteesta on voinut ohjata vastaajien näkemyksiä. Vastaavasti pandemian aikana erityisesti niillä, joilla toimeentulon haasteet eivät olleet niin vakavia, toisenlaiset huolet ovat saattaneet korostua. Myös uutisoinnit nuoriin kohdistuneista lomautuksista ja lapsiperheiden vaikeuksista ovat saattaneet vaikuttaa siihen, että eläkeläiset ovat kokeneet oman toimeentulonsa myönteisemmin. Eläke on tulonlähteenä vakaa, ja toimeentulon vakauden tiedetään lisäävän taloudellista tyytyväisyyttä (Vera-Toscano ym. 2006).

Päätöksenteon kannalta tutkimuksen keskeisin tulos koskee heikosti toimeentulevien eläkeläisryhmien pysyvyyttä. Vaikka toimeentulovaikkeitä kokevien osuus oli pienempi vuonna 2020 kuin vuonna 2017, erottuu erityisesti vuokralla asuvien, huonoksi terveytensä kokevien ja pienituloisempien sekä myös alle 65-vuotiaiden työkyvyttömyyseläkeläisten ja yksin asuvien taloudellinen tilanne molempina vuosina muita heikompana. Pohdittaessa eläkeläisten toimeentuloa parantavia toimenpiteitä huomio tulisi ensi sijassa kiinnittää keinoihin, joiden avulla juuri näiden ryhmien taloudellinen tilanne kohenisi.

Lähteet

Aalto, S. (2020) Köyhyysautomaatin purkua, eläkevallan horjutusta ja sukupolvisotaa. Työeläkeindeksin muuttamista ajanut kansalaisaloite eläkepoliittisen päätöksenteon haastajana ja sukupolvikonfliktin sytyttäjänä. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Ahonen, K. & Kuivalainen, S. & Liukko, J. & Nivalainen, S. & Palomäki, L.-M. & Polvinen, A. (toim.) (2019) Tutkimuksia eläkeläisten toimeentulokokemuksista ja taloudellisesta hyvinvoinnista. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 02/2019: Helsinki.

Ahonen, K. & Palomäki, L.-M. & Polvinen, A. (2018) Eläkeläisten toimeentulokokemukset vuonna 2017. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 03/2018: Helsinki.

Eläketurvakeskus (2021a) Työ- ja kansaneläkkeensaajien keskieläke. [Tilastotietokanta](#) (etk.fi). Viitattu 15.10.2021.

Eläketurvakeskus (2021b) Eläkebarometri 2021. Helsinki.

Eurostat (2021) Average rating of satisfaction by domain, sex, age and educational attainment level. Statistics | Eurostat (europa.eu). Viitattu 23.9.2021.

Hämäläinen, H. & Danielsbacka, M. & Hägglund, A. & Rotkirch, A. & Tanskanen A. O. (toim.) (2021) Sukupolvien suhteet. Ikääntyminen ja vuorovaihtuksen muutos suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten elämänculussa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D64/2021: Helsinki.

Ilmakunnas, I. (2021) The peculiar patterns of age-specific at-risk-of-poverty rates: An analysis of poverty trends in 30 European countries. INVEST Working Papers 35/2021. [doi:10.31235/osf.io/nbgqy](https://doi.org/10.31235/osf.io/nbgqy). Viitattu 15.10.2021.

Ilmakunnas, I. & Mäkinen, L. (2021) Age Differences in Material Deprivation in Finland: How do Consensus and Prevalence-Based Weighting Approaches Change the Picture? Social Indicators Research 154(2): 393–412.

Ilmakunnas, S. & Ilmakunnas I. (2019) Riittääkö eläke? Talous & Yhteiskunta 1/2019: 44–51.

Jylhä, M. (2020) Ikäsyrrjintä vinouttaa kyselyitä. Helsingin Sanomat 21.9.2020. <https://www.hs.fi/mielipide/art-200006642472.html>. Viitattu 7.6.2021.

Kauppinen, T. & Ingman-Hannikainen, K. & Sallila, S. & Viitanen, V. (2015) Pienituloisten asuinolot. Työpaperi 22/2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Helsinki.

Kuitto, K. & Riekhoff, A.-J. & Palomäki, L.-M. (2021) The financial situation across the life-course. Teoksessa Komp-Leukkunen, K. (toim.) Life-histories in Finland: First results from the Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe. Väestöliitto, Population Research Institute: Helsinki, 50–61.

Kuivalainen, S. & Ahonen, K. & Ilmakunnas, I. & Palomäki, L.-M. & Polvinen, A. (2021) Vuosi pandemiaa takana – Puolet eläkeläisistä kokee elämänlaatunsa heikentyneen. [Etk.fi-blogi](https://etk.fi/blogi). Viitattu 23.10.2021.

Kuivalainen, S. & Järnefelt, N. & Kuitto, K. & Ritola, S. (2019) Naisten ja miesten eläke-erot: Katsaus tutkimukseen ja tilastoihin. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja ja muistioita 2019:66: Helsinki.

Kuivalainen, S. & Rantala, J. & Ahonen, K. & Kuitto, K. & Palomäki, L.-M. (2017) Eläkkeet ja eläkeläisten toimeentulo 1995–2015. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 01/2017: Helsinki.

Kuivalainen, S. & Ylikännö, M. (2020) Perustoimeentulotukea saavat vanhuuseläkeläiset. Teoksessa Korpela, T. & Heinonen, H.-M. & Laatu, M. & Raittila, S. & Ylikännö, M. (toim.) Ojasta allikkoon? Toimeentulotuki-uudistuksen ensi metrit. Kelan Teemakirja 18: Helsinki, 302–327.

Liukko, J. (2016) Mikä lisää ja mikä vähentää luottamusta eläketurvaan? Yhteiskuntapolitiikka 81(3): 313–322.

Palomäki, L.-M. (2018) Pensioners' subjective economic well-being in European countries: Comparisons behind the income satisfaction paradox. Finnish Centre for Pensions, Studies 04/2018: Helsinki.

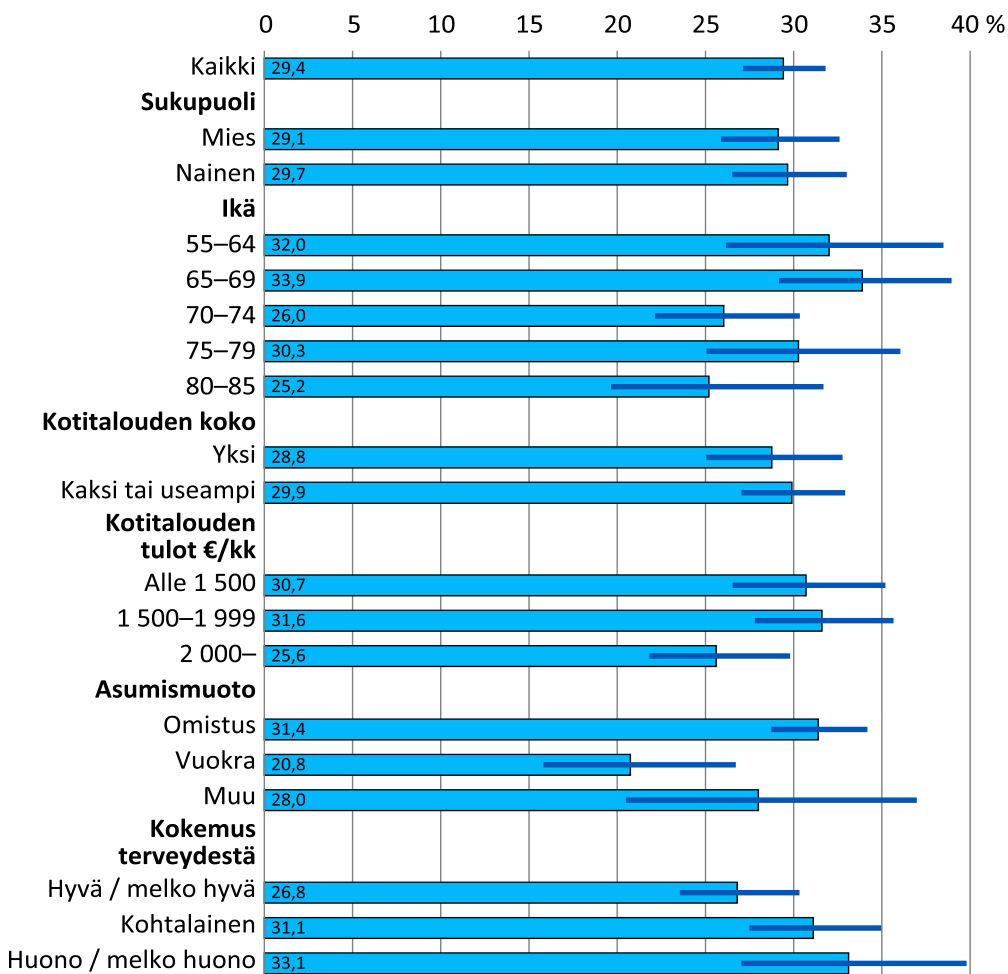
- Palomäki, L.-M. (2019) Vanhuuseläkeläisten subjektiiviset toimeentulovertailut ja taloudellinen tyytyväisyys – oma aiempi tilanne vai toiset ihmiset toimeentulokokemusten mittapuuna? Teoksessa Ahonen, K. & Kuivalainen, S. & Liukko, J. & Nivalainen, S. & Palomäki, L.-M. & Polvinen, A. (toim.) Tutkimuksia eläkeläisten toimeentulokokemuksista ja taloudellisesta hyvinvoinnista. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 02/2019: Helsinki.
- Polvinen, A. & Laaksonen, M. & Rantala, J. & Palomäki, L.-M. & Kuivalainen, S. (2019) Explanations for economic difficulties among old-age pensioners previously on disability pension. *European Journal of Public Health* 30(4): 807–811.
- Rantala, J. (2020) Tutkimuksia eläkeläisten pienituloisuuden ja toimeentulon dynamiikasta Suomessa 1995–2014. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 05/2020: Helsinki.
- Rantala, J. & Riihelä, M. (2017) Eläkeläisten käytettävissä oleva tulo. Teoksessa Kuivalainen, S. & Rantala, J. & Ahonen, K. & Kuitto, K. & Palomäki, L.-M. (toim.) Eläkkeet ja eläkkeensaajien toimeentulo 1995–2015. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 01/2017: Helsinki.
- Reeves, A. & de Vries, R. (2016) Does media coverage influence public attitudes towards welfare recipients? The impact of the 2011 English riots. *The British Journal of Sociology* 67(2), 281–306.
- Ruonavaara, H. & Kettunen, H. & Sutela, E. & Tyvelä, H. (2020) Asuntopoliitikkaa Euroopassa – Mitä voimme oppia? Ympäristöministeriön julkaisuja 2020:30: Helsinki.
- Sitra (2021) Kyselytutkimus koronaan ja yhteiskunnan avaamiseen liittyen. [Sitra Hyvinvointi-mittaaminen –kansalaiskysely Suomi, Saksa, Ranska ja Hollanti TOTAL 2020 -raportti](#). Viitattu 23.10.2021.
- SVT 2016: Suomen virallinen tilasto (SVT): Kotitalouksien kulutus [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-3533. 2016. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 6.9.2021]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/ktutk/2016/ktutk_2016_2018-03-13_tie_001_fi.html
- Vera-Toscano, E. & Ateca-Amestoy, V. & Serrano-Del-Rosal, R. (2006) Building Financial Satisfaction. *Social Indicators Research* 77(2): 211–243.

Liitteet

Liite 1. Kuvioita

Liitekuvio L1.

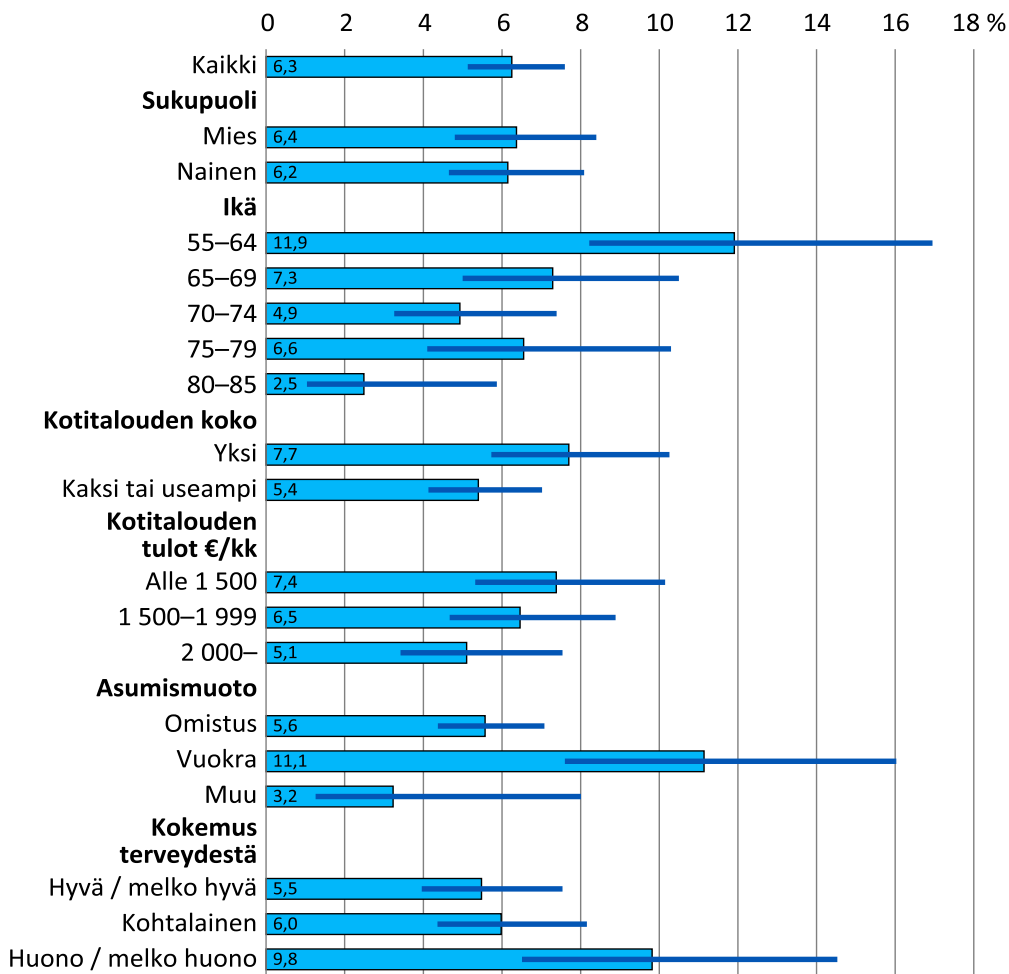
Käyttänyt säästöjä välttämättömien menojen kattamiseksi viimeisen 12 kuukauden aikana taustatekijöiden mukaan, %. Vuosi 2020.

Kuviossa on esitetty viivalla osuukien 95 prosentin luottamusvälit.

Liitekuvio L2.

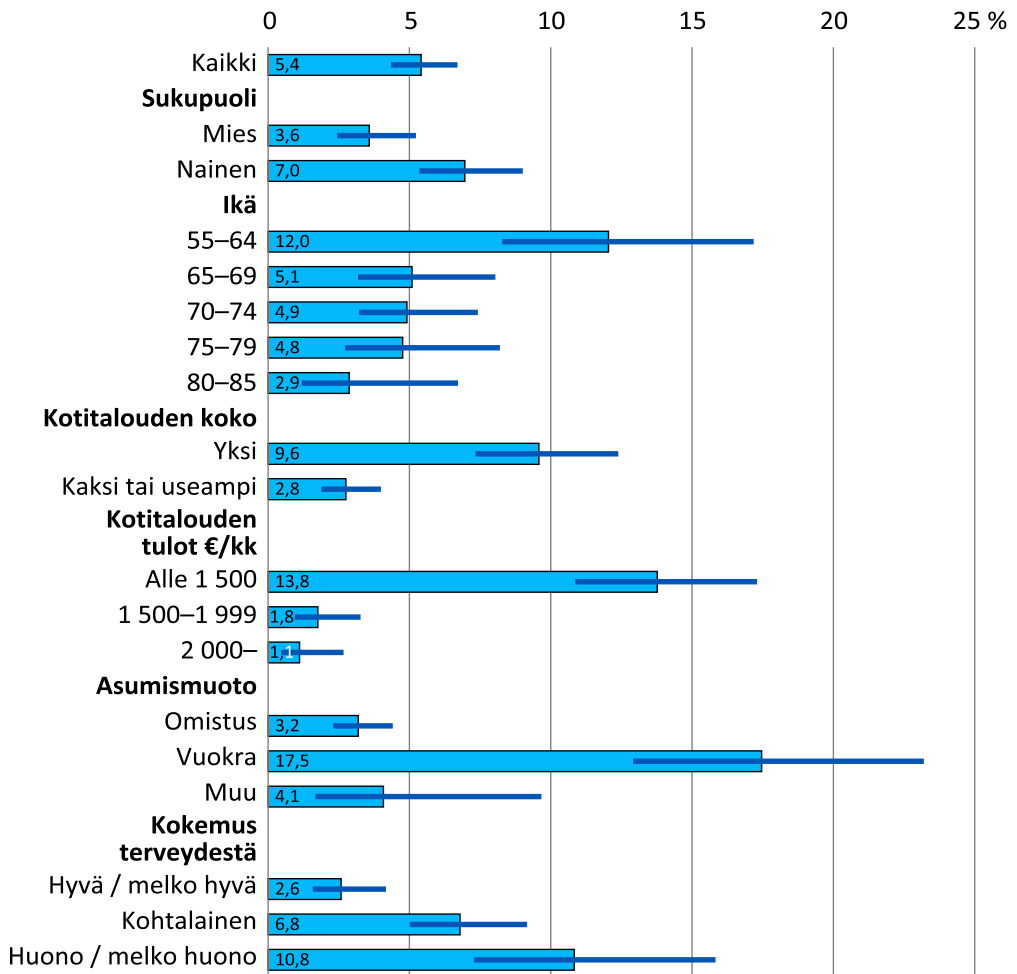
Lainan ottaminen välttämättömien menojen kattamiseksi viimeisen 12 kuukauden aikana taustatekijöiden mukaan, %. Vuosi 2020.

Kuviossa on esitetty viivalla osuuksien 95 prosentin luottamusvälit.

Liitekuvio L3.

Taloudellinen apu sukulaisilta tai ystäviltä välttämättömien menojen kattamiseksi viimeisen 12 kuukauden aikana taustatekijöiden mukaan, %. Vuosi 2020.

Kuviossa on esitetty viivalla osuuksien 95 prosentin luottamusvälit

Liite 2. Kyselylomakkeet

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Eläkkeensaajien toimeentulo ja taloudellinen hyvinvointi vuonna 2020

LOMAKKEEN TÄYTTÖOHJEET

Valintakysymyksissä rastiittakaa tai ympyröikää tilannettanne tai näkemystänne parhaiten vastaava vaihtoehto.

Esimerkki 1

Mikä on siviilisäätyenne?

- 1 ☐ Naimisissa tai rekisteröidyssä parisuhteessa
2 ☒ Avoliitossa
3 ☐ Eronnut tai asumuserossa
4 ☐ Leski
5 ☐ Naimaton

Avoimissa kysymyksissä kirjoittakaa vastaus sille varattuun tilaan.

Esimerkki 2

Mikä on syntymävuotenne?

1	9	4	5
---	---	---	---

Useampia osioita sisältävissä kysymyksissä rastiittakaa jokaisen osion kohdalla vaihtoehto, joka parhaiten vastaa näkemyksiänne.

Esimerkki 3

Millaiseksi arvioitte kotitaloutenne nykyisen toimeentulon verrattuna seuraaviin ajankohtiin elämässänne?

	Paljon matalampi	Jonkin verran matalampi	Saman- lainen	Jonkin verran korkeampi	Paljon korkeampi	En osaa sanoa
5 vuotta sitten	1 ☐	2 ☒	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
3 vuoden kuluttua	1 ☐	2 ☐	3 ☒	4 ☐	5 ☐	6 ☐

TAUSTATIEDOT**1. Mikä on syntymävuotenne?**

1	9		
---	---	--	--

2. Sukupuolenne

- ¹ ☐ Mies
² ☐ Nainen
³ ☐ Muu

3. Mikä on siviilisäätyenne?

- ¹ ☐ Naimisissa tai rekisteröidyssä parisuhteessa
² ☐ Avoliitossa
³ ☐ Eronnut tai asumuserossa
⁴ ☐ Leski
⁵ ☐ Naimaton

4. Jos teillä on puoliso, mitä hän tekee päätoimisesti tällä hetkellä?

- ¹ ☐ Käy työssä palkansaajana
² ☐ On yrittäjä
³ ☐ On työtön
⁴ ☐ On eläkkeellä
⁵ ☐ Opiskelee
⁶ ☐ On muusta syystä pois työelämästä
⁷ ☐ Minulla ei ole puolisoa

5. Kuinka monta henkilöä kotitalouteenne kuuluu yhteensä (laskekaa mukaan myös itsenne)?

Kotitalouden muodostavat kaikki henkilöt, jotka asuvat ja ruokailevat yhdessä tai jotka muulla tavoin käyttävät yhdessä tulojaan.

- ¹ ☐ 1 henkilö
² ☐ 2 henkilöä
³ ☐ 3 henkilöä
⁴ ☐ 4 henkilöä
⁵ ☐ 5 henkilöä
⁶ ☐ 6 henkilöä tai enemmän, kuinka monta? _____

6. Kuinka tyytyväinen olette yleisesti ottaen elämäänne nykyisin?

Vastatkaa ympäröimällä jokin numero nollan ja kymmenen välillä. Vastatkaa nolla, jos olette äärimmäisen tyytymätön ja kymmenen, jos olette äärimmäisen tyytyväinen.

Äärimmäisen tyytymätön

Äärimmäisen tyytyväinen

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

☐ En osaa sanoa**7. Onko terveydentilanne mielestänne nykyisin?**

- ¹ ☐ Hyvä
² ☐ Melko hyvä
³ ☐ Kohtalainen
⁴ ☐ Melko huono
⁵ ☐ Huono

8. Kuinka usein viimeisen neljän viikon aikana olette tuntenut itsenne yksinäiseksi?

- ¹ ☐ En koskaan
² ☐ Harvoin
³ ☐ Melko usein
⁴ ☐ Hyvin usein
⁵ ☐ Koko ajan

9. Kuinka usein viimeisen neljän viikon aikana olette tuntenut itsenne alakuloiseksi, epätoivoiseksi, ahdistuneeksi tai masentuneeksi?

- ¹ ☐ En koskaan
² ☐ Harvoin
³ ☐ Melko usein
⁴ ☐ Hyvin usein
⁵ ☐ Koko ajan

KOTITALOUDEN TULOT, VARALLISUUS JA VELAT

Seuraavaksi esitämme muutaman kysymyksen kotitaloutenne tuloista, varallisuudesta ja veloista.

10. Kun laskette yhteen kotitaloutenne kaikki tulot, kuinka paljon kotitaloutenne netto-tulot (tulot verojen jälkeen) yhteensä kuukaudessa ovat? Jos ette tiedä tarkkaa lukua, voitte kertoa arvionne.

Laskekaa mukaan kaikkien kotitaloutenne jäsenten saamat palkka- ja yrittäjätulot, sosiaalietuudet sekä omaisuustulot (vuokra-, korko- ja osinkotulot sekä yksityisiin vakuutuksiin perustuvat eläkkeet).

¹ ☐ alle 1 000 euroa/kk	⁶ ☐ 3 000–3 499 euroa/kk
² ☐ 1 000–1 499 euroa/kk	⁷ ☐ 3 500–3 999 euroa/kk
³ ☐ 1 500–1 999 euroa/kk	⁸ ☐ 4 000–4 499 euroa/kk
⁴ ☐ 2 000–2 499 euroa/kk	⁹ ☐ 4 500–4 999 euroa/kk
⁵ ☐ 2 500–2 999 euroa/kk	¹⁰ ☐ 5 000 euroa/kk tai yli

11. Millainen merkitys omaisuustuloilla (vuokra-, korko- ja osinkotulot sekä yksityisiin vakuutuksiin perustuvat eläkkeet) on tällä hetkellä kotitaloutenne toimeentulossa?

- ¹ ☐ Vähäinen
² ☐ Kohtalainen
³ ☐ Suuri
⁴ ☐ Minulla ei ole näitä tuloja

12. Miten suureksi arvioitte kotitaloutenne jäsenten yhteenlasketun bruttovarallisuuden eli varallisuuden arvon, kun velkoja ei oteta huomioon?

Varallisuus koostuu kiinteän omaisuuden bruttoarvosta ja rahoitusvarallisuudesta.

***Kiinteän omaisuuden bruttoarvolla** tarkoitetaan asuntojen ja muiden kiinteistöjen, kulkuvälineiden (esim. auto, vene), liikeyritysten sekä maaomaisuuden arvoa ilman velkoja. Arvioidessanne kiinteän omaisuutenne arvoa miettikää, mikä olisi sen todennäköinen myyntihinta, eli hinta, joka siitä myytäessä saataisiin.*

***Rahoitusvarallisuudella** tarkoitetaan esimerkiksi pankkitalletusten, osakkeiden ja sijoitusrahastojen, eläkevakuutusten sekä säästö- ja sijoitusvakuutusten yhteenlaskettua arvoa.*

¹ ☐ alle 5 000 euroa	⁶ ☐ 200 000–399 999 euroa
² ☐ 5 000–19 999 euroa	⁷ ☐ 400 000–599 999 euroa
³ ☐ 20 000–49 999 euroa	⁸ ☐ 600 000–799 999 euroa
⁴ ☐ 50 000–99 999 euroa	⁹ ☐ 800 000–999 999 euroa
⁵ ☐ 100 000–199 999 euroa	¹⁰ ☐ 1 000 000 euroa tai yli

13. Onko kotitaloudellanne asuntovelkaa vakituiseen asuntoon?

Asuntovelalla tarkoitetaan asunnon hankkimiseen tai sen peruskorjaukseen liittyvää lainaa ja siihen kuuluu myös yhtiövastikkeeseen mahdollisesti sisältyvä velka eli rahoitusvastike.

¹ ☐ Kyllä

² ☐ Ei

14. Onko kotitaloudellanne muuta velkaa tai kulutusluottoja?

Luottokorttien maksuaikaa ei lueta velaksi.

¹ ☐ Kyllä

² ☐ Ei

15. Jos kotitaloudellanne on velkaa, miten suureksi arvioitte kotitaloutenne yhteensä lasketun velan (esimerkiksi asuntovelka, velka vapaa-ajan asunnosta tai sijoitusasunnosta, autolaina, kulutusluotot)?

¹ ☐ alle 1 000 euroa

⁶ ☐ 100 000–199 999 euroa

² ☐ 1 000–4 999 euroa

⁷ ☐ 200 000–299 999 euroa

³ ☐ 5 000–19 999 euroa

⁸ ☐ 300 000–399 999 euroa

⁴ ☐ 20 000–49 999 euroa

⁹ ☐ 400 000–499 999 euroa

⁵ ☐ 50 000–99 999 euroa

¹⁰ ☐ 500 000 euroa tai yli

¹¹ ☐ Kotitaloudella ei ole velkaa

16. Jos ajattelette kaikkia velkoja, niin kuinka suuri taloudellinen rasite niiden takaisinmaksu kotitaloudellenne on?

¹ ☐ Suuri

² ☐ Kohtalainen

³ ☐ Pieni

⁴ ☐ Kotitaloudella ei ole velkaa

KOKEMUKSET TOIMEENTULOSTA JA TULOJEN RIITTÄVYYDESTÄ

17. Kuinka tyytyväinen yleisesti ottaen olette kotitaloutenne nykyiseen taloudelliseen tilanteeseen?

Vastatkaa ympäröimällä jokin numero nollan ja kymmenen välillä. Vastatkaa nolla, jos olette äärimmäisen tyytymätön ja kymmenen, jos olette äärimmäisen tyytyväinen.

Äärimmäisen tyytymätön

Äärimmäisen tyytyväinen

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

☐ En osaa sanoa

18. Kun kotitaloutenne kaikki tulot otetaan huomioon, saatteko tavanomaiset menonne niillä katetuksi?

¹ ☐ Suurin vaikeuksin

² ☐ Vaikeuksin

³ ☐ Pienin vaikeuksin

⁴ ☐ Melko helposti

⁵ ☐ Helposti

⁶ ☐ Hyvin helposti

19. Pystyisikö kotitaloutenne maksamaan yllättävän noin 1 200 euron suuruisen laskun kuukauden maksuajalla ottamatta luottoa tai pyytämättä apua (tuttavilta, sukulaisilta tai sosiaalitoimistosta)?

¹ ☐ Kyllä

² ☐ Ei

20. Millaiseksi arvioitte kotitaloutenne nykyisen toimeentulon verrattuna seuraaviin ajankohtiin elämässänne?

	Paljon matalampi	Jonkin verran matalampi	Samantoinen	Jonkin verran korkeampi	Paljon korkeampi	En osaa sanoa
5 vuotta sitten	¹ ☐	² ☐	³ ☐	⁴ ☐	⁵ ☐	⁶ ☐
3 vuoden kuluessa	¹ ☐	² ☐	³ ☐	⁴ ☐	⁵ ☐	⁶ ☐

21. Kun ajattelette kotitaloutenne kuukausituloja ja menoja, jääkö teille välttämättömien menojen (esim. asuminen, ruoka, lääkkeet) jälkeen yleensä rahaa?

- ¹ ☐ Kyllä
² ☐ Ei

22. Miten helppoa tai vaikeaa seuraavien menojen kattaminen kotitaloudellenne on?

	Erittäin vaikeaa	Vaikeaa	Hieman vaikeaa	Melko helppoa	Helppoa	Erittäin helppoa	En käytä rahaa tähän
Ruoka	¹ ☐	² ☐	³ ☐	⁴ ☐	⁵ ☐	⁶ ☐	⁷ ☐
Asuminen (esim. vuokra, vastike, lainanhoito, muut käyttökulut)	¹ ☐	² ☐	³ ☐	⁴ ☐	⁵ ☐	⁶ ☐	⁷ ☐
Lääkkeet	¹ ☐	² ☐	³ ☐	⁴ ☐	⁵ ☐	⁶ ☐	⁷ ☐
Terveystenhoito (esim. lääkärissä käynti)	¹ ☐	² ☐	³ ☐	⁴ ☐	⁵ ☐	⁶ ☐	⁷ ☐
Kulkuvälineiden käyttö (julkinen liikenne, oma auto, taksi)	¹ ☐	² ☐	³ ☐	⁴ ☐	⁵ ☐	⁶ ☐	⁷ ☐
Puhelin ja internet	¹ ☐	² ☐	³ ☐	⁴ ☐	⁵ ☐	⁶ ☐	⁷ ☐

23. Oletteko viimeisen 12 kuukauden aikana joutunut luopumaan taloudellisten syiden vuoksi seuraavista asioista?

	Usein	Joskus	En	En käytä rahaa tähän / Ei koske minua
Ruoan laatu ja määrä	☐	☐	☐	☐
Lääkkeet	☐	☐	☐	☐
Terveydenhoito (esim. lääkärissä käynti)	☐	☐	☐	☐
Kotipalvelut (esim. ateria-, siivous- tai hoivapalvelut)	☐	☐	☐	☐
Kulkuvälineiden käyttö (julkinen liikenne, oma auto, taksi)	☐	☐	☐	☐
Uusien vaatteiden ostaminen	☐	☐	☐	☐
Matkailu	☐	☐	☐	☐
Harrastukset, tapahtumat, teatteri, kahvilat, ravintolat	☐	☐	☐	☐
Hyvinvointipalvelut (esim. kampaamo/parturi, fysioterapia, kosmetologi)	☐	☐	☐	☐
Ystävien ja sukulaisten kutsuminen kotiin	☐	☐	☐	☐
Taloudellisen tuen tai lahjojen antaminen läheiselleni	☐	☐	☐	☐

24. Onko kotitaloutenne joutunut viimeisen 12 kuukauden aikana kattamaan välttämättömiä menoja seuraavilla tavoilla? Voitte rastittaa useamman vaihtoehdon.

- ☐ 1 Säästöjen (esim. pankkitalletusten) käyttäminen
- ☐ 2 Lainan ottaminen
- ☐ 3 Pikavipit
- ☐ 4 Taloudellinen apu sukulaisilta tai ystäviltä
- ☐ 5 Toimeentulotuki
- ☐ 6 Muu avustus (esim. kirkon tai järjestöjen apu)
- ☐ 7 Kiinteän omaisuuden myyminen (esim. auto, kodin irtaimisto, asunto, vene)
- ☐ 8 Ei mitään edellä mainituista

TALOUDELLISEN AVUN ANTAMINEN JA SAAMINEN

Taloudellisen avun antamisella tai saamisella tarkoitetaan rahan antamisen tai saamisen lisäksi esimerkiksi laskun maksamista tai tavaran tai palvelun ostamista toiselle henkilölle tai näiden saamista toiselta henkilöltä.

25. Onko kotitaloutenne antanut taloudellista tukea viimeisen 12 kuukauden aikana?

	Yhteensä alle 250 euroa	Yhteensä 250–1000 euroa	Yhteensä yli 1000 euroa	Ei ole	Ei koske minua
Lapsille tai lastenlapsille	☐	☐	☐	☐	☐
Sukulaisille tai ystäville	☐	☐	☐	☐	☐
Muille	☐	☐	☐	☐	☐

26. Onko kotitaloutenne saanut taloudellista tukea viimeisen 12 kuukauden aikana?

	Yhteensä alle 250 euroa	Yhteensä 250–1000 euroa	Yhteensä yli 1000 euroa	Ei ole	Ei koske minua
Lapsilta tai lapsenlapsilta	☐	☐	☐	☐	☐
Sukulaisilta tai ystäviltä	☐	☐	☐	☐	☐
Muilta	☐	☐	☐	☐	☐

ASUMINEN**27. Minkälaisessa asunnossa asutte?**

- ☐ Omassa ja/tai puolison omistusasunnossa
- ☐ Osaomistusasunnossa
- ☐ Asumisoikeusasunnossa
- ☐ Vuokra-asunnossa
- ☐ Ystävän tai sukulaisen asunnossa
- ☐ Muu, mikä _____

28. Miten tyytyväinen olette seuraaviin asioihin nykyisessä asunnossanne?

	Erittäin tyytyväinen	Melko tyytyväinen	En tyytyväinen, en tyytymätön	Melko tyytymätön	Erittäin tyytymätön	Asialla ei ole minulle merkitystä
Asunnon toimivuus ja kunto	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
Palveluiden läheisyys ja saatavuus	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
Asuinympäristön turvallisuus ja rauhallisuus	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐

KORONAVIRUSPANDEMIAN VAIKUTUKSET**29. Onko koronatilanne vaikuttanut seuraaviin elämänne osa-alueisiin?**

	Heikentänyt paljon	Heikentänyt jonkin verran	Ei ole vaikuttanut	Parantanut jonkin verran	Parantanut paljon	En osaa sanoa
Toimeentulo	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
Sosiaaliset suhteet	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
Fyysinen terveys	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
Mieliala	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
Työssäkäynti	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
Harrastukset	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
Elämänlaatu kokonaisuudessaan	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐

KOTITALOUDEN RAHA-ASIOIDEN HOITAMINEN PUOLISON KANSSA

Jos teillä ei ole puolisoa, siirtykää kysymykseen 35.

30. Onko teillä ja puolisolanne?

- ¹ ☐ Molemmilla omat henkilökohtaiset pankkitilit, joita kumpikin käytätte vain itse
- ² ☐ Yhteinen pankkitili (tai -tilejä), joita molemmat voivat käyttää
- ³ ☐ Omat henkilökohtaiset pankkitilit, joiden lisäksi yhteinen pankkitili (-tilejä), joita molemmat voivat käyttää

31. Ovatko tulonne?

- ¹ ☐ Selvästi pienemmät kuin puolisolanne
- ² ☐ Jonkin verran pienemmät kuin puolisolanne
- ³ ☐ Suunnilleen samansuuruiset kuin puolisolanne
- ⁴ ☐ Jonkin verran suuremmat kuin puolisolanne
- ⁵ ☐ Selvästi suuremmat kuin puolisolanne
- ⁶ ☐ En osaa sanoa

32. Miten maksatte yhteiset menonne?

- ¹ ☐ Suurin osa yhteisistä menoistamme maksetaan minun tuloillani
- ² ☐ Suurin osa yhteisistä menoistamme maksetaan puolisoni tuloilla
- ³ ☐ Yhteiset menot maksetaan suunnilleen tasan molempien tuloista
- ⁴ ☐ En osaa sanoa

33. Kuinka tyytyväinen olette raha-asioita koskevaan päätöksentekoon parisuhteessanne?

Vastatkaa ympyröimällä jokin numero nollan ja kymmenen välillä. Vastatkaa nolla, jos olette äärimmäisen tyytymätön ja kymmenen, jos olette äärimmäisen tyytyväinen.

Äärimmäisen tyytymätön

Äärimmäisen tyytyväinen

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

☐ En osaa sanoa

34. Miten usein teidän ja puolisonne välillä on erimielisyyttä raha-asioissa?

- ☐₁ Päivittäin
- ☐₂ Viikoittain
- ☐₃ Kuukausittain
- ☐₄ Kerran pari vuodessa
- ☐₅ Ei koskaan
- ☐₆ En osaa sanoa

Voitte halutessanne täydentää vapaamuotoisesti vastauksianne puolisoiden välisestä rahankäytöstä alla varattuun tilaan.

KIINNOSTUS ELÄKKEELLÄ TYÖSKENTELYYN**35. Oletteko työskennellyt palkansaajana tai yrittäjänä viimeisen 12 kuukauden aikana tai haluaisitteko työskennellä eläkkeen rinnalla?**

Rastittakaa tilannettanne parhaiten kuvaava vaihtoehto.

- ☐₁ En ole työskennellyt, mutta haluaisin työskennellä säännöllisesti
→ siirtykää kysymykseen 36
- ☐₂ En ole työskennellyt, mutta haluaisin työskennellä silloin tällöin
→ siirtykää kysymykseen 36
- ☐₃ En ole työskennellyt eikä minulla ole halua työskennellä eläkkeen rinnalla
→ siirtykää kysymykseen 38
- ☐₄ Olen työskennellyt eläkkeen rinnalla → siirtykää kysymykseen 38

36. Seuraavat väittämät koskevat syitä, miksi haluaisitte työskennellä eläkkeen rinnalla. Miten hyvin ne pitävät teidän kohdalla paikkansa?

	Pitää täysin paikkansa	Pitää jokseenkin paikkansa	Ei pidä juurikaan paikkaansa	Ei pidä lainkaan paikkaansa	En osaa sanoa
Haluaisin työskennellä, koska minulla on vaikeuksia tulla toimeen taloudellisesti.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
Haluaisin lisäansioita, jotta voin hankkia jotain ylimääräistä (esim. ulkomaan matka).	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
Haluaisin käydä töissä, koska työ tuo mielenkiintoista tekemistä.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
Haluaisin käydä töissä, koska työhön liittyvät sosiaaliset suhteet ovat minulle tärkeitä.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
Haluaisin toimia yrittäjänä.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐

37. Seuraavat väittämät koskevat työskentelyn esteitä. Miten hyvin ne pitävät teidän kohdalla paikkansa?

	Pitää täysin paikkansa	Pitää jokseenkin paikkansa	Ei pidä juurikaan paikkaansa	Ei pidä lainkaan paikkaansa	En osaa sanoa
Haluaisin tehdä työtä eläkkeellä, mutta sopivaa työtä ei ole tarjolla.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
Haluaisin tehdä työtä eläkkeellä, mutta terveydentilani ei ole riittävän hyvä.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
Haluaisin tehdä työtä eläkkeellä, mutta koulutukseni ja osaamiseni tuntuvat riittämättömiltä.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
Perhetilanteeni vuoksi työskentely ei ole mahdollista.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
Koen, ettei minua palkata ikäni vuoksi.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐

38. Tämä tutkimus toistetaan 3 vuoden välein. Tulosten seurannan kannalta on tärkeää, että osa vastaajista on mukana myös seuraavalla tutkimuskierroksella. Voimmeko säilyttää yhteystietonne uutta yhteydenottoa varten?

¹ ☐ Kyllä

² ☐ Ei

Monenlaiset asiat voivat vaikuttaa siihen, millaiseksi oma toimeentulo koetaan. Halutessanne voitte vielä kertoa, millaiset asiat ovat teille merkityksellisiä.

KIITOS!

LOMAKKEEN TÄYTTÖOHJEET

Vastatkaa merkitsemällä rasti oikean tai sopivimman vaihtoehdon mukaiseen ruutuun tai kirjoittamalla kysytty tieto sille varattuun tilaan. Mikäli vahingossa teette merkinnän väärään ruutuun, niin mustatkaa väärä ruutu kokonaan ja merkitkää rasti oikeaan ruutuun.

Valintakysymyksissä rastittakaa tilannettanne tai näkemystänne parhaiten vastaava vaihtoehto.

Esimerkki 1

Mikä on siviilisäätynne?

- 1 ☐ naimisissa tai rekisteröidyssä parisuhteessa
 2 ☐ avoliitossa
 3 ☐ eronnut tai asumuserossa
 4 ☐ leski
 5 ☒ naimaton

Avoimissa kysymyksissä kirjoittakaa vastaus sille varattuun tilaan.

Esimerkki 2

Mikä on syntymävuotenne?

1	9	4	5
---	---	---	---

Useampia osioita sisältävissä kysymyksissä rastittakaa jokaisen osion kohdalla vaihtoehto, joka parhaiten vastaa näkemyksiänne.

Esimerkki 3

Millaiseksi arvioitte kotitaloutenne nykyisen toimeentulon verrattuna seuraaviin ajankohtiin elämässänne?

	Paljon matalampi	Jonkin verran matalampi	Samantoinen	Jonkin verran korkeampi	Paljon korkeampi	En osaa sanoa
5 vuotta sitten	☐	☐	☒	☐	☐	☐
Kun olitte 50-vuotiaas	☐	☒	☐	☐	☐	☐

Eläkkeensaajien toimeentulo ja taloudellinen hyvinvointi -kyselytutkimus

TAUSTATIEDOT

1. Mikä on syntymävuotenne?

1	9		
---	---	--	--

2. Sukupuolenne

☐ mies

☐ nainen

3. Mikä on siviilisäätyenne?

☐ naimisissa tai rekisteröidyssä parisuhteessa

☐ avoliitossa

☐ eronnut tai asumuserossa

☐ leski

☐ naimaton

4. Jos teillä on puoliso, mitä hän tekee päätoimisesti tällä hetkellä?

☐ käy työssä palkansaajana

☐ on yrittäjä

☐ on työtön

☐ on eläkkeellä

☐ opiskelee

☐ on muusta syystä pois työelämästä

☐ minulla ei ole puolisoa

5. Oletteko omaishoitaja?

☐ en

☐ kyllä, saan omaishoidon tukea

☐ kyllä, en saa omaishoidon tukea

6. Kuinka monta henkilöä kotitalouteenne kuuluu yhteensä (laskekaa mukaan myös itsenne)?

Kotitalouden muodostavat kaikki henkilöt, jotka asuvat ja ruokailevat yhdessä tai jotka muulla tavoin käyttävät yhdessä tulojaan.

- ☐ 1
☐ 2
☐ 3
☐ 4
☐ 5 tai enemmän

7. Kuinka tyytyväinen olette yleisesti ottaen elämäänne nykyisin?

Vastatkaa merkitsemällä rasti jonkin numeron alapuolelle nollan ja kymmenen välillä. Vastatkaa nolla, jos olette äärimmäisen tyytymätön ja kymmenen, jos olette äärimmäisen tyytyväinen.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐ en osaa sanoa

8. Millainen terveydentilanne mielestänne on nykyisin?

- ¹ ☐ hyvä
² ☐ melko hyvä
³ ☐ kohtalainen
⁴ ☐ melko huono
⁵ ☐ huono

9. Rajoittaako jokin pitkäaikainen sairaus, vika tai vamma arkipäiväistä toimintaanne?

- ¹ ☐ ei lainkaan
² ☐ jonkin verran
³ ☐ melko paljon
⁴ ☐ erittäin paljon

TULOT JA KOKEMUKSET TOIMEENTULOSTA

10. Kun laskette yhteen kotitaloutenne kaikki tulot, kuinka paljon kotitaloutenne nettotulot (tulot verojen jälkeen) yhteensä kuukaudessa ovat? Jos ette tiedä tarkkaa lukua, voitte kertoa arvionne.

Laskekaa mukaan kaikkien kotitaloutenne jäsenten saamat palkka- ja yrittäjätulot, sosiaalielätykset sekä omaisuustulot (vuokra-, korko- ja osinkotulot sekä yksityisiin vakuutuksiin perustuvat eläkkeet).

1 ☐ alle 1 000 €/kk	6 ☐ 3 000–3 499 €/kk
2 ☐ 1 000–1 499 €/kk	7 ☐ 3 500–3 999 €/kk
3 ☐ 1 500–1 999 €/kk	8 ☐ 4 000–4 499 €/kk
4 ☐ 2 000–2 499 €/kk	9 ☐ 4 500–4 999 €/kk
5 ☐ 2 500–2 999 €/kk	10 ☐ 5 000– €/kk

11. Millainen merkitys omaisuustuloilla (vuokra-, korko- ja osinkotuloilla sekä yksityisiin vakuutuksiin perustuvilla eläkkeillä) on tällä hetkellä kotitaloutenne toimeentulossa?

- 1 ☐ vähäinen
 2 ☐ kohtalainen
 3 ☐ suuri
 4 ☐ minulla ei ole näitä tuloja

12. Kuinka tyytyväinen yleisesti ottaen olette kotitaloutenne nykyiseen taloudelliseen tilanteeseen?

Vastatkaa merkitsemällä rasti jonkin numeron alapuolelle nollan ja kymmenen välillä. Vastatkaa nolla, jos olette äärimmäisen tyytymätön ja kymmenen, jos olette äärimmäisen tyytyväinen.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐ en osaa sanoa

13. Kun kotitaloutenne kaikki tulot otetaan huomioon, saatteko tavanomaiset menonne niillä katetuksi?

- 1 ☐ suurin vaikeuksin
 2 ☐ vaikeuksin
 3 ☐ pienin vaikeuksin
 4 ☐ melko helposti
 5 ☐ helposti
 6 ☐ hyvin helposti

14. Millaiseksi arvioitte kotitaloutenne toimeentulon verrattuna seuraaviin ryhmiin Suomessa?

	Paljon matalampi	Jonkin verran matalampi	Samanlainen	Jonkin verran korkeampi	Paljon korkeampi	En osaa sanoa
Eläkeläiset	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
Työssäkäyvät	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
Työttömät	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
Lapsiperheet	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
Maahanmuuttajat	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐

15. Millaiseksi arvioitte kotitaloutenne nykyisen toimeentulon verrattuna seuraaviin ajankohtiin elämässänne?

	Paljon matalampi	Jonkin verran matalampi	Samanlainen	Jonkin verran korkeampi	Paljon korkeampi	En osaa sanoa
5 vuotta sitten	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
Kun olitte 50-vuotias	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐

TULOJEN KÄYTTÄMINEN JA NIIDEN RIITTÄVYYS**16. Kun ajattelette kotitaloutenne kuukausituloja ja menoja, jääkö teille välttämättömien menojen (esim. asuminen, ruoka, lääkkeet) jälkeen yleensä rahaa?**

- 1 ☐ kyllä
2 ☐ ei

17. Jos teille jää rahaa välttämättömien menojen jälkeen, niin mihin yleensä käytätte tätä jäljelle jäävää rahaa?

Voitte rastiuttaa useamman vaihtoehdon.

1 ☐ matkailu	6 ☐ läheisten taloudellinen tukeminen
2 ☐ harrastukset	7 ☐ lahjat perheelle ja läheisille
3 ☐ hyvinvointipalvelut	8 ☐ hyväntekeväisyys
4 ☐ tapahtumat, teatteri, kahvilat, ravintolat	9 ☐ säästäminen
5 ☐ asumisen viihtyvyys	10 ☐ jotain muuta, mitä?

18. Miten helppoa tai vaikeaa seuraavien menojen kattaminen on?

	Erittäin vaikeaa	Vaikeaa	Hieman vaikeaa	Melko helppoa	Helppoa	Erittäin helppoa	En käytä rahaa tähän
Ruoka	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
Asuminen (esim. vuokra, vastike, lainanhoito, muut käyttökulut)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
Lääkkeet	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
Terveystenhoito (esim. lääkärissä käynti)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
Kulkuvälineiden käyttö (julkinen liikenne, oma auto, taksi)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
Puhelin ja internet	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
Kotipalvelut (esim. ateria-, siivous- tai hoivapalvelut)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐

19. Oletteko viimeisen 12 kuukauden aikana joutunut luopumaan taloudellisten syiden vuoksi seuraavista asioista?

Voitte rastittaa useamman vaihtoehdon.

- 1 ☐ ruoan laatu ja määrä
- 2 ☐ lääkkeet
- 3 ☐ terveydenhoito (esim. lääkärissä käynti)
- 4 ☐ kotipalvelut (esim. ateria-, siivous- tai hoivapalvelut)
- 5 ☐ kulkuvälineiden käyttö (julkinen liikenne, oma auto, taksi)
- 6 ☐ uusien vaatteiden ostaminen
- 7 ☐ matkailu
- 8 ☐ harrastukset, tapahtumat, teatteri, kahvilat, ravintolat
- 9 ☐ hyvinvointipalvelut
- 10 ☐ ystävien kutsuminen kotiin
- 11 ☐ taloudellisen tuen tai lahjojen antaminen läheiselleni
- 12 ☐ jotain muuta, mitä? _____
- 13 ☐ en ole joutunut luopumaan mistään edellä mainituista

20. Oletteko viimeisen 12 kuukauden aikana joutunut kattamaan välttämättömiä menoja seuraavilla tavoilla?*Voitte rastittaa useamman vaihtoehdon.*

- ☐ 1 säästöjen (esim. pankkitalletusten) käyttäminen
- ☐ 2 lainan ottaminen
- ☐ 3 taloudellinen apu sukulaisilta tai ystäviltä
- ☐ 4 toimeentulotuki
- ☐ 5 muu avustus (esim. kirkon tai järjestöjen apu)
- ☐ 6 kiinteän omaisuuden myyminen (esim. auto, kodin irtaimisto, asunto, vene)
- ☐ 7 en ole käyttänyt mitään edellä mainituista

21. Kuka hoitaa taloutenne raha-asiat (esim. laskujen maksaminen, pankkiasiat)?

- ☐ 1 minä tai puolisoni
- ☐ 2 lapseni tai muu sukulaiseni
- ☐ 3 joku muu

TALOUELLISEN AVUN ANTAMINEN JA SAAMINEN

Taloudellisen avun antamisella tai saamisella tarkoitetaan rahan antamisen tai saamisen lisäksi esimerkiksi laskun maksamista tai tavaran tai palvelun ostamista toiselle henkilölle tai näiden saamista toiselta henkilöltä.

22. Oletteko antanut taloudellista tukea (yhteensä yli 250 euroa) viimeisen 12 kuukauden aikana?*Voitte rastittaa useamman vaihtoehdon.*

- ☐ 1 lapsille tai lapsenlapsille
- ☐ 2 sukulaisille tai ystäville
- ☐ 3 muille
- ☐ 4 en ole

23. Oletteko saanut taloudellista tukea (yhteensä yli 250 euroa) viimeisen 12 kuukauden aikana?*Voitte rastittaa useamman vaihtoehdon.*

- ☐ 1 lapsilta tai lastenlapsilta
- ☐ 2 sukulaisilta tai ystäviltä
- ☐ 3 muilta
- ☐ 4 en ole

24. Oletteko saanut apua tai ostanut alla lueteltuja palveluita viimeisen 12 kuukauden aikana seuraavilta tahoilta?

Voitte rastittaa useamman vaihtoehdon.

	Lapsilta, lapsenlapsilta	Sukulaisilta, ystäviltä, naapureilta	Viran- omaisilta	Yksityisiltä palvelun- tuottajilta	En ole
Kotityöt (esim. siivous, kaupassakäynti, kodin pihatyöt)	☐	☐	☐	☐	☐
Hoiva (esim. peseytyminen, syöminen, vaatteiden pukeminen)	☐	☐	☐	☐	☐
Kuljetukset (esim. kauppaan, lääkäriin, harrastuksiin)	☐	☐	☐	☐	☐
Remontit tai kodin korjaukset	☐	☐	☐	☐	☐
Kodin laitteiden käyttö (esim. tietokone, kodinkoneet, televisio)	☐	☐	☐	☐	☐
Viranomaisten kanssa asioiminen (esim. kaavakkeiden täyttö, taloudellisten tai oikeudellisten asioiden selvittäminen)	☐	☐	☐	☐	☐

25. Oletteko antanut apua viimeisen 12 kuukauden aikana seuraaville tahoille alla luetelluissa asioissa?

Voitte rastittaa useamman vaihtoehdon.

	Lapsille, lastenlapsille	Sukulaisille, ystäville, naapureille	En ole
Kotityöt	☐	☐	☐
Hoiva (esim. lastenlasten hoito)	☐	☐	☐
Kuljetukset	☐	☐	☐
Remontit tai kodin korjaukset	☐	☐	☐
Kodin laitteiden käyttö	☐	☐	☐
Viranomaisten kanssa asioiminen	☐	☐	☐

26. Oletteko viimeisen 12 kuukauden aikana tehnyt vapaaehtoistyötä jossakin yhdistyksessä tai järjestössä tai esimerkiksi kunnan tai kaupungin järjestämänä?

- ☐ kyllä, useamman kerran
☐ kyllä, muutaman kerran
☐ en ole

ASUMINEN**27. Minkälaisessa asunnossa asutte?**

- 1 ☐ omistusasunnossa
- 2 ☐ osaomistusasunnossa
- 3 ☐ asumisoikeusasunnossa
- 4 ☐ vuokra-asunnossa
- 5 ☐ puolison, ystävän tai sukulaisen asunnossa
- 6 ☐ muu, mikä? _____

28. Asutteko senioritalossa tai palvelutalossa?

Senioritalot ovat tavallisia asuntoja, joiden asukkaille on määritelty alaikäraja (usein 55v-65v). Palvelutalossa asukkaalla on käytössä oma asunto. Palvelutaloissa on hoivahenkilökuntaa ja asumiseen liittyy yksilöllisesti sovittuja palveluita.

	Kyllä	En
Senioritalossa	1 ☐	2 ☐
Palvelutalossa	1 ☐	2 ☐

29. Miten tyytyväinen olette seuraaviin asioihin nykyisessä asunnossanne?

	Erittäin tyytyväinen	Melko tyytyväinen	En tyytyväinen, en tyytymätön	Melko tyytymätön	Erittäin tyytymätön	Asialla ei ole minulle merkitystä
Asunnon toimivuus (helppokulkaisuus, käytettävyys ja varustetaso)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
Asunnon kunto	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
Palveluiden läheisyys tai saatavuus	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
Sijainti minulle tärkeisiin ihmisiin nähden	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
Asumiseen liittyvät työt (pihatyöt, siivous)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐

30. Onko Teillä tällä hetkellä tarvetta tehdä muutostöitä tai remontoida nykyistä asuntoanne tai muuttaa toiseen asuntoon?

	Kyllä, toteutan lähiaikoina	Kyllä, mutta minulla ei ole taloudellista mahdollisuutta	Kyllä, mutta minulla ei ole jaksamista	Ei ole tarvetta
Tarve pieniin muutostöihin (esim. asunnon helppokulkaisuus)	☐	☐	☐	☐
Tarve remontoida	☐	☐	☐	☐
Tarve muuttaa toiseen asuntoon	☐	☐	☐	☐

TYÖSSÄKÄYNTI
31. Oletteko viimeisen 12 kuukauden aikana tehnyt palkkatyötä tai toiminut yrittäjänä?

- ☐ en → siirtykää kysymykseen 34
- ☐ kyllä, säännöllisesti kokoaikatyötä
- ☐ kyllä, säännöllisesti osa-aikatyötä
- ☐ kyllä, tilapäisesti silloin tällöin esim. sijaisuuksia tai keikkoja tehden

Kysymykset 32 ja 33 koskevat vain viimeisen 12 kuukauden aikana palkkatyötä tehneitä tai yrittäjinä toimineita.

32. Kuinka suuri merkitys ansiotyöllä on toimeentulossanne?

- ☐ erittäin suuri
- ☐ melko suuri
- ☐ melko pieni
- ☐ hyvin pieni

33. Seuraavat väittämät koskevat työssäkäyntiä. Miten hyvin ne pitävät teidän kohdallanne paikkansa?

	Pitää täysin paikkansa	Pitää jokseenkin paikkansa	Ei pidä juurikaan paikkaansa	Ei pidä lainkaan paikkaansa
Haluan lisäansioita, jotta voin tehdä tai hankkia jotain ylimääräistä (esim. ulkomaanmatka).	¹ ☐	² ☐	³ ☐	⁴ ☐
Minun on pakko tehdä töitä, jotta tulen toimeen.	¹ ☐	² ☐	³ ☐	⁴ ☐
Käyn töissä, koska työni on mielenkiintoista.	¹ ☐	² ☐	³ ☐	⁴ ☐
Käyn töissä, koska työhön liittyvät sosiaaliset suhteet ovat minulle tärkeitä.	¹ ☐	² ☐	³ ☐	⁴ ☐
Olen yrittäjä ja osallistun vielä yritystoimintaan.	¹ ☐	² ☐	³ ☐	⁴ ☐

34. Tämä tutkimus toistetaan 3 vuoden päästä. Tulosten seurannan kannalta on tärkeää, että tämän tutkimuksen vastaajia on mukana myös seuraavalla tutkimuskierroksella. Voimmeko säilyttää yhteystietonne uutta yhteydenottoa varten?

¹ ☐ kyllä

² ☐ ei

Voitte halutessanne antaa tähän palautetta kyselystä sekä täydentää vastauksianne.

KIITOS!

Eläketurvakeskuksen
tutkimuksia

Eläkeläisten toimeentulo- kokemukset vuonna 2020 ja muutos vuodesta 2017

Tutkimuksessa tarkastellaan 55–85-vuotiaiden eläkeläisten toimeentulokokemuksia vuosina 2020 ja 2017. Tutkimus tarjoaa ajantasaisen kuvan eläkeläisten toimeentulokokemuksista sekä arvioi näissä tapahtuneita muutoksia vuosien 2020 ja 2017 välillä. Tutkimus perustuu Eläketurvakeskuksen toteuttamiin kyselytutkimuksiin.

Eläketurvakeskuksen tutkimuksia

Eläketurvakeskus on lakisääteinen työeläketurvan kehittäjä, asiantuntija ja yhteisten palvelujen tuottaja. Tutkimus-sarjassa julkaistaan tutkimuksellisista lähtökohdista tehtyjä ja tieteelliset kriteerit täyttäviä tutkimuksia eläketurvaan ja eläkejärjestelmiin liittyvistä aiheista.

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN